

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

εκδδα

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

**ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

**ΚΖ΄ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ
ΤΕΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

ΤΙΤΛΟΣ

Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης- σχήμα διακυβέρνησης,
πηγές
χρηματοδότησης, συμπληρωματικότητα δράσεων σε
προγράμματα της
περιόδου 2021-2027

ΤΜ. ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ Γενικής Διοίκησης

Επιβλέπουσα:

Άννα Κανακάκη

Σπουδάστρια:

Μαριάννα Τσίχλη

ΑΘΗΝΑ - 2022

ΤΙΤΛΟΣ

«Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης- σχήμα διακυβέρνησης, πηγές χρηματοδότησης, συμπληρωματικότητα δράσεων σε προγράμματα της περιόδου 2021-2027»

Περίληψη

Αντικείμενο της διπλωματικής εργασίας είναι η Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση (ΔΑΜ) των περιοχών μετάβασης στην Ελλάδα. Το Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΣΔΑΜ), αποτελεί μία στρατηγική που φιλοδοξεί να διαμορφώσει ένα ολοκληρωμένο και βιώσιμο πρότυπο κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης των εξαρτημένων από τον λιγνίτη περιοχών καθώς και των μη διασυνδεδεμένων νησιών και, ταυτόχρονα, να συμβάλει στην επίτευξη των εθνικών κλιματικών στόχων. Οι επιλογές πολιτικής της ΔΑΜ για τις περιοχές μετάβασης, καθώς και η βάση προγραμματισμού της καταγράφονται στα Εδαφικά Σχέδια (ΕΣΔΙΜ) των τριών περιοχών μετάβασης, ενώ βασικό εργαλείο της είναι το υπό έγκριση Πρόγραμμα Δίκαιης Μετάβασης (ΠΔΑΜ) του ΕΣΠΑ 2021-2027. Αν και η στρατηγική και το προγραμματικό πλαίσιο βρίσκεται σε προχωρημένο στάδιο ωριμότητας, χαρακτηρίζεται από πολύπλοκο σχήμα διακυβέρνησης, κατακερματισμένη γνωσιακή βάση κειμένων προγραμματισμού με αρκετές συμπληρωματικότητες και συσχετισμούς, που ενδέχεται να δημιουργήσουν δυσχέρειες στους φορείς που θα εμπλακούν. Η Μεθοδολογία που ακολουθήθηκε ήταν αυτή της βιβλιογραφικής έρευνας, ενώ σκοπός της διπλωματικής εργασίας είναι να αποκωδικοποιήσει και καταγράψει αναλυτικά το σχήμα διακυβέρνησης, τις πηγές χρηματοδότησης, τα πεδία συμπληρωματικότητας του ΠΔΑΜ με άλλα προγράμματα του ΕΣΠΑ και να αναδείξει τις προκλήσεις, που η Δημόσια Διοίκηση καλείται να αντιμετωπίσει για να σχεδιάσει και να υλοποιήσει έργα, οργανώνοντας την γνωσιακή βάση, τις πηγές ενημέρωσης, τα πρότυπα και εργαλεία, που μπορούν να αξιοποιήσουν οι Οργανισμοί που εμπλέκονται. Η εργασία φιλοδοξεί να λειτουργήσει ως εργαλείο προσανατολισμού για τους φορείς της δημόσιας διοίκησης (Δήμοι, Περιφέρειες, κεντρικές υπηρεσίες, επιμελητήρια κ.α.), που θα κληθούν τα επόμενα χρόνια να συμβάλουν ενεργά στον σχεδιασμό και την υλοποίηση παρεμβάσεων δίκαιης μετάβασης.

Λέξεις – κλειδιά: Μετάβαση, ΣΔΑΜ, ΠΔΑΜ, κλιματική αλλαγή, διακυβέρνηση, χρηματοδότηση

Abstract

The object of the present work is the Just Development Transition (DAM) of the lignite and, in general, transition areas in Greece. The Just Transition Development Plan (SDAM) aspires to form an integrated and sustainable model of socio-economic development of lignite-dependent areas as well as the non – connected to the main power grid islands and, at the same time, contribute to the achievement of the national climate goals. The policy choices of the Just Development Transition, as well as its planning basis are described in the Territorial Just Transition Plans (TJTTPs) of the three transition areas, while its main tool is the “Just Development Transition” Program (PDAM) of the NSRF 2021-2027. Although the strategy, as well as the programming framework is at an advanced stage of maturity, it is characterised by a complex governance scheme, a fragmented knowledge base of programming texts, with several complementarities and correlations, which may create difficulties for the actors to be involved. The methodology that was followed was the research of literature. The purpose of the present work is to decode and record in detail the governance scheme, the sources of funding, the areas of complementarity of PDAM with other NSRF programs and to highlight the challenges that the Public Administration is called to face, in order to design and implement projects, as well as to organise the base of knowledge, sources of information, models and tools that can be utilised by the Organizations involved. The work aspires to function as a guiding tool for public administration bodies (Municipalities, Regions, central services, chambers, etc.), which will actively contribute to the planning and implementation of just transition interventions in the coming years to.

Keywords: Transition, SDAM, PDAM, climate change, governance, financing

Πρόλογος – Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα της παρούσας εργασίας, κα Άννα Κανακάκη, Συντονίστρια ΟΥ Παρεμβάσεων Κρατικών Ενισχύσεων ΜΟΔ ΑΕ και διδάσκουσα στην ΕΣΔΔΑ, για την καθοδήγηση και την υποστήριξη που μου παρείχε σε όλη την πορεία της εκπόνησης της παρούσας εργασίας. Με την εμπειρία της, την άρτια επιστημονική κατάρτιση, την ουσιαστική γνώση των ζητημάτων που διαπραγματεύεται η παρούσα, συνέβαλε αποφασιστικά στην κατανόηση των ερωτημάτων, των προβληματισμών και της ευρείας διάστασης ενός τόσο σύνθετου θέματος και η συνεισφορά της στην παρούσα διπλωματική εργασία ήταν καθοριστική.

Περιεχόμενα

Πίνακας Εικονογράφησης	8
Πίνακας Συντμήσεων και Συντομογραφιών	9
1. Εισαγωγή και σκοπός της εργασίας	11
2. Μεθοδολογία διπλωματικής εργασίας	15
3. Το ευρωπαϊκό θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο	17
3.1 Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία	17
3.2 Ο Μηχανισμός Δίκαιης Μετάβασης (ΜΔΜ)	20
3.3 Το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης	21
3.3 Τα Εδαφικά Σχέδια Δίκαιης Μετάβασης (ΕΣΔΙΜ)	24
4. Το εθνικό θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο	26
4.1 Το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ)	26
4.2 Κοινωνικοοικονομική κατάσταση των λιγνιτικών περιοχών	29
4.3 Το Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΣΔΑΜ)	41
4.4 Το Ειδικό Μεταβατικό Πρόγραμμα Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΕΜεΠ – ΔΑΜ 2020 - 2023)	42
4.5 Το Πρόγραμμα Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΠΔΑΜ)	43
5. Σχήμα Διακυβέρνησης	47
5.2 Μοντέλα Διακυβέρνησης	49
5.3 Εθνικό Νομοθετικό Πλαίσιο Διακυβέρνησης	51
5.3.1 Η μελέτη της Παγκόσμιας Τράπεζας για τη Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση των Περιοχών της Δυτικής Μακεδονίας	52
5.3.2 ΠΥΣ 37/2021	54
5.3.3 Ν 4685/2020 – Τεχνική Γραμματεία	56
5.3.4 Νόμος 4872/2021 – ΕΥ-ΔΑΜ, ΜΕΤΑΒΑΣΗ Α.Ε.	56
5.3.5 ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΑΕ	58
5.3.6 Ομάδες Εργασίας και Διοίκησης Έργου (ΟΔΕ) και λοιπές επιτροπές	58
5.4 Ευρήματα – Διαπιστώσεις	61
6. Πηγές Χρηματοδότησης	65
7. Συμπληρωματικότητες και Συνέργειες	70
7.1 ΕΣΔΙΜ Δυτικής Μακεδονίας, Μεγαλόπολης, Νήσων	70
7.2 Προγράμματα ΕΣΠΑ 2021 - 2027	75
7.2.1 ΕΠ Ανταγωνιστικότητα 2021 -2027	78

7.2.2 ΕΠ Περιβάλλον και Κλιματική Αλλαγή 2021 – 2027.....	79
7.2.3 ΕΠ Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή.....	79
7.2.4 ΠΕΠ Πελοποννήσου.....	80
7.2.5 ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου, ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου.....	80
7.2.6 ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας.....	81
7.3 Κριτήρια διαχωρισμού.....	85
7.4 Διαπιστώσεις.....	87
8. Συζήτηση – Προτάσεις.....	88
Βιβλιογραφία.....	93
Προγραμματικά Κείμενα.....	96
Κανονιστικά Κείμενα.....	96

Ε.Σ.Δ.Δ.Α.

Μαριάννα Τσίχλη

© 2022

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

ΔΗΛΩΣΗ

Δηλώνω ρητά ότι η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας, δεν παραβιάζει καθ' οιονδήποτε τρόπο πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής.

Αθήνα, 20-5-2022

Μαριάννα Τσίχλη

Πίνακας Εικονογράφησης

Διάγραμμα 1: Ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ στο σύνολο της χώρας (2000 – 2021), τρέχουσες τιμές, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ για τις ανάγκες της διπλωματικής	31
Διάγραμμα 2: Ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ στην Αρκαδία (2001 – 2019), τρέχουσες τιμές, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ για τις ανάγκες της διπλωματικής	32
Διάγραμμα 3: Ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ στην Κοζάνη (2001-2019), τρέχουσες τιμές, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ για τις ανάγκες της διπλωματικής	32
Διάγραμμα 4: Ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ στην Φλώρινα (2001-2019), τρέχουσες τιμές, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ για τους σκοπούς της διπλωματικής	33
Διάγραμμα 5: Ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ στο Β. Αιγαίο (2001 – 2019), τρέχουσες τιμές, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ για τους σκοπούς της διπλωματικής	34
Διάγραμμα 6: Ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ στο Ν. Αιγαίο (2001 – 2019), τρέχουσες τιμές, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ για τους σκοπούς της διπλωματικής	34
Διάγραμμα 7: Ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ στην Κρήτη (2001-2019), τρέχουσες τιμές, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ για τους σκοπούς της διπλωματικής	35
Διάγραμμα 8: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ, Ελλάδα (2017-2019), σε τρέχουσες τιμές, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ για τις ανάγκες της διπλωματικής	36
Διάγραμμα 9: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ ΔΑΜ (2017-2019), σε τρέχουσες τιμές, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ για τους σκοπούς της διπλωματικής	37
Διάγραμμα 10: Συντελεστής συμμετοχής ανά κλάδο, με βάση ΑΠΑ, Αρκαδία 2019, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ για τους σκοπούς της διπλωματικής	39
Διάγραμμα 11: Συντελεστής συμμετοχής ανά κλάδο, με βάση ΑΠΑ, Κοζάνη 2019, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ για τους σκοπούς της διπλωματικής	40
Διάγραμμα 12: Κατανομή κονδυλίων ανά Άξονα Προτεραιότητας, ίδια επεξεργασία για τις ανάγκες της διπλωματικής	46

Πίνακας Συντμήσεων και Συντομογραφιών

RIS3: Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation

ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

ΑΠΑ: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία

ΑΠΕ: Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας

ΔΑ ΕΣΠΑ- ΔΑΜ: Διαχειριστική Αρχή ΠΔΑΜ

ΔΑ: Διαχειριστική Αρχή

ΔΑΜ: Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση

ΔΕΗ ΑΕ: Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού

ΕΓΤΑΑ: Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης

ΕΔΕΤ: Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά Επενδυτικά Ταμεία

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΚΤ+: Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο +

ΕΛΕΔΑΜ: Ελληνική Εταιρία Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης

ΕΛΣΤΑΤ: Ελληνική Στατιστική Αρχή

ΕΜεΠ – ΔΑΜ 2020 -2023: Ειδικό Μεταβατικό Πρόγραμμα ΔΑΜ

ΕΠ: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα

ΕΠΑΝΕΚ: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα, Καινοτομία

ΕΠΣ: Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία

ΕΣΔΙΜ: Εδαφικά Σχέδια Δίκαιης Μετάβασης

ΕΣΕΚ: Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα

ΕΣΠΑ 2021 - 2027: Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2021 – 2027

ΕΤΕπ: Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων

ΕΥ-ΔΑΜ: Ειδική Υπηρεσία Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης

ΕΥΣΣΑ: Ειδική Υπηρεσία Στρατηγικής, Σχεδιασμού και Αξιολόγησης

ΙΟΒΕ: Ίδρυμα Βιομηχανικών και Οικονομικών Ερευνών

ΚΕΔΑΜ: Κυβερνητική Επιτροπή Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης

ΚΚΔ: Κανονισμός Κοινών Διατάξεων

ΜΔΜ: Μηχανισμός Δίκαιης Μετάβασης

ΜΜΕ: Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις

ΜΟΔ Α.Ε.: Μονάδα Οργάνωσης της Διαχείρισης Αναπτυξιακών Προγραμμάτων

ΝΠΙΔ: Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου

ΟΑΕΔ: Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού

ΟΔΕ: Ομάδα Διαχείρισης Έργου

ΟΟΣΑ: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

ΟΣΠ: Ομάδα Σχεδιασμού Προγράμματος

ΟΤΑ: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

ΟΧΕ: Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις

ΠΔΑΜ: Πρόγραμμα Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης

ΠΔΕ: Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων

ΠΔΠ: Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο

ΠΕΑΣ: Περιφερειακή Επιτροπή Αναπτυξιακού Σχεδιασμού

ΠΕΠ: Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα

ΠΠ: Προγραμματική Περίοδος

ΠΥΣ: Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου

ΣΔΑΜ: Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης

ΣΠ: Στόχος Πολιτικής

ΤΑΑ: Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

ΤΑΠΤΟΚ: Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων

ΤΔΜ: Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης

ΤΣ: Ταμείο Συνοχής

ΥΑ: Υπουργική Απόφαση

1. Εισαγωγή και σκοπός της εργασίας

Η κλιματική αλλαγή έχει ήδη ξεκινήσει να επιφέρει δραματικές επιπτώσεις στον πλανήτη, συνδεδεμένη με επαναλαμβανόμενες φυσικές καταστροφές ή ακόμα και με την πανδημία Covid 19 και τον κίνδυνο εμφάνισης νέων τέτοιων φαινομένων στο μέλλον. Επιπλέον, η πανδημία ανέδειξε δομικές αποτυχίες των κοινωνικών και οικονομικών συστημάτων, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για πιο συστημικές προσεγγίσεις στις δημόσιες πολιτικές και στην διακυβέρνηση, αλλά και για σημαντικές αναθεωρήσεις, στην κατεύθυνση μιας οικονομικής ανάκαμψης που θα καθιστά τις κοινωνίες πιο ανθεκτικές, σε βραχυπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο επίπεδο (Vironen et al, 2019).

Η μετάβαση σε ένα περιβαλλοντικά βιώσιμο μοντέλο ανάπτυξης και η επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί από τη διεθνή κοινότητα για τη συγκράτηση της αύξησης της θερμοκρασίας του πλανήτη μέσα από τον ταχύ περιορισμό των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου είναι σημαντική προτεραιότητα, μεταξύ άλλων και για την ΕΕ, η οποία έχει θέσει φιλόδοξους στόχους, επιχειρώντας να παίξει ηγετικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία.

Ωστόσο, η μετάβαση σε ένα ενεργειακό μοντέλο που θα στηρίζεται σε φιλικές προς το περιβάλλον πηγές ενέργειας, αλλά και η υπόλοιπη στοχοθεσία που συνδέεται με την κλιματική αλλαγή (μείωση κατανάλωσης ενέργειας, βιώσιμη κινητικότητα, προστασία βιοποικιλότητας κ.λπ.) απαιτεί σημαντικές αλλαγές, οι οποίες θα έχουν σοβαρές κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις, ενώ θα πρέπει παράλληλα να εξασφαλίζεται η ενεργειακή επάρκεια και ασφάλεια. Η στρατηγική επιλογή των κρατών της ΕΕ, ακολουθώντας τις κατευθύνσεις των διεθνών οργανισμών και των δεσμεύσεων της Συμφωνίας του Παρισιού (2015) είναι να υιοθετήσει το νέο αυτό πράσινο μοντέλο με τρόπο δίκαιο, ώστε να μην ανακόψει την αναπτυξιακή πορεία, χωρίς να αποκλείσει κανένα τμήμα του πληθυσμού της και κανένα μέρος της οικονομίας, με άλλα λόγια – να εφαρμόσει τις αλλαγές μοιράζοντας δίκαια το βάρος, προστατεύοντας τους πλέον ευάλωτους και αντισταθμίζοντας το κόστος με ισοδύναμο όφελος. Η στρατηγική αυτή έγινε γνωστή ως «Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση» (ΔΑΜ).

Η ΔΑΜ φιλοδοξεί να αποτελέσει μία ολοκληρωμένη στρατηγική, που θα συμβάλει καθοριστικά στην επίτευξη των κλιματικών στόχων, εξασφαλίζοντας παράλληλα τον περιορισμό των επιπτώσεων της μετάβασης σε περιοχές (κοινότητες και οικονομίες) που είναι εξαρτώμενες από τα

ορυκτά καύσιμα (ιδιαίτερα τον άνθρακα, τον λιγνίτη, την τύρφη, τον πετρελαιούχο σχιστόλιθο, το βαρύ και το ελαφρύ πετρέλαιο - μαζούτ και ντίζελ) και/ή από βιομηχανικές δραστηριότητες υψηλής έντασης εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Στην χώρα μας, όπου ένα μεγάλο τμήμα της παραγωγής ενέργειας είναι ιστορικά συνδεδεμένο με την εξόρυξη και παραγωγή λιγνίτη, η ΔΑΜ έχει συνδεθεί με την απολιγνιτοποίηση. Ωστόσο, δεν περιορίζεται μόνο σε αυτήν, αφού τμήμα της ΔΑΜ είναι και η διακοπή της ενεργειακής εξάρτησης των μη διασυνδεδεμένων νησιών του Βόρειου και Νότιου Αιγαίου και της Κρήτης από την παραγωγή ενέργειας από πετρέλαιο. Επιπλέον, οι στρατηγικές απεξάρτησης από το ενεργειακό μοντέλο που στηρίζεται σε μη φιλικές προς το περιβάλλον πηγές, δεν είναι καινοφανείς, ούτε διαμορφώθηκαν για πρώτη φορά τα τελευταία χρόνια. Αντίθετα, για διάφορους λόγους (πρωτίστως οικονομικούς και πολύ δευτερευόντως περιβαλλοντικούς), τέτοιες διαδικασίες έχουν ήδη υλοποιηθεί ή βρίσκονται σε εξέλιξη σε μια σειρά από χώρες, σε ορισμένες εκ των οποίων έχουν ξεκινήσει εδώ και δεκαετίες, έχοντας στο επίκεντρο την απεξάρτηση από τον άνθρακα. Επομένως, υπάρχουν εμπειρίες και μαθήματα που μπορούν να αξιοποιηθούν για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των στρατηγικών. Η ειδοποιός διαφορά είναι, ωστόσο, ότι, στις περισσότερες περιπτώσεις, επειδή η μετάβαση έγινε για οικονομικούς λόγους, δεν εφαρμόστηκαν εξειδικευμένες πολιτικές για την εξομάλυνση των δυσμενών συνεπειών της στις εξαρτημένες από τον άνθρακα τοπικές οικονομίες (IOBE, 2020).

Το Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΣΔΑΜ) αποτελεί μία συνολικότερη, ολιστική στρατηγική για την διαμόρφωση και προώθηση ενός διαφοροποιημένου, περιβαλλοντικά βιώσιμου και κοινωνικά δίκαιου προτύπου ανάπτυξης στις περιοχές ΔΑΜ. Οι περιοχές αυτές στη χώρα μας είναι εκείνες που είναι εξαρτημένες από τον λιγνίτη (Δυτική Μακεδονία – Κοζάνη, Φλώρινα, Πελοπόννησος - Μεγαλόπολη) και τα μη διασυνδεδεμένα στο δίκτυο της ΔΕΗ νησιά, τα οποία καλύπτουν τις ενεργειακές τους ανάγκες μέσω Ατμοηλεκτρικών Σταθμών (ΑΗΣ) που χρησιμοποιούν ως καύσιμο το πετρέλαιο (μαζούτ ή ντίζελ). Το ΣΔΑΜ είναι κρίσιμος κρίκος για την επίτευξη των κλιματικών στόχων της χώρας που αντανακλούν τις δεσμεύσεις της στα πλαίσια των στόχων που έχουν τεθεί από την ΕΕ.

Εικόνα 1: Με πράσινο χρώμα στο χάρτη επισημαίνονται οι Περιφέρειες ΔΑΜ

Ήδη έχει καταρτιστεί το Master Plan του ΣΔΑΜ, ενώ έχουν ολοκληρωθεί και υποβληθεί στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τα Εδαφικά Σχέδια Δίκαιης Μετάβασης των τριών περιοχών ΔΑΜ (Δυτική Μακεδονία, Μεγαλόπολη, Νησιά Βόρειου, Νότιου Αιγαίου και Κρήτη) και το Πρόγραμμα Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΠΔΑΜ). Παρότι το σχέδιο είναι ήδη αρκετά ώριμο, παραμένουν εκκρεμότητες και πολλές πλευρές που δεν έχουν ολοκληρωθεί. Το σχήμα διακυβέρνησης είναι πολυσύνθετο και περιλαμβάνει σειρά συλλογικών οργάνων με αρμοδιότητες που δεν είναι πάντα απολύτως ξεκαθαρισμένες και σαφείς, υπάρχει πληθώρα κειμένων προγραμματισμού, ενώ εντοπίζονται αρκετές συμπληρωματικότητες και πιθανές επικαλύψεις. Έτσι, υπάρχει πιθανότητα να δημιουργηθούν δυσκολίες για τους φορείς που θα εμπλακούν.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η ολοκληρωμένη μελέτη του ΣΔΑΜ, με έμφαση στο σχήμα διακυβέρνησης, τις πηγές χρηματοδότησης και τα πεδία συμπληρωματικότητας του ΠΔΑΜ σε

σχέση με άλλα προγράμματα του ΕΣΠΑ 2021 – 2027. Φιλοδοξία της εργασίας είναι να καταγράψει αναλυτικά τα υπάρχοντα δεδομένα μέχρι σήμερα, να αποκωδικοποιήσει το θεσμικό και επιχειρησιακό πλαίσιο, να οργανώσει την πληροφορία, τις πηγές ενημέρωσης, τα εργαλεία που μπορούν να αξιοποιήσουν οι εμπλεκόμενοι φορείς, ώστε να αποτελέσει ένα εύχρηστο εργαλείο προσανατολισμού για τους οργανισμούς της δημόσιας διοίκησης.

2. Μεθοδολογία διπλωματικής εργασίας

Η Μεθοδολογία που ακολουθήθηκε βασίστηκε στην βιβλιογραφική έρευνα, με στόχο την βαθύτερη κατανόηση των ερευνητικών ερωτημάτων. Εξετάστηκαν:

- Το ευρωπαϊκό κανονιστικό πλαίσιο (σχετικοί Ευρωπαϊκοί Κανονισμοί, Κανονισμός Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης, Κανονισμός Κοινών Διατάξεων)
- Τα προγραμματικά κείμενα (ΣΔΑΜ, ΠΔΑΜ, ΕΣΔΙΜ, Επιχειρησιακά Προγράμματα ΕΣΠΑ 2021-2027)
- Θεσμικά κείμενα που περιέχουν τους ευρωπαϊκούς και διεθνείς στόχους πολιτικής για το κλίμα και το περιβάλλον
- Το εθνικό κανονιστικό πλαίσιο
- Δημοσιεύσεις ερευνητικών κέντρων, δεξαμενών σκέψης
- Μελέτες που διεξήχθησαν με πρωτοβουλία εθνικών και ευρωπαϊκών αρχών
- Βιντεοσκοπημένες συνεδριάσεις /συναντήσεις της Πλατφόρμας Δίκαιης Μετάβασης

Μεγάλο τμήμα του υλικού αντλήθηκε από το διαδίκτυο και συγκεκριμένα:

- Ιστοσελίδες θεσμικών οργάνων, όπως ιστοσελίδα ΣΔΑΜ, επίσημες ιστοσελίδες της ΕΕ, επίσημη ιστοσελίδα Πλατφόρμας Δίκαιης Μετάβασης, ιστοσελίδες Διαχειριστικών Αρχών,
- Διαδικτυακές ερευνητικές βιβλιοθήκες: διαδικτυακή βιβλιοθήκη ΟΟΣΑ, Παγκόσμιας Τράπεζας, θεματικού δικτύου IQNet - ευρωπαϊκού ερευνητικού δικτύου EoRPA (Regional Policy Research Consortium)

στο διάστημα από 5 Απριλίου έως 10 Μαΐου 2022.

Δευτερευόντως, έγινε περιορισμένη αναζήτηση σε δημοσιογραφικές ιστοσελίδες.

Επιπλέον, δεδομένα αντλήθηκαν από την ιστοσελίδα της ΕΛΣΤΑΤ .

Η ακαδημαϊκή και ευρύτερη βιβλιογραφία αναζητήθηκε με τη χρήση ενός συνόλου λέξεων – κλειδιών σχετιζόμενων με τη ΔΑΜ και ευρύτερα τη βιομηχανική μετάβαση, στην ελληνική και

κυρίως την αγγλική γλώσσα. Ενδεικτικά αναφέρονται «transition», «just transition», «climate change mitigation policies», «climate adaptation», «Just Transition Mechanism», «Just Transition Governance», «Regional Policy Governance», «net-zero economy», «transition funding», «transition best practices», αλλά και «ΣΔΑΜ», «ΠΔΑΜ», «σχήμα διακυβέρνησης» κ.α.

Η διαλογή και ταξινόμηση των πηγών έγινε με κριτήρια: α) χρονικά, επιλέχθηκαν οι πιο πρόσφατες πηγές, β) αξιοπιστίας πηγής, γ) συνάφειας. Η ταξινόμηση των πηγών έγινε σε πίνακες Excel, ανάλογα με το θεματικό πεδίο που διαπραγματευόταν η κάθε πηγή και τη σύνδεσή του με τα ερευνητικά ερωτήματα και τα κεφάλαια της εργασίας.

Το συγκεντρωθέν υλικό :

1. Αξιολογήθηκε και έγινε διαλογή των πλέον πρόσφατων και σχετικών εφαρμόζοντας τα παραπάνω κριτήρια
2. Ταξινομήθηκε και αποκωδικοποιήθηκε και επιχειρήθηκε η διαγραμματική αποτύπωση μιας σειράς ευρημάτων.
3. Τα ευρήματα αναλύθηκαν και κατεγράφησαν συμπεράσματα εκ των οποίων προέκυψαν προτάσεις που καταγράφηκαν στο τέλος.

Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι ένα σημαντικό μέρος του κορμού των θεσμικών κειμένων (ΕΠ ΕΣΠΑ 2021-2027, ΕΣΔΙΜ) δεν έχουν οριστικοποιηθεί, καθώς κατά την περίοδο της έρευνας και της συγγραφής της παρούσας εργασίας και μέχρι την παράδοσή της, δεν είχε ολοκληρωθεί η αξιολόγηση και έγκρισή τους από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Ιδίως για το ΠΔΑΜ, έχει γίνει η τελική υποβολή του και αναμένεται η έγκρισή του έως τα τέλη Ιουνίου 2022. Επομένως, προκύπτουν περιορισμοί, καθώς η εξέλιξη των Προγραμμάτων μέσα από τα στάδια της διαπραγμάτευσης, αλλά και οι τροποποιήσεις αυτών δεν είναι δημόσια ανακοινώσιμα στοιχεία, ενώ ενδέχεται να υπάρχουν αλλαγές στην τελική μορφή των θεσμικών κειμένων.

3. Το ευρωπαϊκό θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο

3.1 Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία

Το 2015 πραγματοποιήθηκε η Διάσκεψη των Παρισίων για την κλιματική αλλαγή. Η διάσκεψη αποτέλεσε σταθμό, αφού, στα πλαίσια αυτής, επιτεύχθηκε για πρώτη φορά μία διεθνής συμφωνία για την κλιματική αλλαγή, η οποία απέκτησε νομική δεσμευτικότητα. Η **Σύμβαση Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή**, περισσότερο γνωστή ως **Συμφωνία του Παρισιού**, αποτελεί ένα σχέδιο δράσης με στόχο τη συγκράτηση της αύξησης της θερμοκρασίας του πλανήτη «αρκετά κάτω» από τους 2°C και τη συνέχεια των προσπαθειών για τον περιορισμό της στον 1,5°C (σε σχέση με το 1990). Η Σύμβαση υπεγράφη το 2016 και την ίδια χρονιά κυρώθηκε από την ΕΕ και από όλα τα κράτη μέλη της, μεταξύ αυτών και την Ελλάδα. Σε αυτά τα πλαίσια, η στοχοθεσία της ΕΕ για την κλιματική αλλαγή κωδικοποιήθηκε το **2019** στην **Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία (ΕΠΣ)**, η οποία θέτει το όραμα και τους στόχους πολιτικής της ΕΕ για μια αποδοτική ως προς τη χρήση των πόρων και ανταγωνιστική οικονομία, με μηδενικές καθαρές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου έως το 2050, σε συμφωνία με τους στόχους της Συμφωνίας του Παρισιού.

Χρονοδιάγραμμα	Στόχος	Στόχοι Πολιτικής
Συνολικός στόχος: Πριορισμός της αύξησης θερμοκρασίας του πλανήτη σε 1,5°C και μετάβαση σε μία ουδέτερη οικονομία		
Έως το 2020	20% περιορισμός των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου (σε σχέση με τα επίπεδα του 1990)	21% Περικοπή εκπομπών από τους τομείς του ΣΕΔΕ (σε σύγκριση με το 2005)
	20% της παραγόμενης ενέργειας από ΑΠΕ	10% Περικοπή εκπομπών από τους τομείς που δεν είναι στο ΣΕΔΕ (σε σύγκριση με το 2005)
	20% βελτίωση στην ενεργειακή αποδοτικότητα	
Έως το 2030	55% περιορισμός των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου (σε σχέση με τα επίπεδα του 1990)	43% Περικοπή εκπομπών από τους τομείς του ΣΕΔΕ (σε σύγκριση με το 2005)
	40% της παραγόμενης ενέργειας από ΑΠΕ	30% Περικοπή εκπομπών από τους τομείς που δεν είναι στο ΣΕΔΕ (σε σύγκριση με το 2005)
	36% βελτίωση στην ενεργειακή αποδοτικότητα	Ετήσια μείωση δικαιωμάτων εκπομπών κατά 2,2% από το 2021 και εξής
		Προστασία τουλάχιστον του 30% του εδάφους και της θάλασσας της ΕΕ και διαμόρφωση οικολογικών διαδρόμων
		Ανακύκλωση του 65% των αστικών αποβλήτων και του 75% των αποβλήτων συσκευασιών
Έως το 2050	Τουλάχιστον 80%-95% των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου (σε σχέση με το 1990) και μηδενικές καθαρές εκπομπές αερίων θερμοκηπίου	90% μείωση των εκπομπών στον τομέα των μεταφορών

Πίνακας 1: Εξέλιξη κλιματικών στόχων ΕΕ 2020 – 2050, πηγή IQNet

Στο πλαίσιο του νέου Πολυετούς Δημοσιονομικού Πλαισίου (ΠΔΠ) 2021 -2027, για την υποστήριξη της δέσμης πρωτοβουλιών της ΕΠΣ, η ΕΕ έχει θέσει ως στόχο το **30% των δαπανών να κατευθυνθεί σε πρωτοβουλίες σχετικές με το κλίμα** (363,3 δις ευρώ σε τρέχουσες τιμές), ενώ φιλοδοξεί, παράλληλα, το 7,5% των ετήσιων δαπανών του 2024 και το 10% των ετήσιων δαπανών του 2026 και 2027 να καλύψει δράσεις για την προστασία της βιοποικιλότητας. Από το NextGenerationEU, το 30% θα χρηματοδοτήσει κλιματικούς στόχους (Vironen et al, 2019).

Προς τον σκοπό αυτό, έχει στοχοθετηθεί για σχετικές παρεμβάσεις (earmarking) ένα εύρος πόρων χωρίς προηγούμενο. Ήδη από την ΠΠ 2014-2020, τέθηκε ο στόχος της δαπάνης του 20% των πόρων του ΠΔΠ για να εξυπηρετηθούν οι πολιτικές για το κλίμα (213,3 δις ευρώ σε τιμές 2020), ενώ το 94% της χρηματοδότησης αυτής προήλθε από προγράμματα σχετικά με την

ανάπτυξη και την απασχόληση και με τους φυσικούς πόρους. Σήμερα, οι πόροι που έχουν δαπανηθεί για κλιματικούς στόχους ανέρχονται σε 19,7% του ΠΔΠ 2014-2020 (209,8 δις ευρώ σε τρέχουσες τιμές), δηλαδή ο στόχος έχει σχεδόν επιτευχθεί (Vironen et al, 2019).

Στους πίνακες που ακολουθούν, παρουσιάζονται συγκριτικά οι πόροι για στόχους σχετικά με την κλιματική αλλαγή μεταξύ των δύο Προγραμματικών Περιόδων.

	2014-2020	2021-2027
Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο	209,8	363,3
NextGenerationEU		298,5
Σύνολο	209,8	661,8

Πίνακας 2: Σύγκριση χρηματοδότησης κλιματικών στόχων ΠΠ 2014 – 2020 και 2021-2027, πηγή IQNet

Χρηματοδοτικό Μέσο	2014-2020	2021-2027
ΤΣ	17,2	17,8
ΕΤΠΑ	38	74
ΕΚΤ	1,2	1,8
ΤΔΜ		8,4
NGEU		10,8
Σύνολο	56,4	112,8
Προϋπολογισμός Πολιτικής Συνοχής	Περίπου 335 δις ευρώ (33%ΠΔΠ)	Περίπου 369 δις ευρώ (31% ΠΔΠ)
Δράσεις για την κλιματική αλλαγή	20% Προϋπολογισμού ΕΕ	30% Προϋπολογισμού ΕΕ
Ελάχιστη δαπάνη ανά τύπο Περιφέρειας	Λιγότερο αναπτυγμένες>12%	Λιγότερο αναπτυγμένες:30%
	Μετάβασης>15%	Μετάβασης>30%
	Περισσότερο αναπτυγμένες>20%	Περισσότερο Αναπτυγμένες >85% (ΣΠ1 + ΣΠ2)

Πίνακας 3: Σύγκριση χρηματοδότησης ανά χρηματοδοτικό μέσο ΠΠ 2014-2020 και 2021-2027, πηγή IQNet

Η ΕΠΣ περιλαμβάνει οκτώ πεδία δράσεων, που αλληλοενισχύονται και αποτελεί, πρωτίστως, μία αναπτυξιακή στρατηγική, δεδομένου ότι η ανάπτυξη δεν θεωρείται ανταγωνιστική με τους περιβαλλοντικούς στόχους και την δίκαιη, από κοινωνική άποψη, μετάβαση (Sebastiano & Fronteddu, 2020). Η χρηματοδότηση των δράσεων της μετάβασης στα πλαίσια της ΕΠΣ αποτέλεσε αντικείμενο ευρείας συζήτησης και η αρχική πρόταση της Επιτροπής ήταν να χρησιμοποιηθούν μια σειρά από εργαλεία και χρηματοδοτικές πρωτοβουλίες και ειδικότερα:

- €503 δις μεταξύ 2021 και 2030 από τον ευρωπαϊκό προϋπολογισμό
- €114 δις από εθνικούς πόρους των κρατών μελών
- Τουλάχιστον €25 δις από τα έσοδα του Συστήματος Εμπορίας δικαιωμάτων Εκπομπών της ΕΕ
- €279 δις κατ' εκτίμηση από την προσέλκυση ιδιωτικών κεφαλαίων μέσω του InvestEU
- €100 δις μέσω του νέου Μηχανισμού Δίκαιης Μετάβασης (ΜΔΜ).

Ωστόσο, το ύψος της χρηματοδότησης περιορίστηκε σε επόμενα στάδια σε σχέση με την πρόταση αυτή (Sebastiano & Fronteddu, 2020).

3.2 Ο Μηχανισμός Δίκαιης Μετάβασης (ΜΔΜ)

Παρότι αποτελεί κοινή ομολογία ότι η μετάβαση είναι πολυσύνθετη διαδικασία που συνδυάζει πολλές πλευρές δημόσιας πολιτικής και απαιτεί συνολικότερες στρατηγικές σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, από τη μεγάλη πλειοψηφία των χωρών που έχουν υλοποιήσει ή υλοποιούν διαδικασίες μετάβασης, απουσιάζουν τα σχέδια δίκαιης μετάβασης σε εθνικό επίπεδο. Η συγκρότηση του ΜΔΜ από την ΕΕ, αλλάζει αυτή τη συνθήκη (Krawchenko & Gordon, 2020). Η χρηματοδότηση από τον ΜΔΜ προϋποθέτει την κατάρτιση εδαφικών σχεδίων που θα περιγράφουν τις κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις και τη διαδικασία της μετάβασης έως το 2030. Θα περιλαμβάνουν πολιτικές ανάπτυξης, αναπροσανατολισμού δεξιοτήτων και περιβαλλοντικής αποκατάστασης, με χρονοδιάγραμμα, μηχανισμούς διακυβέρνησης και πολιτικές. Έτσι, ο ΜΔΜ αποτελεί καινοτομία, που αναμένεται να προσδώσει συνοχή στις μέχρι πρότινος διάσπαρτες πρωτοβουλίες που αποτελούσαν μέχρι τώρα τον κανόνα στις περιπτώσεις βιομηχανικής μετάβασης (Krawchenko & Gordon, 2020).

Ο ΜΔΜ συγκροτείται από τρεις πυλώνες: α) το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης, β) ένα ειδικό καθεστώς στα πλαίσια του InvestEU, με στόχο την προσέλκυση ιδιωτικών κεφαλαίων στις περιοχές ΔΑΜ γ) ειδική δανειακή διευκόλυνση του Δημοσίου τομέα από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ), η οποία αφορά την μόχλευση δημόσιας χρηματοδότησης στις περιοχές που πλήττονται. Η αρχική πρόταση της Επιτροπής για την παροχή χρηματοδότησης μέσω του ΜΔΜ ήταν α) €7,5 δις από το, υπό συγκρότηση, Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης (ΤΔΜ), πρόβλεψη που, εν μέσω της πανδημίας αναθεωρήθηκε δραστικά, φτάνοντας στα 40 δις), β) 45 δις από την προσέλκυση ιδιωτικών κεφαλαίων μέσω του InvestEU, γ) κονδύλια μέσω δανεισμού του δημοσίου από την ΕΤΕπ (Sebastiano & Fronteddu, 2020).

Οι χρηματοδοτικοί στόχοι του ΜΔΜ αναθεωρήθηκαν και περιορίστηκαν, με αποτέλεσμα, οι τελικές και σήμερα ισχύουσες εκτιμήσεις να έχουν ως εξής (Happaerts, 2021):

A) 17,5 δις από το ΤΔΜ (1^{ος} πυλώνας ΜΔΜ).

B) 10-15 δις από το InvestEU (2^{ος} πυλώνας ΜΔΜ)

γ) 25-30 δις από την ΕΤΕπ

Επιπλέον, ως τέταρτος (μη χρηματοδοτικός) πυλώνας του ΜΔΜ, συγκροτήθηκε η Πλατφόρμα Δίκαιης Μετάβασης, που έχει ως στόχο την υποστήριξη των κρατών μελών για την υλοποίηση των κλιματικών στόχων, την απορρόφηση των πόρων του ΜΔΜ και την διάχυση γνωστικού υπόβαθρου και καλών πρακτικών.

Στόχος του ΜΔΜ είναι να λειτουργήσει **συμπληρωματικά** με τις υπόλοιπες πρωτοβουλίες και δράσεις στο πλαίσιο του ΠΔΠ 2021-2027, για τη στήριξη των περιοχών που θα επηρεαστούν περισσότερο από τη μετάβαση σε μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία προκειμένου να μετριάσει τις κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις.

3.3 Το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης

Το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης, πρώτος πυλώνας του ΜΔΜ, ιδρύθηκε με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2021/1056. Στόχος του ΤΔΜ είναι η διαχείριση και ο περιορισμός των επιπτώσεων της ΔΑΜ σε οικονομικό, κοινωνικό, περιβαλλοντικό επίπεδο και στην απασχόληση και η υποστήριξη των περισσότερο πληττόμενων από τη μετάβαση περιοχών. Επομένως, οι πόροι του ΤΔΜ κατά

προτεραιότητα κατευθύνονται σε περιοχές, σε επίπεδο περιφερειών NUTS 3 ή τμημάτων αυτών, που αντιμετωπίζουν τις μεγαλύτερες κοινωνικές και οικονομικές προκλήσεις από τη ΔΑΜ, σε αντίθεση με το ΕΤΠΑ και το ΕΚΤ+. Λειτουργούν συμπληρωματικά στους πόρους που είναι διαθέσιμοι από την πολιτική συνοχής για την επίτευξη του στόχου της αξιοποίησης του 30% του ΠΔΠ 2021-2027 για πρωτοβουλίες που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή. Για την άντληση του συνόλου των πόρων, τα κράτη μέλη απαιτείται να θέσουν συγκεκριμένους στόχους για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, ενώ για να έχουν πρόσβαση στους πόρους του ΤΔΜ, αλλά και του ΜΔΜ ευρύτερα, τα κράτη μέλη πρέπει να καταρτίσουν **ολοκληρωμένες στρατηγικές για τις πληττόμενες περιοχές, που θα περιγράφονται λεπτομερώς στα Εδαφικά Σχέδια Δίκαιης Μετάβασης** (ΕΣΔΙΜ). Περαιτέρω, για την ενίσχυση των πόρων του ΤΔΜ μπορούν να μεταφερθούν, με επιλογή των κρατών μελών, διαθέσιμοι πόροι από το ΕΤΠΑ και το ΕΚΤ+ (άρθρο 27 ΚΚΔ, 10 παρ. 2 Κανονισμού ΤΔΜ). Το ΤΔΜ θα διαθέτει πόρους είτε μέσω αυτόνομου Προγράμματος, είτε για τη χρηματοδότηση ειδικών προτεραιοτήτων στο πλαίσιο προγραμμάτων που υποστηρίζονται από το ΕΤΠΑ, το ΤΣ ή το ΕΚΤ+.

Σύμφωνα με τον Κανονισμό ΤΔΜ, οι επιλέξιμοι κλάδοι προς ενίσχυση περιλαμβάνουν τις ακόλουθες δραστηριότητες:

- παραγωγικές επενδύσεις σε ΜΜΕ, συμπεριλαμβανομένων των νεοφυών επιχειρήσεων, που οδηγούν σε **οικονομική διαφοροποίηση και μετατροπή**.
- επενδύσεις στην ίδρυση νέων επιχειρήσεων, μεταξύ άλλων μέσω εκκολαπτηρίων επιχειρήσεων και συμβουλευτικών υπηρεσιών
- επενδύσεις σε δραστηριότητες **έρευνας και καινοτομίας**, μεταξύ άλλων από πανεπιστήμια και δημόσιους ερευνητικούς οργανισμούς και προώθηση της μεταφοράς προηγμένων τεχνολογιών
- επενδύσεις στην ανάπτυξη **τεχνολογίας**, καθώς και σε συστήματα και υποδομές για οικονομικά προσιτή **καθαρή ενέργεια**,
- επενδύσεις στην ενέργεια από **ανανεώσιμες πηγές** σύμφωνα με την οδηγία (ΕΕ) 2018/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, συμπεριλαμβανομένων των κριτηρίων αειφορίας που καθορίζονται σε αυτήν, και στην ενεργειακή απόδοση, μεταξύ άλλων με σκοπό τη μείωση της ενεργειακής πενίας

- επενδύσεις στην **έξυπνη και βιώσιμη τοπική κινητικότητα**, συμπεριλαμβανομένης της απαλλαγής του τομέα των τοπικών μεταφορών και των υποδομών του από τις ανθρακούχες εκπομπές
- αποκατάσταση και αναβάθμιση των δικτύων **τηλεθέρμανσης**, με σκοπό τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των συστημάτων τηλεθέρμανσης, και επενδύσεις στην παραγωγή θερμότητας, υπό την προϋπόθεση ότι οι εγκαταστάσεις τηλεθέρμανσης τροφοδοτούνται αποκλειστικά από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας
- επενδύσεις στην **ψηφιοποίηση** και την ψηφιακή συνδεσιμότητα
- επενδύσεις στην **αναγέννηση και απορρύπανση εκτάσεων**, σε σχέδια αποκατάστασης του εδάφους και αναπροσαρμογής της χρήσης
- επενδύσεις στην ενίσχυση της **κυκλικής οικονομίας**, μεταξύ άλλων μέσω της πρόληψης και της μείωσης αποβλήτων, μέσω της αποδοτικής χρήσης των πόρων, της επαναχρησιμοποίησης, της επισκευής και της ανακύκλωσης·
- αναβάθμιση δεξιοτήτων και απόκτηση νέων **δεξιοτήτων** από τους εργαζομένους·
- συνδρομή για την **αναζήτηση εργασίας** σε όσους αναζητούν εργασία·
- **ενεργητική συμπερίληψη** των αναζητούντων εργασία·
- τεχνική βοήθεια

άλλες δραστηριότητες στους τομείς της **εκπαίδευσης** και της **κοινωνικής ένταξης**, συμπεριλαμβανομένων, όπου αιτιολογείται δεόντως, των επενδύσεων σε υποδομές για τους σκοπούς των κέντρων κατάρτισης, των εγκαταστάσεων φροντίδας παιδιών και ηλικιωμένων, όπως αναφέρεται στα εδαφικά σχέδια δίκαιης μετάβασης.

Από το ΤΔΜ εξαιρούνται οι δραστηριότητες που αφορούν:

- τον παροπλισμό ή την κατασκευή πυρηνικών σταθμών ηλεκτροπαραγωγής·
- την παρασκευή, επεξεργασία και εμπορία καπνού και προϊόντων καπνού·
- τις προβληματικές επιχειρήσεις και
- επενδύσεις που σχετίζονται με την παραγωγή, την επεξεργασία, τη διανομή, την αποθήκευση ή την καύση ορυκτών καυσίμων.

Σημαντική διαφοροποίηση του ΤΔΜ από το ΕΤΠΑ και το ΤΣ είναι ότι, υπό προϋποθέσεις και σε περιορισμένες περιπτώσεις, **μπορεί να υποστηρίξει παραγωγικές επενδύσεις σε μεγάλες επιχειρήσεις (εκτός ΜΜΕ)**. Για να λάβουν στήριξη, οι επενδύσεις θα πρέπει σωρευτικά:

- 1) να είναι απαραίτητες για την υλοποίηση του ΕΣΔΙΜ και έχουν εγκριθεί ως μέρος του ΕΣΔΙΜ
- 2) να συμβάλλουν στη μετάβαση προς μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία έως το 2050 και στην επίτευξη συναφών περιβαλλοντικών στόχων
- 3) η στήριξή τους είναι απαραίτητη για τη δημιουργία θέσεων εργασίας στο έδαφος
- 4) να μην οδηγούν σε μετεγκατάσταση.

3.3 Τα Εδαφικά Σχέδια Δίκαιης Μετάβασης (ΕΣΔΙΜ)

Τα ΕΣΔΙΜ αποτελούν αποφασιστικό παράγοντα για την επιτυχία της μετάβασης και καθιστούν τη ΔΑΜ μία πολιτική **τοποκεντρική**, χωρικής ανάπτυξης. Διαπνέονται από τη λογική ότι η αναπτυξιακή πορεία των επιμέρους περιοχών πρέπει να βασίζεται στις **ενδογενείς δυνατότητες** και ικανότητές τους, αλλά και την κατεύθυνση ότι είναι απαραίτητη η συνάρθρωση πολλών πεδίων δημόσιας πολιτικής για την υποστήριξη της ανάπτυξης περιοχών και τόπων (Ferry, Downes, 2020).

Η έμφαση που δίνεται στις επιμέρους στρατηγικές ανάπτυξης για τις περιοχές ΔΑΜ μέσω των ΕΣΔΙΜ, πέρα από τους εθνικούς στόχους, αντανακλά και την αναβάθμιση της σημασίας που αποκτούν σε διεθνές επίπεδο αλλά και στην ΕΕ οι χωρικά διαφοροποιημένες πολιτικές, με συνδυασμό επενδυτικών προτεραιοτήτων, κάθετο και οριζόντιο συντονισμό στον σχεδιασμό και την υλοποίηση των στρατηγικών. Οι χωρικές προσεγγίσεις μπορούν να ενισχύσουν την κινητοποίηση και τη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων στον σχεδιασμό και στην υλοποίηση των πολιτικών. Διευκολύνουν την κατανόηση των προβλημάτων, τον σχεδιασμό βέλτιστων λύσεων και ενισχύουν την αντίληψη «διοικησίας» (ownership) των στρατηγικών (Polverari et al., 2017).

Ο ΟΟΣΑ (OECD, 2020) τονίζει την ανάγκη για την αναβάθμιση του χωρικού στοιχείου στη χάραξη πολιτικών, την υπέρβαση των διοικητικών ορίων, την προσαρμογή με κριτήριο τον τόπο. Στην ΕΕ, ήδη από το 2013, η εδαφική συνοχή, στα πλαίσια της οποίας αναβαθμίζεται η σημασία των χωρικών, ολοκληρωμένων στρατηγικών, αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της πολιτικής για τη συνοχή.

Η κατάρτιση και αξιολόγηση των ΕΣΔΙΜ αποτελεί προϋπόθεση για την άντληση χρηματοδότησης τόσο από το ΤΔΜ, όσο και από τους λοιπούς δύο πυλώνες του ΜΔΜ. Τα ΕΣΔΙΜ υποβάλλονται ως μέρος του προγράμματος που θα χρηματοδοτηθεί από πόρους του ΤΔΜ (ή των προγραμμάτων στα οποία περιλαμβάνεται ο Ειδικός Στόχος του ΤΔΜ), μαζί με τα υπό έγκριση προγράμματα και αξιολογούνται στο πλαίσιο της διαδικασίας αξιολόγησης των προγραμμάτων.

Τα ΕΣΔΙΜ συμπυκνώνουν συνολικότερες, ολιστικές στρατηγικές για τις περιοχές ΔΑΜ, οι οποίες πρέπει να είναι συμβατές με τους σχετικούς εθνικούς στόχους. Σε αυτό το πλαίσιο απαιτείται α) η τεκμηρίωση της εξάρτησης των περιοχών από ορυκτά καύσιμα ή βιομηχανικές δραστηριότητες υψηλών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και εν γένει από μετασχηματιζόμενους ή παρακαμάζοντες τομείς, β) η τεκμηρίωση του ιδιαίτερου εύρους των κοινωνικών και οικονομικών επιπτώσεων που θα έχει σε αυτές η διαδικασία της μετάβασης, γ) η συμβατότητα με τις εθνικές στρατηγικές ΔΑΜ και ευρύτερα προώθησης των στόχων σχετικά με το κλίμα και το περιβάλλον.

Δεδομένου ότι το ΤΔΜ προσανατολίζεται στη στήριξη της οικονομικής διαφοροποίησης στις περιοχές ΔΑΜ, τα ΕΣΔΙΜ πρέπει να συνδέονται με τους στόχους της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης (RIS3) και να επικεντρώνουν σε τομείς που αναδεικνύονται από αυτήν, ως έχοντες συγκριτικά πλεονεκτήματα και προοπτικές ανάπτυξης. Επιπλέον, τα ΕΣΔΙΜ πρέπει, μεταξύ άλλων να τεκμηριώνουν τη σχετική σημασία των μετασχηματιζόμενων ή παρακαμαζόντων κλάδων στην οικονομία της περιοχής ΔΑΜ, να αναδεικνύουν τις δυνατότητες οικονομικής διαφοροποίησης, να προβαίνουν σε εκτιμήσεις των θέσεων εργασίας που θα χαθούν και της σχετικής βαρύτητας των θέσεων αυτών στο σύνολο της απασχόλησης της περιοχής ΔΑΜ, των αναγκών επανειδίκευσης και κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού, των κινδύνων πληθυσμιακής συρρίκνωσης, ή έντασης της μετανάστευσης των νέων, αλλά και να αξιολογούν τις δυνατότητες παροχής κοινωνικών υπηρεσιών.

4. Το εθνικό θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο

4.1 Το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ)

Στα πλαίσια της ΕΠΣ και στη βάση της στοχοθεσίας που θέτει για τα κράτη μέλη της ΕΕ, η Ελλάδα κατήρτισε το **Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ)**, στο οποίο αποτυπώνονται οι Ενεργειακοί και Κλιματικοί Στόχοι έως το 2030, οι οποίοι δρουν συμπληρωματικά στην Μακροπρόθεσμη στρατηγική της ΕΕ για το 2050. Οι βασικές κατευθύνσεις και στόχοι που θέτει το ΕΣΕΚ είναι:

- Μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου μέχρι το 2030 κατά τουλάχιστον 42% σε σύγκριση με το επίπεδο των εκπομπών το 1990.
- Αύξηση του μεριδίου των ΑΠΕ τουλάχιστον σε 35% της τελικής κατανάλωσης ενέργειας μέχρι το 2030 και μερίδιο των ΑΠΕ στην ηλεκτροπαραγωγή 61%-64% έως το 2030.
- Βελτίωση της Ενεργειακής Αποδοτικότητας κατά τουλάχιστον 38% μέχρι το 2030 σε σχέση με προβλέψεις του 2007.
- Μηδενικό μερίδιο του λιγνίτη στην ηλεκτροπαραγωγή έως το 2028.

Στη συνέχεια, παρουσιάζεται ο σχεδιασμός για την κατάργηση του λιγνίτη από τις μονάδες παραγωγής στην Κοζάνη, Φλώρινα και Μεγαλόπολη (Αρκαδία). Παρατηρείται ότι, σύμφωνα με τους στόχους του ΕΣΕΚ, η πλειοψηφία των λιγνιτικών μονάδων θα άρουν την λειτουργία τους έως το 2023, ενώ εξαίρεση αποτελεί η Πτολεμαΐδα όπου η απολιγνιτοποίησή της αναμένεται να λάβει χώρα το 2028.

Λιγνιτικές Μονάδες	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2028
Καρδιά 1-2	0,55	-0,55					
Καρδιά 3-4	0,56			-0,56			
Αμύνταιο 1-2	0,55		-0,55				
Άγιος Δημήτριος 1-4	1,1				-1,1		
Άγιος Δημήτριος 5	0,34					-0,34	
Μελίτη 1	0,29					-0,29	
Πτολεμαΐδα V					0,61		-0,61
Μεγαλόπολη 3	0,25				-0,25		
Μεγαλόπολη 4	0,26					-0,26	
Σύνολο	3,9	3,35	2,8	2,24	1,5	0,61	0

Πίνακας 4: Εξέλιξη απόσυρσης λιγνιτικών μονάδων (σε GW), ίδια επεξεργασία για τους σκοπούς της διπλωματικής

Δεδομένου ότι η ΕΠΣ βάζει ως χρονικό ορόσημο το 2050, όπως είναι αντιληπτό, οι στόχοι της ενεργειακής μετάβασης που τέθηκαν στην Ελλάδα είναι εμπροσθοβαρείς και αρκετά φιλόδοξοι. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται, για λόγους σύγκρισης, συνοπτικά, διαδικασίες ενεργειακής μετάβασης και απεξάρτησης από τον άνθρακα που έχουν υλοποιηθεί σε επιλεγμένες χώρες, ώστε να αποτυπωθεί καλύτερα η ταχύτητα και η φιλοδοξία του ΕΣΕΚ. Ακόμα και σε περιπτώσεις επιταχυμένης μετάβασης, όπως η Τσεχία και το Ηνωμένο Βασίλειο, το χρονικό εύρος ήταν αρκετά μεγαλύτερο.

	Αιτία	Περίοδος	Ετήσια Παραγωγή Άνθρακα	Απασχόληση
Τσεχία	Κατάρρευση Σοβιετικής Ένωσης και μετάβαση σε οικονομία της αγοράς	Κύρια περίοδος μείωσης: 1990-2000	Από 120 εκατ. τόνους το 1990 και 60 εκατ. τόνους το 1998	Από 160.000 σε 60.000 το 2000 και 33.000 το 2014
Ισπανία	Μείωση ανταγωνιστικότητας έναντι εισαγωγών άνθρακα, μείωση αποθεμάτων και διαφοροποίηση του μίγματος ηλεκτροπαραγωγής	Πρώτη περίοδος μείωσης: 1985-2008. Δεύτερη περίοδος 2008-2015	Από 39 εκατ. τόνους το 1985 σε 4 εκατ. τόνους το 2015	Από 32.000 θέσεις εργασίας το 1993 σε 3.175 θέσεις εργασίας το 2014
Ηνωμένο Βασίλειο	Οικονομικές ζημιές κλάδου και απόσυρση στήριξης από την κυβέρνηση	Κύρια περίοδος πτώσης: 1980-1990. Ευρύτερη περίοδος μετάβασης 1980-2016	Από 130 εκατ. τόνους το 1980 σε 4 εκατ. τόνους το 2015	Από 237.000 θέσεις εργασίας το 1980 σε 49.000 θέσεις εργασίας το 1990 και 1.000 θέσεις εργασίας το 2014
ΗΠΑ	Σταδιακή μείωση εξαιτίας πολλών παραγόντων	Κύρια περίοδος πτώσης: 2008-2016. Ευρύτερη περίοδος μετάβασης 1970-2016	Μείωση παραγωγής κατά 23% μεταξύ 2008-2015. Απαλάχια: -37% μεταξύ 1990-2008	Από 220.000 θέσεις εργασίας το 1980 σε 65.000 θέσεις εργασίας το 2015. Από 85.000 θέσεις εργασίας σε 65.000 μεταξύ 2010-2015

Πίνακας 5: Συνοπτική απεικόνιση διαδικασιών μετάβασης σε άλλες χώρες, πηγή IOBE

Ωστόσο, οι ευρύτερες διεθνείς εξελίξεις είναι πιθανό να οδηγήσουν σε τροποποιήσεις του χρονοδιαγράμματος της μετάβασης, όπως έχει τεθεί στο ΕΣΕΚ. Ειδικότερα, λόγω της ενεργειακής κρίσης που είναι πιθανό να οξυνθεί, αλλά και των επιπτώσεων που προκαλεί ο πόλεμος στην Ουκρανία, οι κυρώσεις που έχουν επιβληθεί από την ΕΕ στη Ρωσία και ο στόχος για την ανεξάρτηση των χωρών της ΕΕ από το ρωσικό φυσικό αέριο, οδηγεί στην αναθεώρηση του χρονοδιαγράμματος. Συγκεκριμένα, τον Απρίλιο προαναγγέλθηκε η αύξηση της παραγωγής ενέργειας από λιγνίτη, με την ενίσχυση κατά 50% των εξορύξεων για την επόμενη διετία, η λειτουργία της νέας λιγνιτικής μονάδας «Πτολεμαΐδα 5» ως λιγνιτική έως το 2028 (και όχι ως το 2025 όπως ήταν ο αρχικός σχεδιασμός) και η παράταση της λειτουργίας των μονάδων Άγιος Δημήτριος 5 και Μελίτη, οι οποίες, βάσει του χρονοδιαγράμματος που τίθεται στο ΕΣΕΚ, είχαν προγραμματιστεί να κλείσουν το 2023. Στόχος είναι η μείωση της εξάρτησης από το φυσικό αέριο

(Χρυσανθοπούλου, 2022). Οι εν λόγω προσαρμογές, ωστόσο, δεν τροποποιούν την ευρύτερη στρατηγική της ενεργειακής μετάβασης, αλλά και δεν θέτουν τη χώρα εκτός των στόχων της ΕΠΣ. Επιπλέον, το πρόγραμμα «Ελλάδα 2.0» - Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας αναμένεται να χρηματοδοτήσει σημαντικές επενδύσεις τα επόμενα 5 χρόνια, με πόρους του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (ΤΑΑ) της ΕΕ και εθνικούς πόρους. Οι τέσσερις βασικοί πυλώνες του είναι οι επενδύσεις για ι) την **πράσινη μετάβαση**, ιι) την ψηφιακή μετάβαση, ιιι) την Απασχόληση και Κοινωνική Συνοχή και ιιι) Ιδιωτικές επενδύσεις και **μετασχηματισμός** της οικονομίας. Το πρόγραμμα «Ελλάδα 2.0» συνδυάζει τους στόχους της ΕΕ για κλιματική ουδετερότητα μέχρι το 2050 καθώς και τις στρατηγικές που περιλαμβάνονται στο ΕΣΕΚ. Οι κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις και η περιβαλλοντική αποκατάσταση ενόψει της σταδιακής κατάργησης του λιγνίτη θα αμβλυθούν μέσω του προγράμματος και θα διασφαλισθεί η δίκαιη μετάβαση των περιοχών που πλήττονται άμεσα (Πηγή: Σχέδιο Ελλάδα 2.0).

Επιπρόσθετα οι μεταρρυθμίσεις που προτείνονται στο Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας αναμένεται να εξασφαλίσουν, μεταξύ άλλων, τη χρηματοοικονομική σταθερότητα και βιωσιμότητα των επενδύσεων ΑΠΕ και κατ' επέκταση θα συμβάλουν στην βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων και έμμεσα στην διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας και την ενεργειακή ασφάλεια.

4.2 Κοινωνικοοικονομική κατάσταση των λιγνιτικών περιοχών

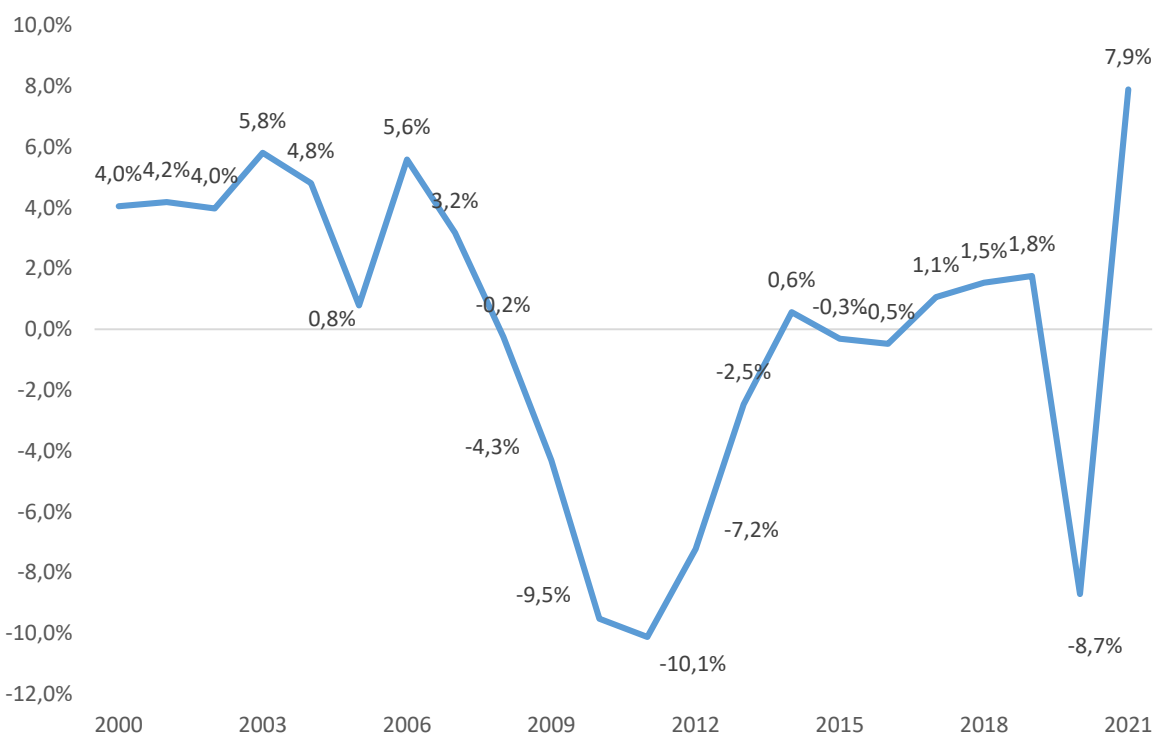
Στη συνέχεια παρουσιάζεται η κοινωνικοοικονομική κατάσταση των Περιφερειών που επηρεάζονται άμεσα από τη σταδιακή κατάργηση των εγκαταστάσεων παραγωγής ενέργειας από το λιγνίτη (Δυτική Μακεδονία - Περιφερειακές ενότητες Κοζάνης και Φλώρινας, Περιφέρεια Πελοποννήσου - Περιφερειακή ενότητα Αρκαδίας - Μεγαλόπολη). Σε αυτές τις περιοχές διαμορφώθηκε **υψηλή οικονομική δραστηριότητα από την εξόρυξη λιγνίτη και από την παραγωγή ενέργειας, με πολύπλευρες επιπτώσεις στις τοπικές οικονομίες**. Η κατάργηση δραστηριοτήτων που σχετίζονται με το λιγνίτη αναμένεται να δημιουργήσει **στρεβλώσεις στις τοπικές οικονομίες και στην αγορά εργασίας**.

Ειδικότερα, η συνεισφορά του ΑΕΠ της **Κοζάνης και της Φλώρινας** στο ΑΕΠ της Δυτικής Μακεδονίας το έτος 2019 ανέρχεται **περίπου στο 80%**, ενώ η αντίστοιχη συνεισφορά της **Αρκαδίας** στο ΑΕΠ της Πελοποννήσου διαμορφώνεται περίπου στο **20%**.

	Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά περιφέρεια και νομό (σε εκατ. €)	Μερίδιο επί της Περιφέρειας
Νησιά Αιγαίου, Κρήτη	18176,47	100,00%
Βόρειο Αιγαίο	2547,662	14,00%
Νότιο Αιγαίο	6386,328	35,10%
Κρήτη	9242,476	50,80%
Δυτική Μακεδονία	3795,182	100,00%
Γρεβενά	299,7138	7,90%
Κοζάνη	2198,37	57,90%
Καστοριά	498,5528	13,10%
Φλώρινα	798,5457	21,00%
Πελοπόννησος	8279,713	100,00%
Αργολίδα	1489,77	18,00%
Αρκαδία	1505,012	18,20%
Κορινθία	2086,817	25,20%
Λακωνία	1168,11	14,10%
Μεσσηνία	2030,004	24,50%

Πίνακας 6: Συνεισφορά περιοχών ΔΑΜ στο συνολικό ΑΕΠ των Περιφερειών ΔΑΜ, ίδια επεξεργασία για τους σκοπούς της διπλωματικής

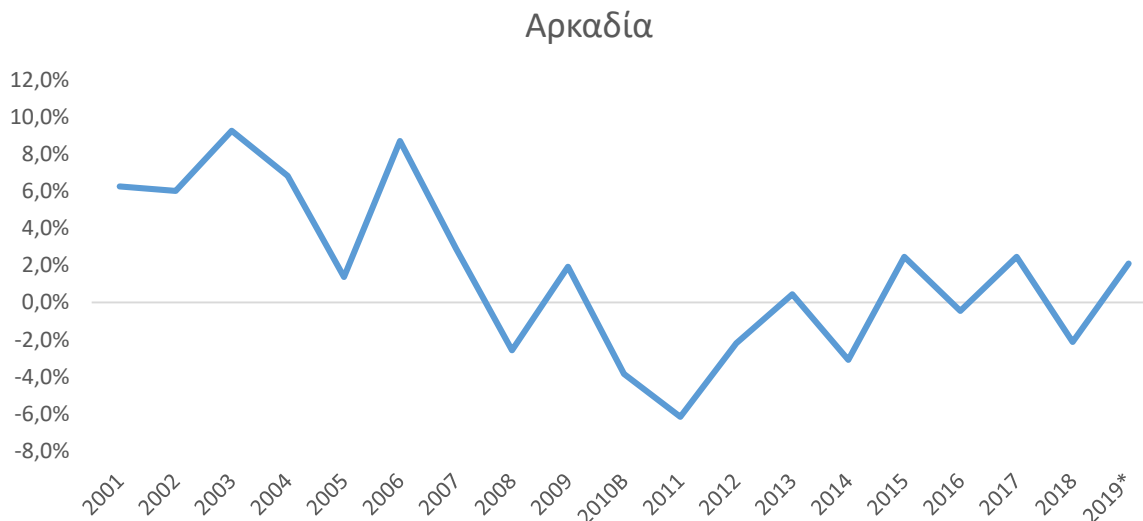
Στη συνέχεια, παρουσιάζεται η εξέλιξη του ΑΕΠ στην Ελλάδα και οι ρυθμοί ανάπτυξης των Περιφερειακών ενοτήτων Κοζάνης, Φλώρινας, Αρκαδίας, Β. Αιγαίου, Ν. Αιγαίου και Κρήτης. Ειδικότερα, δεδομένα για το Δήμο Μεγαλόπολης δεν διατίθενται από την ΕΛΣΤΑΤ, για αυτό το λόγο παρουσιάζονται στοιχεία για την Περιφερειακή ενότητα Αρκαδίας.

Διάγραμμα 1: Ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ στο σύνολο της χώρας (2000 – 2021), τρέχουσες τιμές, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ για τις ανάγκες της διπλωματικής

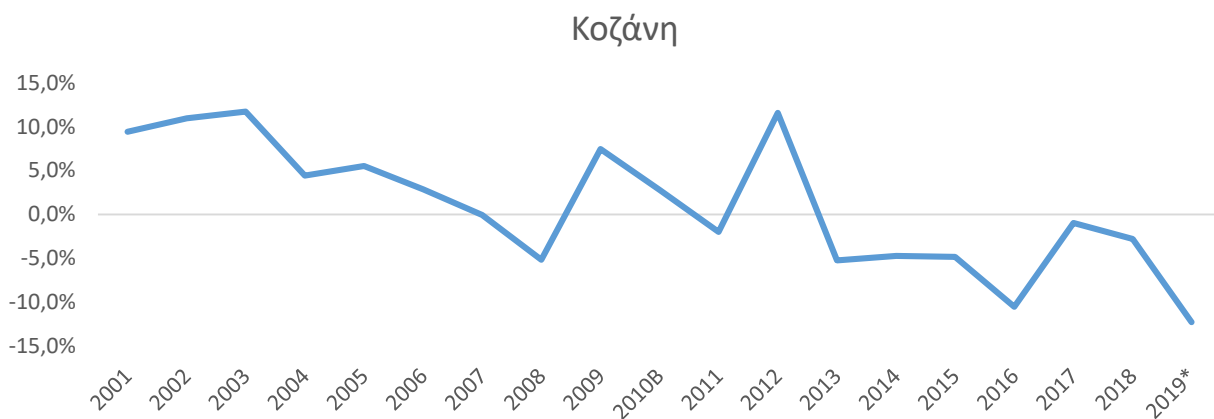
Στο **σύνολο της χώρας**, παρατηρείται η μεγαλύτερη πτώση στη μεταβολή του ΑΕΠ το 2011 οπότε διαμορφώνεται σε -10,1%, περνά σε θετικούς ρυθμούς μεταβολής από το 2017, παρουσιάζει εκ νέου πτώση το 2020 για να σημειώσει το 2021 το μεγαλύτερο ρυθμό αύξησης.

Από την επισκόπηση των ετήσιων μεταβολών του ΑΕΠ για την Περιφερειακή Ενότητα **Αρκαδίας** για την περίοδο 2001 – 2019, προκύπτει ότι ο ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ το 2011 διαμορφώνεται σε -6,2%, η οποία είναι και η μικρότερη τιμή του. Στο επόμενο διάστημα, διαμορφώνεται σε 2,7% το 2017 και είναι η μεγαλύτερη αύξηση που έχει στην περίοδο 2010 – 2018. Το 2018 μειώνεται σε -2,1% και το 2019 ανέρχεται σε 2,1%.

Διάγραμμα 2: Ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ στην Αρκαδία (2001 – 2019), τρέχουσες τιμές, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ για τις ανάγκες της διπλωματικής

Στην **Κοζάνη**, ο ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ κυμάνθηκε στο 11,6% το 2012, ενώ το 2013 εμφάνισε μια ραγδαία μείωση και διαμορφώθηκε σε -5,2%. Έκτοτε συνεχίζει να κινείται σε αρνητικά επίπεδα και το 2019 σημειώνει πτώση -12,3%.

Διάγραμμα 3: Ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ στην Κοζάνη (2001-2019), τρέχουσες τιμές, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ για τις ανάγκες της διπλωματικής

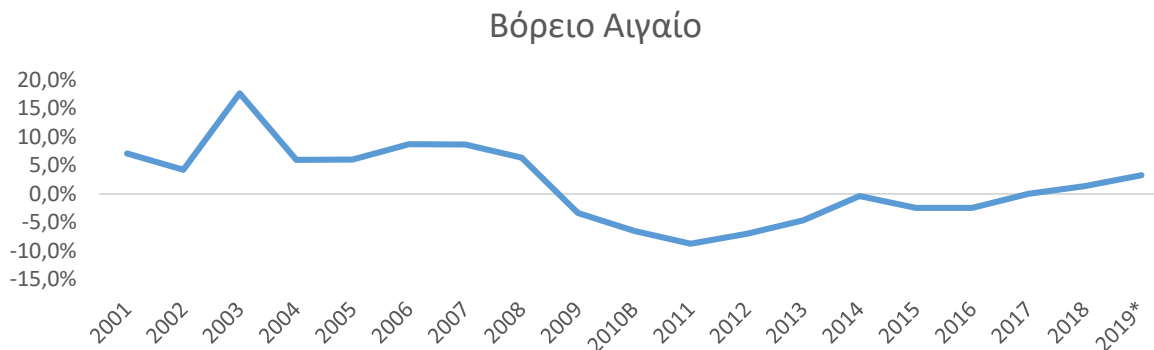

Η **Φλώρινα** παρουσιάζει απότομες αυξομειώσεις στο ρυθμό ανάπτυξης της στο διάστημα 2008-2019. Συγκεκριμένα το 2008 διαμορφώνεται σε -6,9% ύστερα από μια πενταετή πτώση, ύστερα το 2009 αυξάνεται στο 7,9%. Το 2015 κυμάνθηκε στο -7,8% μετά από ένα υψηλό ρυθμό ανάπτυξης το 2014 που ήταν 5,7%. Τέλος, μετά από επιστροφή σε θετικό ρυθμό αύξησης το 2017, το επόμενο έτος 2018 σημειώνει ξανά μείωση στο -6,8%, που επιδεινώνεται το 2019 σε -8%.

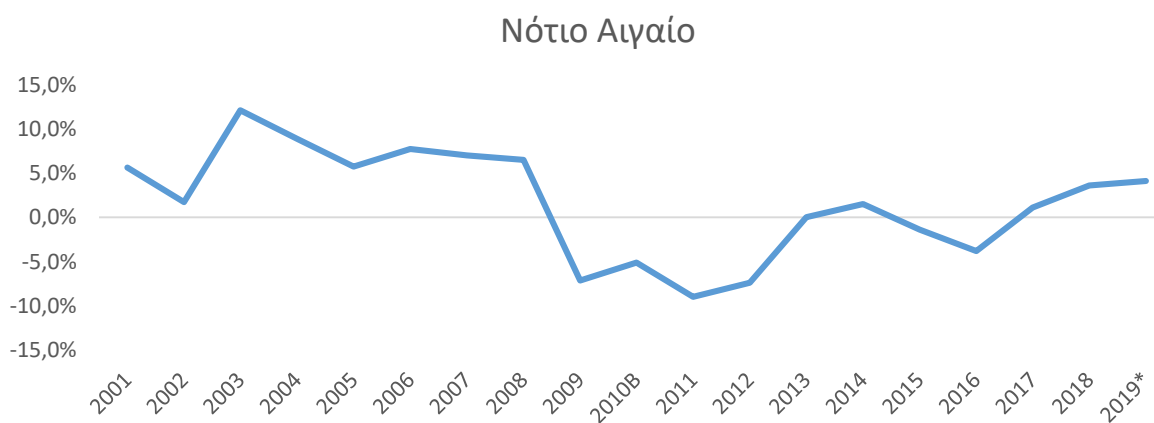
Διάγραμμα 4: Ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ στην Φλώρινα (2001-2019), τρέχουσες τιμές, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ για τους σκοπούς της διπλωματικής

Στην Περιφερειακή Ενότητα **Βορείου Αιγαίου**, την περίοδο 2001 – 2019, ο ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ παρατηρείται ότι διαμορφώνεται το 2011 σε -8,8%, η οποία είναι και η μικρότερη τιμή του σε όλο το διάστημα. Στη συνέχεια κινείται σταθερά σε αυξητική πορεία, περνώντας μετά το 2017 (0,0%) σε θετικούς ρυθμούς. Το 2018 σημειώνει αύξηση 1,4% και το 2019 ανέρχεται σε 3,3%.

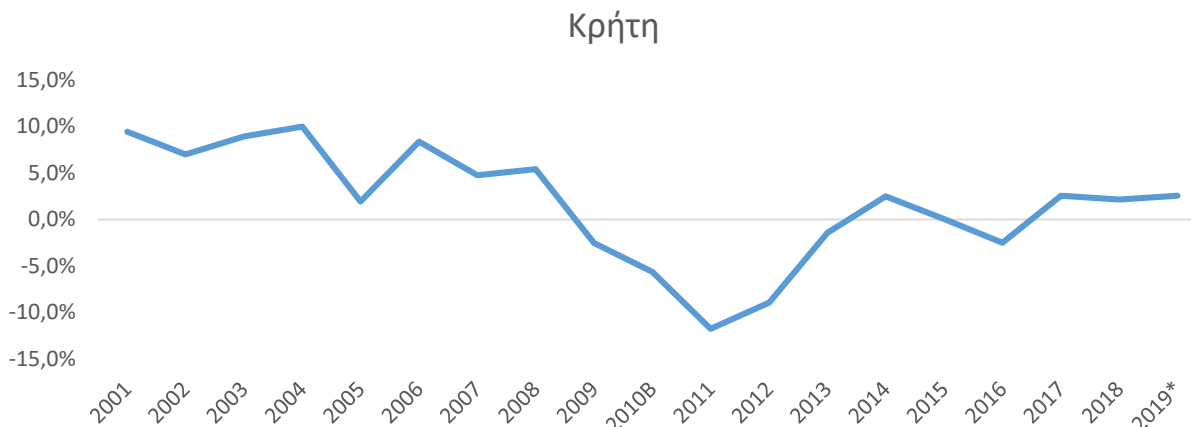
Διάγραμμα 5: Ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ στο Β. Αιγαίο (2001 – 2019), τρέχουσες τιμές, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ για τους σκοπούς της διπλωματικής

Στην Περιφερειακή Ενότητα **Νότιου Αιγαίου**, την περίοδο 2001 – 2019, ο ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ το 2011 είναι ισχυρά αρνητικός. Ωστόσο στην συνέχεια εμφανίζει αύξηση με μικρές αυξομειώσεις ενώ από το 2017 είναι σταθερά αυξητικός. Ειδικότερα, το 2017 ανήλθε σε 1,1%, το 2018 σε 3,6% και το 2019 σε 4,1%.

Διάγραμμα 6: Ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ στο Ν. Αιγαίο (2001 – 2019), τρέχουσες τιμές, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ για τους σκοπούς της διπλωματικής

Στην Περιφερειακή Ενότητα **Κρήτης** για τη περίοδο 2001 – 2019, ο ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ παρατηρείται ότι το 2011 διαμορφώνεται σε -11,7%, η οποία είναι και η χαμηλότερη για όλο το διάστημα των 10 ετών. Έκτοτε σημειώνει αναστροφή πορεία και διαμορφώνεται σε 2,5% το 2017. Το 2018 μειώνεται σε 2,1% και το 2019 επανέρχεται σε πορεία ανάπτυξης και ανέρχεται σε 2,5%.

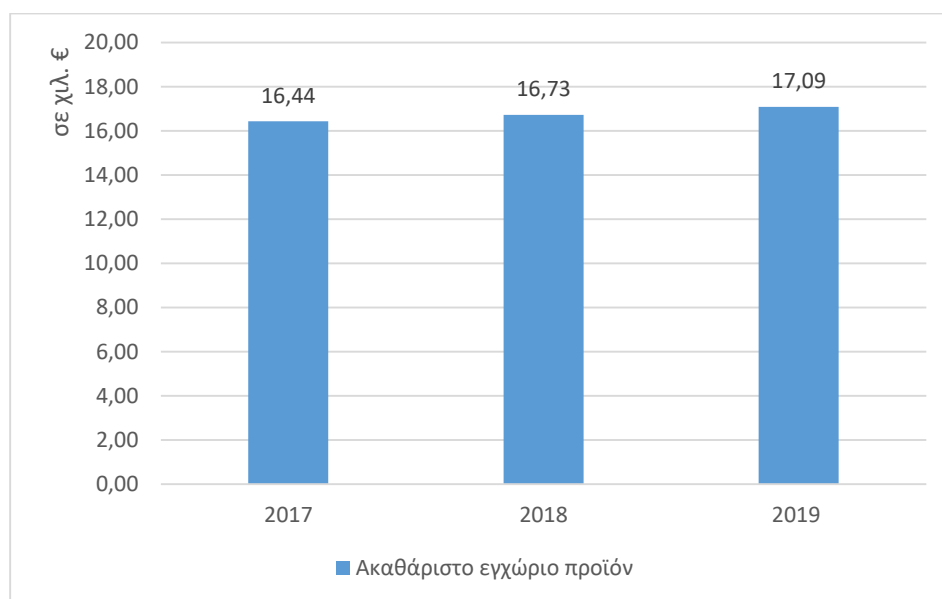

Διάγραμμα 7: Ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ στην Κρήτη (2001-2019), τρέχουσες τιμές, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ για τους σκοπούς της διπλωματικής

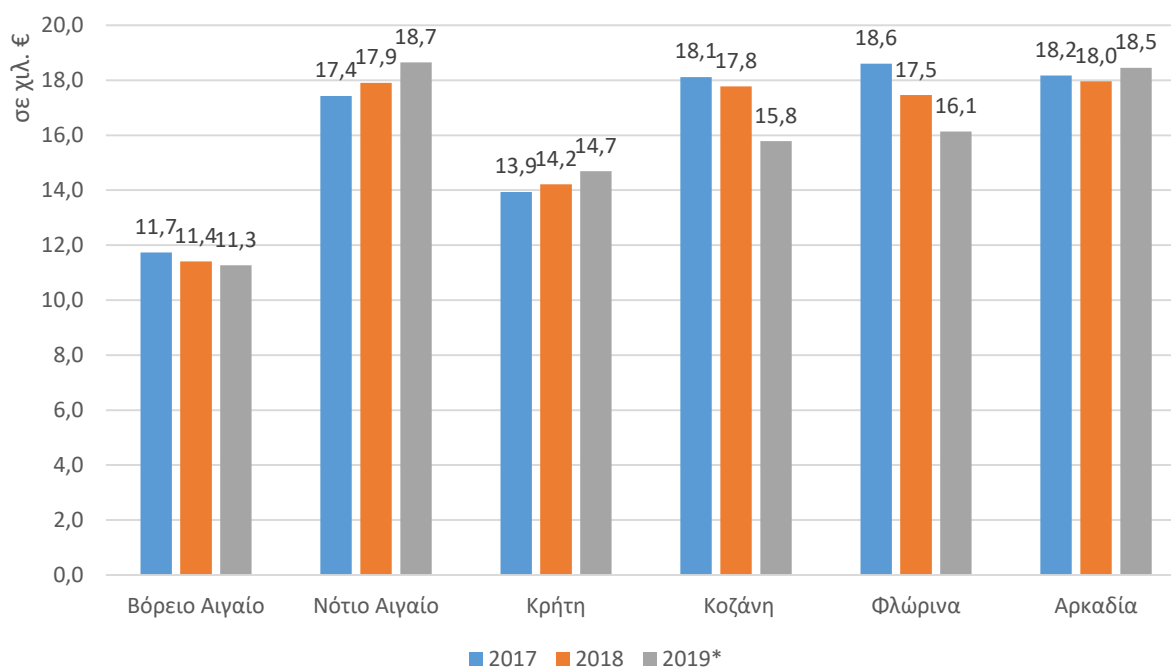
Σε γενικές γραμμές παρατηρείται ότι οι λιγνιτικές περιοχές (Κοζάνη, Φλώρινα, Αρκαδία) επλήγησαν σε συγκριτικό βαθμό λιγότερο από την υπόλοιπη χώρα από τις επιπτώσεις της διεθνούς οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα. Το 2011, όπου στο σύνολο της χώρας παρατηρείται μεγάλη πτώση (-10,1%), οι λιγνιτικές περιοχές είτε εμφανίζουν πιο συγκρατημένη πτώση, είτε εμφανίζουν θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, στοιχείο ιδιαίτερα εμφανές στην Κοζάνη.

Σημαντική παράμετρος για την παραπάνω διαφοροποίηση είναι το γεγονός ότι η αντοχή των λιγνιτικών περιοχών σχετίζεται, μεταξύ άλλων παραγόντων, σε σημαντικό βαθμό με την αλυσίδα της αξίας των λιγνιτικών δραστηριοτήτων. Για τον ίδιο λόγο, η επίπτωση της ραγδαίας αύξησης του κόστους παραγωγής ενέργειας από τον λιγνίτη, ιδιαίτερα από το 2013 και μετά, λόγω των επιπτώσεων του Συστήματος Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών, έχει εμφανέστερες επιπτώσεις, ιδιαίτερα στην Κοζάνη, όπου συνδέεται με τον αρνητικό ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ, που δεν ανατάσσεται, παρά το γεγονός ότι η χώρα επιστρέφει σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης από το 2017. Στα νησιά δεν παρατηρείται αντίστοιχη πορεία, γιατί η συνεισφορά των δραστηριοτήτων των ΑΗΣ είναι πολύ πιο περιορισμένη, ενώ στην περίπτωση της Αρκαδίας οι επιπτώσεις δεν είναι τόσο εμφανείς, αφού οι δραστηριότητες είναι πιο περιορισμένες οικονομικά και γεωγραφικά. Τα παραπάνω στοιχεία αποτελούν σαφείς ενδείξεις του ειδικού βάρους που έχουν οι λιγνιτικές δραστηριότητες, ειδικά στη Δυτική Μακεδονία.

Στη συνέχεια αναλύεται το **κατά κεφαλήν ΑΕΠ** για την Ελλάδα και τις περιφερειακές ενότητες Αρκαδίας, Κοζάνης, Φλώρινας και τις Περιφέρειες Β. Αιγαίου, Ν. Αιγαίου και Κρήτης. Παρατηρείται μια μείωση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ στο Β. Αιγαίο, την Κοζάνη και τη Φλώρινα το 2019 σε σχέση με τα επίπεδα του 2018. Αντίθετα στο Ν. Αιγαίο, την Κρήτη και την Αρκαδία αυξήθηκε το 2019 σε σχέση με τα επίπεδα του 2018 και ανήλθε σε €18,7, €14,7 και €18,5 χιλ..

Διάγραμμα 8: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ, Ελλάδα (2017-2019), σε τρέχουσες τιμές, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ για τις ανάγκες της διπλωματικής

Διάγραμμα 9: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ ΔΑΜ (2017-2019), σε τρέχουσες τιμές, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ για τους σκοπούς της διπλωματικής

Συγκριτικά με το σύνολο της χώρας, στις λιγνιτικές περιοχές της Δυτικής Μακεδονίας, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ μειώνεται από το 2017 έως το 2019, ακολουθεί δηλαδή αντίστροφη πορεία σε σχέση με το σύνολο της επικράτειας. Επιπλέον, ενώ το 2017 και το 2018 κινείται σε υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με το σύνολο της χώρας, το 2019 η κατάσταση αντιστρέφεται.

Για να προσδιοριστεί η εξειδίκευση των τοπικών οικονομιών στις Περιφερειακές ενότητες που περιλαμβάνονται στο ΣΔΑΜ, και κατ' επέκταση η κλαδική τους εξειδίκευση **χρησιμοποιήθηκε ο συντελεστής συμμετοχής** (Location Quotient, εφεξής LQ). Ο δείκτης μετράει την περιφερειακή κλαδική εξειδίκευση σε σχέση με μια χώρα. Ο δείκτης χρησιμοποιείται από πολλές στατιστικές υπηρεσίες, όπως η EUROSTAT και το U.S. Bureau of Labor Statistics (BLS). Για τον υπολογισμό

του δείκτη θα χρησιμοποιηθεί η Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία, ενώ ο δείκτης δύναται να υπολογιστεί επίσης με βάση την απασχόληση¹.

Εάν ο δείκτης είναι μεγαλύτερος από το 1, η περιοχή έχει μεγαλύτερη αναλογικά ΑΠΑ (ή απασχόληση) σε αυτόν τον κλάδο έναντι της χώρας και θεωρείται ως πρώτη ένδειξη πως ο κλάδος στην περιοχή έχει συγκριτικό πλεονέκτημα. Γενικότερα, ο συντελεστής συμμετοχής είναι ένας δείκτης ο οποίος επιτρέπει τη σύγκριση της κατανομής της ΑΠΑ (ή της απασχόλησης) μιας περιοχής ανά κλάδο με τη κατανομή μιας περιοχής ορόσημο π.χ. μια Περιφέρεια ή χώρα.

Στα παρακάτω Διαγράμματα εξετάζεται η κλαδική εξειδίκευση των περιοχών που πλήττονται από την σταδιακή κατάργηση του λιγνίτη με βάση την ΑΠΑ.

Ο κλάδος **Ορυχεία κ.α.** εμφανίζει μια **σημαντική εξειδίκευση** των εργαζομένων και στις **έξι περιοχές**. Αναλυτικότερα, στην **Αρκαδία, ο κλάδος Ορυχεία κ.α.** το 2019 τοποθετείται στην πρώτη θέση με συντελεστή **3,05**. Τέλος οι υπόλοιποι κλάδοι δεν παρουσιάζουν κάποια κλαδική εξειδίκευση.

---

¹ Ο δείκτης υπολογίζεται με τη διαίρεση του ποσοστού της ΑΠΑ (ή της απασχόλησης) ενός κλάδου στο σύνολο της οικονομίας μιας περιοχής προς το ποσοστό της ΑΠΑ (ή της απασχόλησης) του κλάδου στο σύνολο της οικονομίας της χώρας.

Αρκαδία

Διάγραμμα 10: Συντελεστής συμμετοχής ανά κλάδο, με βάση ΑΠΑ, Αρκαδία 2019, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ για τους σκοπούς της διπλωματικής

Στην Περιφερειακή ενότητα **Κοζάνη** για το 2019, ο **κλάδος Ορυχεία κ.α.** κατατάσσεται πρώτος με **συντελεστή 3,47**. Όμοια με την Αρκαδία οι υπόλοιποι κλάδοι δε παρουσιάζουν σημαντική κλαδική εξειδίκευση καθώς και ο συντελεστής συμμετοχής είναι μικρότερος της μονάδας.

Διάγραμμα 11: Συντελεστής συμμετοχής ανά κλάδο, με βάση ΑΠΑ, Κοζάνη 2019, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ για τους σκοπούς της διπλωματικής

Στην Περιφερειακή ενότητα **Φλώρινας** παρατηρείται ότι ο κλάδος **Ορυχεία κ.α.** έχει συντελεστή **2,86** το 2019 και βρίσκεται στην πρώτη θέση.

Όπως έχει καταδειχθεί από σχετικές μελέτες (IOBE, 2020), χωρίς αντισταθμιστικές δράσεις και συνολικότερα, ολιστικά μέτρα, η απολιγνιτοποίηση θα επιφέρει συνολικά μείωση του ετήσιου ΑΕΠ σε Κοζάνη, Φλώρινα και Αρκαδία ύψους 1,3 δις ευρώ το 2029, όταν θα έχει ολοκληρωθεί η απόσυρση των λιγνιτικών μονάδων, σε σχέση με το 2019. Η αντίστοιχη μείωση του ΑΕΠ για το σύνολο της χώρας φτάνει τα 1,6 δις ευρώ. Αντίστοιχα, θα προκαλέσει μείωση της απασχόλησης στις επηρεαζόμενες περιοχές κατά 13.500 θέσεις εργασίας το 2029, σε σχέση με το 2019, ενώ στο σύνολο της χώρας κατά 19.200.

Από τα παραπάνω δεδομένα προκύπτει ότι στις περιοχές που είναι εξαρτημένες από την παραγωγή λιγνίτη η διαδικασία της μετάβασης συνδέεται με πολλές προκλήσεις (οικονομικές, κοινωνικές, παραγωγικής εξειδίκευσης, δημογραφικές). Τα μέτρα πολιτικής που συνιστούν την στρατηγική ΔΑΜ αναμένεται να μετριάσουν σημαντικά τις δυσμενείς συνέπειες της μετάβασης στις λιγνιτικές περιοχές, τόσο βραχυπρόθεσμα, όσο και μακροπρόθεσμα.

Στις περιοχές με πρόσφατη ιστορία μεγάλης οικονομικής διακύμανσης **έχει μειωθεί η ικανότητα των φορέων να αφομοιώσουν μεγάλες αλλαγές**, επομένως θα πρέπει να υπάρξει πρόνοια για να διευκολυνθούν, να τους δοθεί ευκαιρία συμμετοχής στις αποφάσεις και να διευκολυνθεί περισσότερο η πρόσβαση σε ιδιωτικά κεφάλαια.

4.3 Το Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΣΔΑΜ)

Στο πλαίσιο των στόχων του ΕΣΕΚ τέθηκαν **τρεις προτεραιότητες** για να εξασφαλιστεί η ΔΑΜ των λιγνιτικών περιοχών της Δυτικής Μακεδονίας και της Μεγαλόπολης,

- προάσπιση της απασχόλησης, εξασφαλίζοντας θέσεις εργασίας και δημιουργώντας νέες,
- αντιστάθμιση των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων της απολιγνιτοποίησης, διατηρώντας και ενισχύοντας τον κοινωνικό ιστό, και
- διασφάλιση της ενεργειακής αυτάρκειας των περιοχών μετάβασης και της χώρας ευρύτερα, αναπτύσσοντας παράλληλα την τοπική οικονομία.

Σε αυτά τα πλαίσια, εκπονήθηκε, τέθηκε σε διαβούλευση και ολοκληρώθηκε το 2020 το ΣΔΑΜ. Το ΣΔΑΜ είναι ένας ολοκληρωμένος Αναπτυξιακός Οδικός Χάρτης (Master Plan) για την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και τον Δήμο Μεγαλόπολης, με στόχο να αντιμετωπιστούν οι επιπτώσεις της απολιγνιτοποίησης. Στρατηγικός του στόχος είναι η αναδιάρθρωση του παραγωγικού προτύπου των περιοχών ΔΑΜ και η δημιουργία αξιών σε διαφορετικούς κλάδους και τομείς, αξιοποιώντας τα συγκριτικά πλεονεκτήματα των περιοχών και όλες τις διαθέσιμες πηγές χρηματοδότησης. Θέτει τις βάσεις οι οποίες θα διασφαλίσουν τις οικονομικές δραστηριότητες, καθώς και την επιχειρηματική δράσης στις Περιφερειακές Ενότητες Κοζάνης και Φλώρινας, καθώς και στο Δήμο της Μεγαλόπολης (Περιφερειακή Ενότητα Αρκαδίας) και κατ' επέκταση θα οδηγήσουν σε μια δίκαιη μετάβαση τις περιοχές που πλήττονται (Συντονιστική Επιτροπή ΣΔΑΜ, 2020).

Ειδικότερα, οι πέντε βασικοί πυλώνες του ΣΔΑΜ είναι η πράσινη ενέργεια, η «έξυπνη» γεωργία, ο βιώσιμος τουρισμός, η βιομηχανία και η ψηφιακή οικονομία και εκπαίδευση. Από τους πυλώνες αναμένεται να προωθηθούν η οικονομική διαφοροποίηση των συγκεκριμένων περιοχών, η αντιμετώπιση των κοινωνικών ανισοτήτων που θα δημιουργηθούν από την κατάργηση της χρήσης του λιγνίτη, η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας καθώς και η προσέλκυση νέων επενδύσεων. Παράλληλα θα προωθηθούν δράσεις για την αναβάθμιση και αποκατάσταση του περιβάλλοντος και προγράμματα για την επαγγελματική κατάρτιση. Το ΣΔΑΜ δεν είναι αποτέλεσμα – απόρροια

του θεσμικού – κανονιστικού πλαισίου, είτε του ευρωπαϊκού, είτε του εθνικού, ενώ αναμένεται να είναι δυναμικό, ακολουθώντας τις εξελίξεις, την πορεία της ΔΑΜ, αλλά και την πορεία υλοποίησης του ΕΣΠΑ 2021-2027.

Επιπλέον, με βάση τις συστάσεις της ΕΕ, στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, το 2020, στο σχεδιασμό της ΔΑΜ εντάχθηκαν και τα μη διασυνδεδεμένα νησιά του Αιγαίου και η Κρήτη. Στα πλαίσια του ΣΔΑΜ καταρτίστηκαν τρία ΕΣΔΙΜ (Δυτικής Μακεδονίας, Μεγαλόπολης, Νήσων Αιγαίου και Κρήτης), σύμφωνα με τις προδιαγραφές και τα προαπαιτούμενα που τίθενται από τον Κανονισμό ΤΔΜ. Οι περιοχές παρέμβασης των ΕΣΔΙΜ αφορούν α) στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, β) στους δήμους Μεγαλόπολης, Γορτυνίας, Τρίπολης και Οιχαλίας της Περιφέρειας Πελοποννήσου, γ) Στις Περιφέρειες Βορείου Αιγαίου, Νοτίου Αιγαίου και Κρήτης. Οι περιοχές παρέμβασης εντάσσονται στις Λιγότερο Ανπτυγμένες Περιφέρειες, με την εξαίρεση της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, που ανήκει στις Περιφέρειες Μετάβασης.

4.4 Το Ειδικό Μεταβατικό Πρόγραμμα Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΕΜεΠ – ΔΑΜ 2020 -2023)

Δεδομένου ότι από την κατάρτιση του ΣΔΑΜ έως την ενεργοποίηση του ΕΣΠΑ 2021 -2027 και ευρύτερα των προγραμμάτων του ΠΔΠ 2021-2027 μεσολαβεί ικανό χρονικό διάστημα, σχεδιάστηκε και υλοποιείται το ΕΜεΠ – ΔΑΜ, αξιοποιώντας πόρους από το ΕΣΠΑ 2014-2020, το Πράσινο Ταμείο, το ΤΑΑ, το Λιγνιτικό Πόρο κ.α.. Στο πλαίσιο του ΕΜεΠ – ΔΑΜ έχουν σχεδιαστεί και ήδη υλοποιούνται ή ωριμάζουν έργα για την ολοκλήρωση οδικών διασυνδέσεων, για την ενίσχυση της τηλεθέρμανσης, τον ψηφιακό μετασχηματισμό, την ενίσχυση των επιχειρήσεων και τη στήριξη της απασχόλησης, ενώ εκπονήθηκε ειδική Στρατηγική Ψηφιακού Μετασχηματισμού για τη Δίκαιη Αναπτυξιακή μετάβαση.

Οι Άξονες Προτεραιότητας του ΕΜεΠ – ΔΑΜ είναι:

ΑΠ-1: Προώθηση της Απασχόλησης των Ανέργων και των Αυτοαπασχολούμενων, καθώς και της Προσαρμοστικότητας των Εργαζομένων και των Επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένης της αναβάθμισης εκπαιδευτικών υποδομών.

ΑΠ-2: Αντιμετώπιση των Κοινωνικών Επιπτώσεων και Ενίσχυση της Κοινωνικής Συνοχής.

ΑΠ-3: Προετοιμασία της Οικονομικής και Παραγωγικής Διαφοροποίησης, συμπεριλαμβανομένου του Πρωτογενή Τομέα.

ΑΠ-4: Βελτίωση του Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος και προσέλκυση / υποδοχή Επενδύσεων.

ΑΠ-5: Αναδιάρθρωση της Ενεργειακής Ταυτότητας και Εξορθολογισμός της Αξιοποίησης και Χρήσης των Περιβαλλοντικών Πόρων.

Α.Π-6: Προώθηση της Αστικής Αναζωογόνησης, της Πράσινης Οικονομίας και του Ψηφιακού Μετασχηματισμού.

Α.Π-7: Επιστημονική και Τεχνική Στήριξη, Ωρίμανση Δράσεων (για τη νέα Π.Π. 2021-2027).

Κάποιες ενδεικτικές δράσεις του ΕΜεΠ ΔΑΜ 2020-2023 είναι:

- αντιμετώπιση της ανεργίας στις περιοχές ΔΑΜ
- προώθηση της μικρο-επιχειρηματικότητας, στήριξη της ίδρυσης νέων και νεοφυών επιχειρήσεων
- προσαρμοστικότητα εργαζομένων, upskilling, reskilling
- διαφοροποίηση δραστηριοτήτων επιχειρήσεων που συνδέονται έμμεσα με τον λιγνιτικό τομέα
- ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και υποστήριξη της κοινωνικής ένταξης
- διερεύνηση και προετοιμασία της δημιουργίας νέων επιχειρηματικών υποδομών,
- προετοιμασία χωρικού σχεδιασμού για την υποδοχή επενδύσεων και τον εξορθολογισμό χρήσεων γης για άλλες δραστηριότητες,
- ανάπτυξη ικανοτήτων στα στελέχη των τοπικών Υπηρεσιών και Φορέων
- ωρίμανση έργων προτεραιότητας

4.5 Το Πρόγραμμα Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΠΔΑΜ)

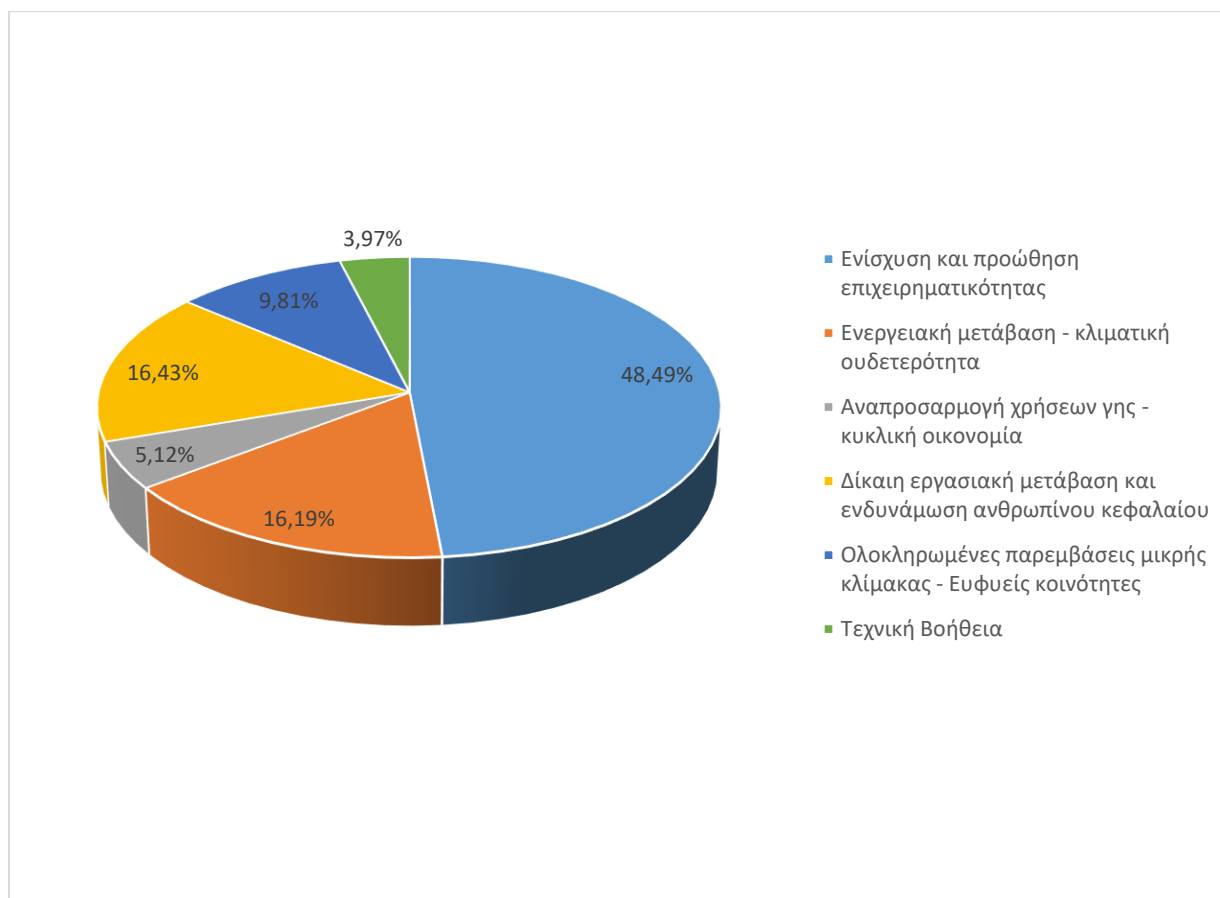
Στα πλαίσια των δυνατοτήτων που παρέχονται από τον Κανονισμό ΤΔΜ, για την αξιοποίηση των πόρων του ΤΔΜ είτε με την κατάρτιση διακριτού ΕΠ για τον Ειδικό Στόχο του ΤΔΜ, είτε με την ένταξη δράσεων στα πλαίσια του Ειδικού Στόχου στα υπόλοιπα Επιχειρησιακά Προγράμματα, η Ελλάδα αποφάσισε να συγκροτήσει διακριτό Πρόγραμμα Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης. Το ΠΔΑΜ έχει κατατεθεί ήδη στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και είναι υπό διαβούλευση. Μαζί με το ΠΔΑΜ κατατέθηκαν και τα τρία ΕΣΔΙΜ.

Άξονας Προτεραιότητας	Κατηγορίες Παρέμβασης	Ενδεικτικές Δράσεις
Ενίσχυση και προώθηση επιχειρηματικότητας	Έρευνα – Καινοτομία – Προηγμένες Τεχνολογίες	<ul style="list-style-type: none"> • Ανάπτυξη της καινοτομίας και της ανταγωνιστικότητας αποτελεσματική διασύνδεση επιχειρήσεων με το σύστημα Έρευνας και Καινοτομίας • Ζώνη Καινοτομίας στη Δυτική Μακεδονία • Πράσινο Κέντρο Δεδομένων και Υπερυπολογιστή ΠΔΜ <ul style="list-style-type: none"> • Κόμβος Βιοοικονομίας • Ταμείου Καινοτομίας (Innovation Fund) <ul style="list-style-type: none"> • Δημιουργία Co working spaces • Δημιουργία και ενίσχυση καινοτομικών συστάδων (clusters) <ul style="list-style-type: none"> • Ενίσχυση ερευνητικών υποδομών • Θερμοκοιτίδες και εκκολαπτήρια νέων επιχειρηματιών • Στήριξη για την ανάπτυξη νεοφυών επιχειρήσεων (startups) και τεχνολογικών υψηλής έντασης γνώσης (spin off- spin out) • Πιλοτικές Δράσεις Κοινωνικής Καινοτομίας & Έπιχειρηματικότητας <ul style="list-style-type: none"> • Συμπράξεις Καινοτομίας-Διακρατικές Συνεργασίες
	Ανταγωνιστικότητα ΠΜΕ και ΜΜΕ – Ψηφιακός Μετασχηματισμός	<ul style="list-style-type: none"> • Ενίσχυση υφιστάμενων επιχειρήσεων όλων των μεγεθών εκτός των μεγάλων • Αυτοματοποίηση παραγωγής και χρήση τεχνολογιών αιχμής industry 4.0 • Στήριξη υφιστάμενων και νεοφυών επιχειρήσεων για τη δημιουργία καινοτόμων προϊόντων & υπηρεσιών • Υποστήριξη της αναβάθμισης/εκσυγχρονισμού, της διαφοροποίησης και της μετατροπής υφιστάμενων επιχειρήσεων όλων των μεγεθών εκτός των μεγάλων • Προώθηση ψηφιακού ψηφιακού προσανατολισμού -Στήριξη της ανάπτυξης αλυσίδων αξίας ψηφιακού μετασχηματισμού <ul style="list-style-type: none"> • Υποστήριξη της ανάπτυξης κοινωνικών επιχειρήσεων • Ενίσχυση της ίδρυσης νέων ΠΜΕ και ΜΜΕ στους τομείς προτεραιότητας των ΕΣΔΙΜ
	Υποδομές Επιχειρηματικότητας	<ul style="list-style-type: none"> • Επιχειρηματικά πάρκα • Πάρκα κυκλικής οικονομίας
	Επενδύσεις σημαντικής κλίμακας από επιχειρήσεις εκτός ΜΜΕ	Υποστήριξη παραγωγικών επενδύσεων από επιχειρήσεις εκτός ΜΜΕ στις λιγνιτικές περιοχές της Δυτικής Μακεδονίας και την ευρύτερη περιοχή της Μεγαλόπολης
Ενεργειακή μετάβαση - κλιματική ουδετερότητα	Ενεργειακή Αποδοτικότητα	<ul style="list-style-type: none"> • Ενεργειακές αναβαθμίσεις δημόσιων/ δημοτικών κτιρίων και υποδομών <ul style="list-style-type: none"> • Ενεργειακές αναβαθμίσεις κατοικιών • Ενεργειακές αναβαθμίσεις κτιρίων γραφείων και κτιρίων παραγωγικών μονάδων
	Καθαρή ενέργεια	<ul style="list-style-type: none"> • Κατασκευή μονάδων βιομάζας για τηλεθέρμανση • Κόμβος Καινοτομίας για το Πράσινο Η2 και την Αποθήκευση Ενέργειας στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας • Στήριξη ενεργειακών κοινοτήτων και μεμονομένων δικαιούχων για την ανάπτυξη αυτοπαραγωγής δημόσιων/ δημοτικών κτιρίων
	Έξυπνη Ενέργεια (συστήματα, δίκτυα, εξοπλισμός αποθήκευσης και ηλεκτροκίνησης)	<ul style="list-style-type: none"> • Ενίσχυση ΜΜΕ για την εγκατάσταση μικρών συστημάτων ιδιωτικής αποθήκευσης καθαρής ενέργειας <ul style="list-style-type: none"> • Κατασκευή μονάδας δέσμευσης ή/και αξιοποίησης CO2 στην υφιστάμενη τηλεθέρμανση του Αμυνταίου • Κατασκευή υβριδικών συστημάτων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ (ηλιακά θερμικά), σε συνδυασμό με διεποχική αποθήκευση της <ul style="list-style-type: none"> • παραγόμενης ενέργειας και στη συνέχεια απόδοσή της με χρήση αντλιών θερμότητας υψηλών θερμοκρασιών

Αναπροσαρμογή χρήσεων γης - κυκλική οικονομία	Αναπροσαρμογή των εδαφών και των εγκαταστάσεων στα λιγνιτικά πεδία	Στήριξη δράσεων για την αναγέννηση, απορρύπανση και αποκατάσταση των υποβαθμισμένων εκτάσεων και εγκαταστάσεων των ΠΕ Κοζάνης και Φλώρινας και του Δήμου Μεγαλόπολης
	Κυκλική Οικονομία	<ul style="list-style-type: none"> • Επέκταση Υποδομών Διαχείρισης Ανακυκλώσιμων Υλικών • Μονάδες ανακύκλωσης ΦΒ πάνελ και ηλεκτρικών συσσωρευτών (μπαταριών) • Παραγωγή καθαρής ενέργειας από την επεξεργασία λυματολάσπης
	Ορθολογική χρήση Φυσικών Πόρων	Αναβάθμιση υποδομών ύδρευσης σε βιομηχανικές περιοχές
Δίκαιη εργασιακή μετάβαση και ενδυνάμωση ανθρώπινου κεφαλαίου	Άμεσες παρεμβάσεις απασχόλησης και κοινωνικής συνοχής στις επηρεαζόμενες περιοχές	Μέτρα άμεσης στήριξης και προώθησης της απασχόλησης για το ανθρώπινο δυναμικό που αντιμετωπίζει κίνδυνο απώλειας θέσης εργασίας ή βρίσκεται ήδη σε καθεστώς ανεργίας
	Προώθηση της απασχόλησης	Στοχευμένες δράσεις για ανέργους, μακροχρόνια ανέργους, αυταπασχολούμενους και εργαζόμενους σε επισφαλείς θέσεις εργασίας
	Αναβάθμιση δεξιοτήτων και επανακατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού	Δράσεις για την καλλιέργεια και αναβάθμιση δεξιοτήτων σε τομείς όπως οι ΑΠΕ, οι περιβαλλοντικές αποκαταστάσεις και η διαχείριση απορριμμάτων και αποβλήτων καθώς και σε λοιπές βιομηχανικές ειδικότητες
	Προσαρμοστικότητα εργαζομένων και επιχειρήσεων	Προγράμματα συμβουλευτικής ανάπτυξης, ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση, εκσυγχρονισμός συστημάτων διαχείρισης και ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού των επιχειρήσεων
	Κοινωνικοοικονομική ένταξη	Προγράμματα συμβουλευτικής υποστήριξης και ενδυνάμωσης σε τοπικό επίπεδο, για την προώθηση στην απασχόληση των ατόμων που προέρχονται από ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού
	Υποδομές επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης	Αναβάθμιση και εκσυγχρονισμός υποδομών για επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση
	Υποδομές κοινωνικής φροντίδας και πρόνοιας	Αναβάθμιση κοινωνικοπονοιακών δομών, εκσυγχρονισμός εξοπλισμού για την υποστήριξη της συμφιλίωσης επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής για τους εργαζόμενους
	Εξοικείωση ευαισθητοποίηση κοινωνικού και οικονομικού ιστού	Προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων (προστασία του περιβάλλοντος, πράσινες μορφές ενέργειας, πράσινη οικονομία, γαλάζια οικονομία, ψηφιακές δεξιότητες, επιχειρηματικότητα)
Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις μικρής κλίμακας - Ευφυείς κοινότητες	Ποιότητα ζωής στις αστικές περιοχές	ΣΒΑΑ, ΣΒΑΚ
	Ολοκληρωμένες αναπτυξιακές παρεμβάσεις στις αγροτικές και νησιωτικές περιοχές	<ul style="list-style-type: none"> • Παρεμβάσεις στο πλαίσιο της ΟΧΕ Λιμνών και Ποταμών της Δυτικής Μακεδονίας • Παρεμβάσεις στο Δήμο Μεγαλόπολης, στο πλαίσιο της επικείμενης ΟΧΕ Πολιτισμού της Περιφέρειας Πελοποννήσου • Πρωτοβουλία Greco Islands
	Ευφυείς κοινότητες	<ul style="list-style-type: none"> • Ενσωμάτωση των ΤΠΕ σε πόλεις και κοινότητες • Εφαρμογές νέων τεχνολογιών και διαμόρφωση έξυπνων λύσεων για την προώθηση των κοινωνικών πολιτικών και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής • Εφαρμογές νέων τεχνολογιών και διαμόρφωση έξυπνων λύσεων για την προώθηση των αναπτυξιακών πολιτικών • Ψηφιακή ενοποίηση δεδομένων, υποδομών και διαδικασιών

Πίνακας 7: Άξονες Προτεραιότητας, Κατηγορίες Παρέμβασης, Ενδεικτικές Δράσεις, ίδια επεξεργασία για τις ανάγκες της διπλωματικής

Στο παρακάτω διάγραμμα αποτυπώνεται η κατανομή των κονδυλίων ανά Άξονα Προτεραιότητας του ΠΔΑΜ.

Διάγραμμα 12: Κατανομή κονδυλίων ανά Άξονα Προτεραιότητας, ίδια επεξεργασία για τις ανάγκες της διπλωματικής

Η κατανομή των κονδυλίων επιβεβαιώνει ότι **το ΠΔΑΜ είναι ένα αναπτυξιακό εργαλείο, προσανατολισμένο στην μετάβαση των περιοχών ΔΑΜ**, με κύριο προσανατολισμό την υποστήριξη επενδύσεων που θα αλλάξουν συνολικά το αναπτυξιακό πρότυπο των περιοχών, αλλά και με δράσεις αναπροσανατολισμού του ανθρώπινου δυναμικού και στήριξης της εργασίας.

5. Σχήμα Διακυβέρνησης

Το σχήμα διακυβέρνησης της ΔΑΜ αποτέλεσε αντικείμενο αρκετής επεξεργασίας, αφού η λειτουργία και η αποτελεσματικότητά του θα παίζουν καθοριστικό ρόλο στον συνολικό σχεδιασμό και την υλοποίηση της στρατηγικής, στην δυνατότητα απορρόφησης και βέλτιστης αξιοποίησης των διαθέσιμων πόρων, αλλά και στην αποτελεσματικότητα, στο βαθμό που, η διακυβέρνηση των πολιτικών είναι σημαντικό στοιχείο που παίζει ρόλο στο συντονισμό των πολιτικών, στην μη επικάλυψη των δράσεων, αλλά και κρίνει το αίσθημα ιδιοκτησίας (ownership) των πολιτικών από τις τοπικές κοινωνίες των περιοχών ΔΑΜ και τα ενδιαφερόμενα μέρη και το βαθμό αντίστασης στην αλλαγή.

Στο πλαίσιο της προετοιμασίας της διακυβέρνησης της ΔΑΜ, λήφθηκαν υπόψη οι όροι που τίθενται από τον ΚΚΔ και τον Κανονισμό ΤΔΜ, οι κατευθύνσεις της ΕΕ, οι οποίες εκτίθενται στη σχετική εργαλειοθήκη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Governance of Transitions Toolkit), οι καλές πρακτικές και τα μαθήματα από άλλες χώρες που έχουν ήδη προχωρήσει στην υλοποίηση πολιτικών μετάβασης σε περιοχές εξαρτημένες από τα ορυκτά καύσιμα. Επιπλέον, διαμορφώθηκε συγκεκριμένη πρόταση για τους μηχανισμούς διακυβέρνησης από την μελέτη της Παγκόσμιας Τράπεζας που εκπονήθηκε για τις περιοχές της μετάβασης στη Δυτική Μακεδονία, με τίτλο «A Road Map for a Managed Transition of Coal-Dependent Regions in Western Macedonia». Το σχήμα διακυβέρνησης της ΔΑΜ έχει σε μεγάλο βαθμό ολοκληρωθεί, εκκρεμούν ωστόσο αποφάσεις και εξειδίκευση επιμέρους αρμοδιοτήτων, που είναι ακόμα υπό επεξεργασία.

5.1 Ευρωπαϊκό Πλαίσιο

ΚΚΔ – Κανονισμός ΤΔΜ

Όπως έχει προαναφερθεί, προϋπόθεση για την χρηματοδότηση δράσεων είναι η εκπόνηση ΕΣΔΙΜ για τις περιοχές ΔΑΜ. Σύμφωνα με τον Κανονισμό ΤΔΜ, στα ΕΣΔΙΜ πρέπει να περιέχεται η περιγραφή των μηχανισμών διακυβέρνησης, με αναφορά στις «συμφωνίες σύμπραξης, στα σχεδιαζόμενα μέτρα παρακολούθησης και αξιολόγησης και στους αρμόδιους φορείς», καθώς και να περιγράφεται ο ρόλος των τελευταίων.

Στον ΚΚΔ, αναφέρεται ως προαπαιτούμενο για την χρηματοδότηση, η οργάνωση της εταιρικής σχέσης, τα μέρη της οποίας πρέπει να είναι, κατ' ελάχιστον, οι αρμόδιες δημόσιες αρχές,

οικονομικοί και κοινωνικοί εταίροι, εκπρόσωποι της κοινωνίας των πολιτών και φορείς που προωθούν την κοινωνική ένταξη, τα θεμελιώδη δικαιώματα, τα δικαιώματα ατόμων με αναπηρίες, την ισότητα των φύλων και την καταπολέμηση των διακρίσεων. Επιπλέον, τα κράτη μέλη, στο πλαίσιο της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης, θα πρέπει να προωθούν τη συμμετοχή των φορέων της εταιρικής σχέσης στο σύνολο του **σχεδιασμού και της υλοποίησης** της στρατηγικής δίκαιης μετάβασης. Μάλιστα, στο άρθρο 34 του ΚΚΔ, υπάρχει συγκεκριμένη πρόβλεψη για τη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών σε επιτροπές παρακολούθησης.

Εργαλειοθήκη για την διακυβέρνηση της μετάβασης (Governance of Transitions Toolkit)

Στις 20 Μαΐου 2020, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε σχετική εργαλειοθήκη για τη ΔΑΜ. Αντικείμενο της εργαλειοθήκης είναι, μεταξύ άλλων, η εξασφάλιση της εμπλοκής των ενδιαφερόμενων μερών μέσω των κατάλληλων δομών και διαδικασιών. Για το ζήτημα του σχεδιασμού της διακυβέρνησης, η εργαλειοθήκη ορίζει την έννοια της «καλής» διακυβέρνησης θέτοντας 6 αρχές: **διαφάνεια, συμμετοχή, κράτος δικαίου, ισότητα και συμπερίληψη, αποτελεσματικότητα, λογοδοσία** (European Commission, 2020).

Κινούμενη στην ίδια κατεύθυνση για την ενίσχυση του τοποκεντρικού στοιχείου στη χάραξη πολιτικών, η οποία γίνεται κυρίαρχη τα τελευταία χρόνια στην ΕΕ, αλλά και σε διεθνές επίπεδο, η εργαλειοθήκη υπογραμμίζει τη σημασία του σχεδιασμού που αντιστοιχεί στις ιδιαίτερες ανάγκες κάθε περιοχής και για το ζήτημα της διακυβέρνησης. Επιπλέον, θέτει γενικές αρχές και προτείνει εργαλεία για την αποτελεσματική εμπλοκή των ενδιαφερόμενων μερών στον σχεδιασμό των πολιτικών της δίκαιης μετάβασης. Συμπυκνώνονται σε 7 σημεία, τους «7 Χρυσούς Κανόνες για έναν ανοιχτό και συμπεριληπτικό σχεδιασμό της δίκαιης μετάβασης σε τοπικό επίπεδο» (European Commission, 2020):

- 1) Ανοιχτές προσκλήσεις: έγκαιρη δημοσίευση ότι επίκειται η έναρξη του σχεδιασμού σε πολλές και προσβάσιμες τοποθεσίες
- 2) Συμπερίληψη: διασφάλιση ότι όλοι οι εταίροι συμμετέχουν στις ομάδες για την υλοποίηση της μετάβασης
- 3) Ισότητα: ίσα δικαιώματα όλων των εταίρων στη λήψη αποφάσεων σε όλα τα στάδια της διαδικασίας μετάβασης

- 4) Πρόσβαση στην πληροφορία: έγκαιρη και ταυτόχρονη παροχή της ίδιας πληροφορήσης σε όλους τους εταίρους
- 5) Ανατροφοδότηση: θέσπιση σαφών και διαφανών διαδικασιών ανατροφοδότησης
- 6) Αποκάλυψη: διασφάλιση ότι τα πρακτικά όλων των συσκέψεων θα δημοσιοποιούνται εντός δύο εβδομάδων
- 7) Εμπλοκή και συμμετοχή: διευκόλυνση της δημόσιας συμμετοχής στη διαδικασία της μετάβασης και εξασφάλιση ότι το κοινό είναι πλήρως ενημερωμένο για αυτήν.

5.2 Μοντέλα Διακυβέρνησης

Σε μια σειρά περιοχών που έχουν σχεδιάσει και υλοποιούν στρατηγικές δίκαιης μετάβασης, έχουν εφαρμοστεί διαφορετικά μοντέλα διακυβέρνησης. Με βάση **το κριτήριο της συμμετοχής των ενδιαφερόμενων φορέων**, τα μοντέλα διακυβέρνησης μπορούν να διακριθούν σε **τρεις κατηγορίες** (The Green Tank, 2020):

- α) έμφαση στην κεντρική κυβέρνηση σε ότι αφορά στο σχεδιασμό και την εφαρμογή των πολιτικών (top-down approach)
- β) έμφαση στην συμμετοχή τοπικών αρχών και φορέων (bottom-up approach)
- γ) υβριδικά σχήματα με την αξιοποίηση οχημάτων ειδικού σκοπού (SPVs).

Στον ακόλουθο πίνακα παρουσιάζονται συγκεντρωτικά τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα κάθε μοντέλου.

	Πλεονεκτήματα	Μειονεκτήματα
Top-down προσέγγιση	Γρήγορη λήψη αποφάσεων	Τάση να αγνοούνται οι ειδικές τοπικές ανάγκες
	Βραχυπρόθεσμη αποτελεσματικότητα	Έλλειψη ευρείας εμπλοκής ενδιαφερόμενων μερών
	Ευθυγράμμιση με εθνικές προτεραιότητες	Κίνδυνος τοπικών αντιστάσεων
Bottom-up προσέγγιση	Σχέδια μετάβασης που καταρτίζονται τοπικά	Εμπόδια στο στάδιο της υλοποίησης, λόγω της ανεπαρκούς εμπλοκής των τοπικών αρχών
	Διασφάλιση εμπλοκής τοπικών φορέων	Απαιτείται ισχυρός δεσμός με την κεντρική κυβέρνηση, ώστε να εξασφαλισθεί χρηματοδότηση
Υβριδικά σχήματα με τη χρήση SPVs	Τα επίπεδα διακυβέρνησης ευθυγραμμίζονται, σύμφωνα με το όραμά τους για τη μετάβαση	Μπορεί να υπάρχει έλλειψη ευθυγράμμισης μεταξύ των επιπέδων διακυβέρνησης
	Μεγαλύτερο εύρος ενδιαφερόμενων μερών	Η κατανομή ρόλων και ευθυνών ανά επίπεδο διακυβέρνησης πρέπει να είναι ξεκάθαρη για να αποφεύγονται οι επικαλύψεις
	Η SPV μπορεί να βελτιώσει το management, την εφαρμογή και την παρακολούθηση	
	Διάκριση ρόλων και ευθυνών	

Πίνακας 8: Μοντέλα διακυβέρνησης, πλεονεκτήματα - μειονεκτήματα, πηγή The Green Tank

Μεταξύ των παραδειγμάτων χωρών που υλοποιούν πολιτικές Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης και λήφθηκαν υπόψη από τη μελέτη της Παγκόσμιας Τράπεζας, ως πιο συμβατές με τις ανάγκες της χώρας, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες της, το διοικητικό σύστημα κ.λπ., ειδική αναφορά πρέπει να γίνει σε τρία παραδείγματα, αντιπροσωπευτικά των παραπάνω μοντέλων.

Στην **Τσεχία** (πρόγραμμα RE:START), το σύστημα διακυβέρνησης χαρακτηρίζεται από μία top-down προσέγγιση, η οποία, ωστόσο, έχει εξασφαλίσει την ευρεία συμμετοχή τοπικών φορέων. Τα βασικά στοιχεία που εξασφαλίζουν τη συμμετοχή, αλλά και την ευθυγράμμιση μεταξύ εθνικής στρατηγικής και τοπικών προτεραιοτήτων είναι α) η αρχή διακυβέρνησης και συντονισμού του προγράμματος (Εθνική Εκτελεστική Ομάδα) αποτελείται και από υπαλλήλους της κεντρικής κυβέρνησης, αλλά και από υπαλλήλους των Περιφερειών μετάβασης, β) η συγκρότηση, σε επίπεδο Περιφερειών, μόνιμων περιφερειακών οργάνων, τα οποία είναι η βασική δομή διακυβέρνησης της μετάβασης σε τοπικό επίπεδο.

Στην **Σλοβακία** (στην περιφέρεια Άνω Nitra, η οποία είναι εξαρτημένη από το λιγνίτη), το μοντέλο διακυβέρνησης υιοθετεί μία bottom-up προσέγγιση. Στο σχεδιασμό της στρατηγικής της Δίκαιης Μετάβασης, υπήρξε ευρεία συμμετοχή των ενδιαφερόμενων φορέων σε τοπικό επίπεδο, με πιο χαρακτηριστική την μεγάλη εμπλοκή των δημάρχων της περιφέρειας.

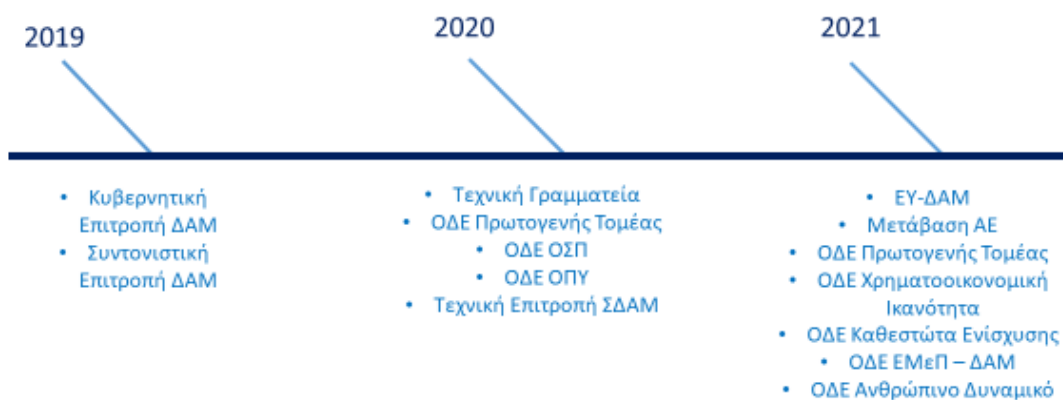
Στη **Γερμανία** (περιφέρεια Βόρειου Ρήνου – Βεστφαλίας) υιοθετήθηκε υβριδικό μοντέλο διακυβέρνησης, με ένα Όχημα Ειδικού Σκοπού, την Οργάνωση για το Μέλλον της Περιοχής του Ρήνου (ZRR), να παίζει ισχυρό ρόλο στην στρατηγική της μετάβασης. Στην ZRR, που έχει τη μορφή Εταιρίας Περιορισμένης Ευθύνης, συμμετέχουν, κατέχοντας εταιρικά μερίδια, οι δημοτικές αρχές, συλλογικοί φορείς εργοδοτών και εργαζομένων στην εξορυκτική, χημική και ενεργειακή βιομηχανία κ.α.. Η ZRR είναι πλέον ο βασικός φορέας που διοικεί και συντονίζει τη διαδικασία της μετάβασης.

Όπως θα δούμε στη συνέχεια, το μοντέλο διακυβέρνησης του ΣΔΑΜ είναι ένα top – down μοντέλο, που επιχειρεί να εισάγει και υβριδικά στοιχεία, μέσα από την ίδρυση της METABAΣΗ Α.Ε., η οποία θα αναλάβει την ιδιοκτησία, τη διαφοροποίηση και αξιοποίηση των λιγνιτικών πεδίων, χωρίς ωστόσο διευρυμένες αρμοδιότητες συνολικότερου σχεδιασμού ή συμμετοχή τοπικών φορέων των περιοχών ΔΑΜ.

5.3 Εθνικό Νομοθετικό Πλαίσιο Διακυβέρνησης

Στην Ελλάδα το πλαίσιο διακυβέρνησης της δίκαιης μετάβασης εξελίχθηκε σταδιακά περνώντας από μια σειρά από στάδια, με τη σταδιακή συγκρότηση οργάνων για την υποστήριξη, τον σχεδιασμό και την υλοποίηση της ΔΑΜ, ενώ αναμένονται και επιπλέον νομοθετικές ρυθμίσεις. Τα βασικά συλλογικά όργανα σχεδιασμού και υλοποίησης συγκροτήθηκαν το 2019, ενώ το 2021 έγιναν εκτεταμένες προσθήκες, ενόψει και της επικείμενης έναρξης του σταδίου της υλοποίησης, αλλά και της έγκρισης των προγραμμάτων του ΕΣΠΑ 2021-2027 και των ΕΣΔΙΜ. Επιπλέον, το 2020 σημειώθηκε μία σημαντική αλλαγή στην ηγεσία της ΔΑΜ, με την προεδρία της Κυβερνητικής Επιτροπής να περνά από τον Υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας στον Αναπληρωτή Υπουργό Ανάπτυξης και Επενδύσεων.

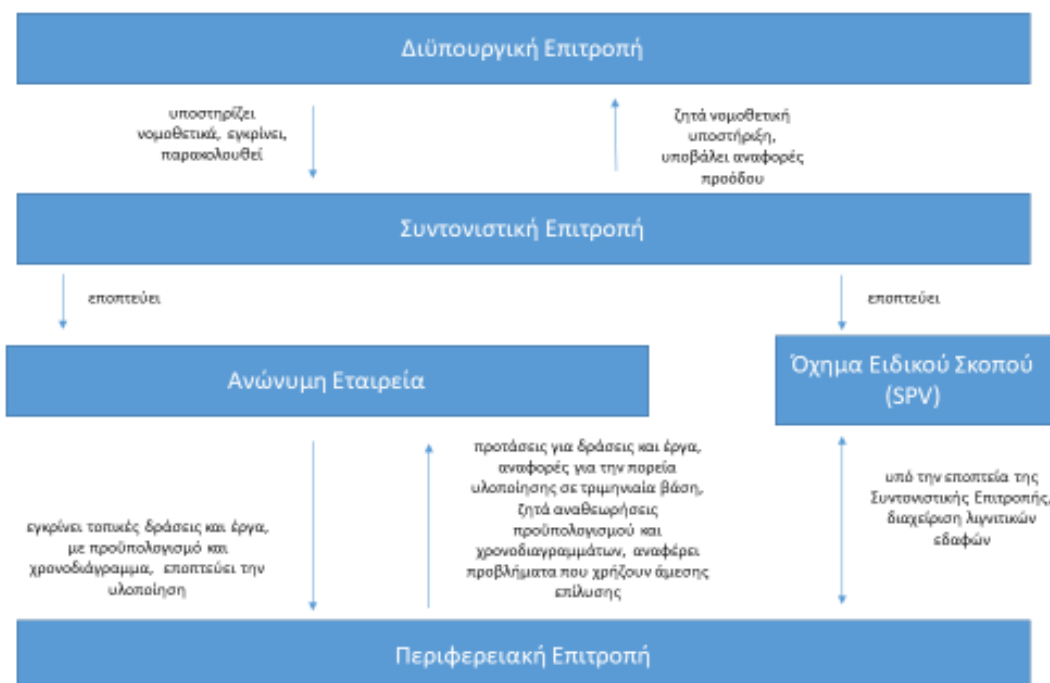
Χρονική Εξέλιξη Εθνικού Σχήματος Διακυβέρνησης

Εικόνα 2: Χρονική εξέλιξη σχήματος διακυβέρνησης ΣΔΑΜ, ίδια επεξεργασία για τις ανάγκες της διπλωματικής

5.3.1 Η μελέτη της Παγκόσμιας Τράπεζας για τη Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση των Περιοχών της Δυτικής Μακεδονίας

Το 2020, με πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, εκπονήθηκε από την Παγκόσμια Τράπεζα εκτεταμένη μελέτη με αντικείμενο την μετάβαση της Δυτικής Μακεδονίας. Η εκπόνηση της μελέτης διήρκεσε 20 μήνες, ενώ καλύπτει όλες τις πτυχές μίας στρατηγικής ΔΑΜ για τη Δυτική Μακεδονία, μεταξύ αυτών και για το σχήμα διακυβέρνησης. Η μελέτη προτείνει δύο διαφορετικά μοντέλα διακυβέρνησης, ένα για τη φάση του σχεδιασμού και ένα για τη φάση της υλοποίησης. Για τη φάση της υλοποίησης, το προτεινόμενο σχήμα παρουσιάζεται συνοπτικά στην εικόνα:

Εικόνα 3: Σχηματική απεικόνιση πρότασης Παγκόσμιας Τράπεζας για το σχήμα διακυβέρνησης, πηγή Παγκόσμια Τράπεζα

Δύο βασικά σημεία της πρότασης είναι:

α) Στο προτεινόμενο σχήμα διακυβέρνησης, δίνεται έμφαση στη συμμετοχή τοπικών αρχών, δυνητικών δικαιούχων σε τοπικό επίπεδο, φορέων της επιχειρηματικότητας, φορέων της κοινωνίας των πολιτών. Συγκροτούνται Περιφερειακές Επιτροπές, στις οποίες οι φορείς αυτοί συμμετέχουν, με ουσιώδη ρόλο τόσο στο σχεδιασμό, όσο και στην υλοποίηση. Στη φάση της υλοποίησης, οι Περιφερειακές Επιτροπές, μεταξύ άλλων υποβάλλουν προτάσεις για δράσεις και έργα, συντάσσουν αναφορές για την πορεία υλοποίησης σε τριμηνιαία βάση, ζητούν αναθεωρήσεις προϋπολογισμού και χρονοδιαγραμμάτων, αναφέρουν προβλήματα που ενδεχομένως παρουσιάζονται και απαιτούν άμεση επίλυση.

β) Η μελέτη προτείνει τον ρόλο της εποπτείας, συντονισμού, παρακολούθησης της υλοποίησης του ΣΔΑΜ (συμπεριλαμβανομένου και του ΠΔΑΜ) να αναλάβει Ανώνυμη Εταιρεία, η οποία θα εποπτεύεται από την Συντονιστική Επιτροπή ΔΑΜ. Το εύρος των αρμοδιοτήτων της θα κάλυπτε ένα μεγάλο τμήμα των αντίστοιχων αρμοδιοτήτων, ενώ σχετικά ενισχυμένος θα παρέμενε ο ρόλος

της Συντονιστικής Επιτροπής. Μεταξύ άλλων, η Ανώνυμη Εταιρεία θα είχε και αρμοδιότητες παραλαβής των προτάσεων και παραδοτέων των Περιφερειακών Επιτροπών.

Κατά την έναρξη του σχεδιασμού του ΣΔΑΜ, συγκροτήθηκαν η **Κυβερνητική Επιτροπή** και η **Συντονιστική Επιτροπή** (Steering Committee) για την υποστήριξη της ΔΑΜ. Η Κυβερνητική Επιτροπή είχε και διατηρεί ως βασική αρμοδιότητα την έγκριση και την παρακολούθηση της εφαρμογής του ΣΔΑΜ και των ΕΣΔΙΜ, ενώ η Συντονιστική Επιτροπή την κατάρτιση και υλοποίησή τους. Παράλληλα, συστάθηκε η Τεχνική Γραμματεία της Συντονιστικής Επιτροπής, με αρμοδιότητα την υποστήριξη της Συντονιστικής Επιτροπής στην κατάρτιση και υλοποίηση του ΣΔΑΜ και ΕΣΔΙΜ, καθώς και στις υπόλοιπες αρμοδιότητές της. Σήμερα, ο σχεδιασμός και η οργάνωση του συστήματος διοίκησης του ΣΔΑΜ ρυθμίζονται κατά κύριο λόγο από α) την ΠΥΣ 37/2021 και β) τον Ν 4872/2021, όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει και ειδικότερα από το Μέρος Β', άρθρα 3 έως 10. Από τον Ν 4872/2021 ρυθμίζεται η συγκρότηση, διάρθρωση και λειτουργία της Ειδικής Υπηρεσίας Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (εφεξής ΕΥ-ΔΑΜ), η οποία κατά κύριο λόγο αναλαμβάνει αρμοδιότητες σχετικά με το ΠΔΑΜ στα πλαίσια του ΕΣΠΑ 2021 -2027 και η σύσταση της «ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΑΕ». Με την ΠΥΣ 37/2021 ρυθμίζεται η συγκρότηση και λειτουργία του συλλογικού κυβερνητικού οργάνου που έχει την ευθύνη ευρύτερα της ΔΑΜ, αλλά και της Συντονιστικής Επιτροπής, δεδομένου ότι η στρατηγική της δίκαιης μετάβασης υπερβαίνει πολιτικά, χρονικά, χρηματοδοτικά την ΠΠ 2021 -2027.

5.3.2 ΠΥΣ 37/2021

Με την ΠΥΣ 37/2021 (η οποία αντικατέστησε την ΠΥΣ 49/2020, που είχε ήδη καταργήσει την ΠΥΣ 52/2019) ρυθμίζεται η Κυβερνητική Επιτροπή και η Συντονιστική Επιτροπή (Steering Committee) για την υποστήριξη της ΔΑΜ.

- **Κυβερνητική Επιτροπή Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΚΕΔΑΜ):** Με το άρθρο 1 συστήνεται Κυβερνητική Επιτροπή Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης, η οποία αποτελείται από τον Αναπληρωτή Υπουργό Ανάπτυξης και Επενδύσεων, ως Πρόεδρο, τον Υπουργό Οικονομικών, τον Υπουργό Ανάπτυξης και Επενδύσεων, τον Υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας, τον Υπουργό Πολιτισμού και Αθλητισμού, τον Υπουργό Εσωτερικών, τον Υπουργό Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, τον Υπουργό Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, τον Υπουργό Επικρατείας, αρμόδιο για την επιχειρησιακή

υποστήριξη του Πρωθυπουργού κατά τον εφαρμοσμένο προγραμματισμό των δημοσίων πολιτικών και τον Υφυπουργό Ανάπτυξης και Επενδύσεων, αρμόδιο για τις δημόσιες επενδύσεις και το ΕΣΠΑ, ως μέλη. Επιπλέον, στις συνεδριάσεις της Επιτροπής μπορούν να συμμετέχουν συναρμόδια μέλη της Κυβέρνησης και Υφυπουργοί, καθώς και ο Πρόεδρος της Συντονιστικής Επιτροπής.

Οι αρμοδιότητες της ΚΕΔΑΜ είναι η **έγκριση, επικαιροποίηση και παρακολούθηση του ΣΔΑΜ και των ΕΣΔΙΜ** και ο **συντονισμός της διενέργειας της δημόσιας διαβούλευσης** με τους φορείς της εταιρικής σχέσης (τοπικοί φορείς, φορείς της κοινωνίας των πολιτών σε τοπικό επίπεδο, συλλογικά όργανα ιδιωτικών φορέων, επιμελητήρια). Επιπλέον, με απόφασή της η ΚΕΔΑΜ ορίζει τον Πρόεδρο της Συντονιστικής Επιτροπής.

- **Συντονιστική Επιτροπή (Steering Committee):** Με το άρθρο 2 συστήθηκε Συντονιστική Επιτροπή, αρμόδια για **την κατάρτιση και υλοποίηση του ΣΔΑΜ και των ΕΣΔΙΜ, την πρόταση νομοθετικών ρυθμίσεων και την εισήγηση σχετικών με το ΣΔΑΜ θεμάτων** στην ΚΕΔΑΜ και στον αρμόδιο Υπουργό, καθώς και για την παροχή συνδρομής στην ΚΕΔΑΜ κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων της. Αποτελείται από: μία προσωπικότητα εγνωσμένου κύρους, ως Πρόεδρο, που ορίζεται με απόφαση της ΚΕΔΑΜ, τον Γενικό Γραμματέα Συντονισμού της Προεδρίας της Κυβέρνησης, τον Γενικό Γραμματέα Οικονομικής Πολιτικής της Προεδρίας της Κυβέρνησης, τον Γενικό Γραμματέα Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ), τον Γενικό Γραμματέα Δημοσίων Επενδύσεων και Ε.Σ.Π.Α., τον Γενικό Γραμματέα Ενέργειας και Ορυκτών Πρώτων Υλών, τον Γενικό Γραμματέα Πολιτισμού, τον Γενικό Γραμματέα Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής, τον Γενικό Γραμματέα Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, τον Περιφερειάρχη Δυτικής Μακεδονίας, τον Περιφερειάρχη Πελοποννήσου, τον Διευθύνοντα Σύμβουλο της ΔΕΗ ΑΕ και τον Διοικητή του ΟΑΕΔ. Επιπλέον, στις συνεδριάσεις της μπορούν να συμμετέχουν, χωρίς δικαίωμα ψήφου, εκπρόσωποι των συναρμόδιων υπουργείων, δημόσιων φορέων και οργανισμών, ΟΤΑ, συνδικαλιστικών φορέων των εργαζομένων, εκπρόσωποι λοιπών φορέων, δημόσιοι λειτουργοί, υπηρεσιακά στελέχη, εξωτερικοί εμπειρογνώμονες, σύμβουλοι και κάθε άλλο πρόσωπο που μπορεί να υποστηρίξει την Επιτροπή στο έργο της.

5.3.3 Ν 4685/2020 – Τεχνική Γραμματεία

Με το αρ. 104 Ν 4685/2020 προβλέφθηκε η σύσταση **Τεχνικής Γραμματείας της Συντονιστικής Επιτροπής ΔΑΜ**, με κύριο σκοπό την υποστήριξη της Συντονιστικής Επιτροπής στην κατάρτιση και υλοποίηση του ΣΔΑΜ και των ΕΣΔΙΜ. Με βάση τη διάταξη, η Τεχνική Γραμματεία θα αποτελούνταν από δώδεκα μέλη και θα συγκροτούνταν με απόφαση της ΚΕΔΑΜ, με την οποία θα ρυθμιζόνταν ειδικότερα το έργο, η οργάνωση, η λειτουργία και η χρηματοδότησή της. Η διάρκεια της Τεχνικής Γραμματείας προβλέφθηκε διετής, με δυνατότητα ισόχρονης ανανέωσης. Ωστόσο, η Τεχνική Γραμματεία δεν έχει μέχρι σήμερα συγκροτηθεί σύμφωνα με την ανωτέρω διάταξη, παρότι γίνονται σε αυτήν πολλαπλές αναφορές στα έγγραφα και ενημερωτικά δελτία της Συντονιστικής Επιτροπής και παρότι η διάρκειά της, βάσει της διάταξης με την οποία προβλέφθηκε η συγκρότησή της, οδεύει προς τη λήξη της. Την υποστήριξη της Συντονιστικής Επιτροπής ανέλαβαν στελέχη της ΜΟΔ ΑΕ μετά από σχετική πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος, υποστηριζόμενα από τις Ομάδες Διοίκησης Έργου που έχουν συγκροτηθεί (βλ. αναλυτικά κατωτέρω). Δεδομένου ότι ούτε ο Ν 4872/2021 που ρυθμίζει αρκετά από τα ζητήματα της διακυβέρνησης της ΔΑΜ, αλλά ούτε και κάποια άλλη διάταξη προβλέπει είτε την συνέχεια της λειτουργίας της, είτε την κατάργησή της, αποτελεί ερώτημα και εκκρεμότητα σε σχέση με το συνολικότερο σχήμα διακυβέρνησης.

5.3.4 Νόμος 4872/2021 – ΕΥ-ΔΑΜ, ΜΕΤΑΒΑΣΗ Α.Ε.

Με το άρθρο 3 συστήνεται στο Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων η ΕΥ-ΔΑΜ.

Η ΕΥ-ΔΑΜ είναι όργανο προγραμματισμού και κεντρικού σχεδιασμού της ΔΑΜ και **προγραμματίζει τις πολιτικές στα πλαίσια του ΣΔΑΜ, του ΠΔΑΜ και των ΕΣΔΙΜ**. Συντονίζει την υλοποίηση του ΣΔΑΜ και μεριμνά ώστε να αξιοποιούνται όλες οι πηγές χρηματοδότησης (εθνικές και ευρωπαϊκές). Επιπλέον, εισηγείται στον αρμόδιο Αναπληρωτή Υπουργό Ανάπτυξης και Επενδύσεων και στα κυβερνητικά όργανα σχετικά με τα προβλήματα που προκύπτουν και τους τρόπους αντιμετώπισης αυτών, στο πλαίσιο της υλοποίησης του ΣΔΑΜ, συντονίζει τους εμπλεκόμενους φορείς, αξιολογεί την υλοποίηση των έργων και συντάσσει σχετικές εκθέσεις προς τις αρμόδιες εθνικές και ευρωπαϊκές αρχές. Παράλληλα, λειτουργεί ως **Διαχειριστική Αρχή του ΠΔΑΜ**.

Η ΕΥ-ΔΑΜ αποτελείται από τη Διαχειριστική Αρχή ΕΣΠΑ- ΔΑΜ, την Διεύθυνση Στρατηγικού Σχεδιασμού και Συντονισμού Χρηματοδότησης, τη Διεύθυνση Διοικητικής Υποστήριξης, το Παρατηρητήριο και το Τμήμα Νομικής Υποστήριξης (άρθρο 4).

- Διαχειριστική Αρχή ΠΔΑΜ (ΔΑ ΕΣΠΑ – ΔΑΜ, άρθρο 5), η οποία υπάγεται στον Αναπληρωτή Υπουργό Ανάπτυξης και Επενδύσεων, ενώ η λειτουργία της διέπεται από τις διατάξεις των Διαχειριστικών Αρχών του ΕΣΠΑ 2021-2027, με σκοπό την διαχείριση των πόρων του ΠΔΑΜ. Σύμφωνα με την ΥΑ 17656/2022 (ΦΕΚ Β' 803/2022) του Αναπληρωτή Υπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων, η ΔΑ ΕΣΠΑ-ΔΑΜ διαρθρώνεται σε 4 Μονάδες: α) Μονάδα Α: Προγραμματισμού και αξιολόγησης ΕΠΔΑΜ (2021-2027), β) Μονάδα Β: Εφαρμογής και παρακολούθησης Πράξεων, γ) Μονάδα Γ: Οργάνωσης – Υποστήριξης, δ) Μονάδα Δ: Υλοποίησης Πράξεων και Δράσεων Τεχνικής Βοήθειας.
- Διεύθυνση Στρατηγικού Σχεδιασμού και Συντονισμού Χρηματοδότησης (άρθρο 6), με αρμοδιότητες, μεταξύ άλλων: α) **τον κεντρικό σχεδιασμό και προγραμματισμό των πολιτικών του ΣΔΑΜ**, β) τον σχεδιασμό και αναθεώρηση των ΕΣΔΙΜ, γ) **τον συντονισμό των πηγών χρηματοδότησης (πλην ΠΔΑΜ)**, δ) τη σύνταξη του ΣΔΑΜ σε συνεργασία με τη ΔΑ ΕΣΠΑ-ΔΑΜ, τους αρμόδιους φορείς και υπηρεσίες και ευρύτερα τους φορείς της εταιρικής σχέσης, ε) την **υποστήριξη στην παρακολούθηση και αναθεώρηση του ΣΔΑΜ**, στ) την παρακολούθηση της εξέλιξης των έργων, ζ) την παρακολούθηση των διεθνών εξελίξεων, του κανονιστικού πλαισίου κ.ο.κ., η) την διαμόρφωση, μαζί με τους αρμόδιους φορείς, των προσκλήσεων για δράσεις εντός των πολιτικών για τη ΔΑΜ, θ) την παρακολούθηση των συγχρηματοδοτούμενων πράξεων του ΣΔΑΜ, ι) την παρακολούθηση της υλοποίησης του Προγράμματος του ΤΑΑ που συνδέεται με τη ΔΑΜ. Η Διεύθυνση Στρατηγικού Σχεδιασμού και Συντονισμού Χρηματοδότησης αποτελείται από το Τμήμα Σχεδιασμού και Στρατηγικής και το Τμήμα Αξιολόγησης και Υλοποίησης Έργων.
- Διεύθυνση Διοικητικής Υποστήριξης (άρθρο 7), με αρμοδιότητες τον σχεδιασμό διαδικασιών λειτουργίας και την τεχνική υποστήριξη της ΕΥ - ΔΑΜ. Η Διεύθυνση Διοικητικής Υποστήριξης αποτελείται από το Τμήμα Οργάνωσης και Ψηφιακής Υποστήριξης και το Τμήμα Ανθρώπινου Δυναμικού.
- Τμήμα Νομικής Υποστήριξης που υπάγεται απευθείας στον Διοικητή της ΕΥ – ΔΑΜ (άρθρο 8)

Της ΕΥ – ΔΑΜ προΐσταται **Διοικητής** με τριετή θητεία (άρθρο 9), για την υποστήριξη του οποίου συνίσταται **Γραφείο Διοικητή**, που υπάγεται απευθείας σε αυτόν (άρθρο 10).

- **Αυτοτελές Τμήμα Παρατηρητηρίου** (άρθρο 10), που υπάγεται απευθείας στον Διοικητή, με αρμοδιότητα την παρακολούθηση της επίτευξης των στόχων και του χρονοδιαγράμματος υλοποίησης των στόχων του ΣΔΑΜ και Παραρτήματα στις Περιφέρειες των ΕΣΔΙΜ.

5.3.5 ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΑΕ

Με το άρθρο 15 του Ν 4872/2021 συστήθηκε νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου (ΝΠΙΔ) με τη μορφή της ανώνυμης εταιρείας με την επωνυμία «Ελληνική Εταιρεία Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης Α.Ε. (ΕΛΕΔΑΜ)» και διακριτικό τίτλο «ΜΕΤΑΒΑΣΗ Α.Ε.». Η ΜΕΤΑΒΑΣΗ Α.Ε. εποπτεύεται από τον Αναπληρωτή Υπουργό Ανάπτυξης και Επενδύσεων και έχει ως βασικό σκοπό τη συμβολή στο στάδιο της υλοποίησης της Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης. Η ΜΕΤΑΒΑΣΗ Α.Ε. αποτελεί όχημα ειδικού σκοπού (Special Purpose Vehicle – SPV), που χρηματοδοτείται από όρους του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, στο οποίο θα περιέλθει η ιδιοκτησία των εκτάσεων εντός των Ζωνών Απολιγνιτοποίησης, εξαιρουμένων όσων παραμένουν στην ιδιοκτησία της ΔΕΗ ΑΕ και οι βασικές της αρμοδιότητες θα είναι, μεταξύ άλλων:

- η συνδρομή της ΕΥ-ΔΑΜ
- **η ωρίμανση, ανάθεση και παρακολούθηση έργων, τα οποία υλοποιούνται στις περιοχές ΔΑΜ**
- η παροχή **υποστήριξης** με την **παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών** σε υποψηφίους φορείς επενδυτικών σχεδίων
- η λειτουργία ως Βασικός Τελικός Δικαιούχος του Προγράμματος ΕΣΠΑ - ΔΑΜ 2021-2027,
- λειτουργία ως επισπεύδων φορέας για τη σύνταξη των Ειδικών Πολεοδομικών Σχεδίων (ΕΠΣ), καθώς και ως αναθέτουσα αρχή, ως προς τις σχετικές μελέτες
- η διαχείριση και εκμετάλλευση των ακινήτων και η προσέλκυση επενδυτών.

5.3.6 Ομάδες Εργασίας και Διοίκησης Έργου (ΟΔΕ) και λοιπές επιτροπές

Με σχετικές αποφάσεις της Συντονιστικής Επιτροπής ΣΔΑΜ έχουν συγκροτηθεί ήδη έξι ΟΔΕ και ειδικότερα:

- 1) ΟΔΕ «Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση – Πρωτογενής Τομέας» (Συντονιστική Επιτροπή ΣΔΑΜ 102/24-6-2021)
- 2) ΟΔΕ Ολοκληρωμένης χωρικής προσέγγισης και χωροταξικού σχεδιασμού του ΣΔΑΜ (Συντονιστική Επιτροπή ΣΔΑΜ 15/28-7-2020)
- 3) ΟΔΕ «Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση –Χρηματοοικονομική ικανότητα» (Συντονιστική Επιτροπή ΣΔΑΜ 109/6-7-2021)
- 4) ΟΔΕ Σχεδιασμού και Εφαρμογής καθεστώτων ενίσχυσης στις περιοχές μετάβασης (Συντονιστική Επιτροπή ΣΔΑΜ 96/2-6-2021)
- 5) ΟΔΕ Ειδικού Μεταβατικού Προγράμματος 2020-2023 (ΕΜεΠ 2020-2023) (Συντονιστική Επιτροπή ΣΔΑΜ 69/14-4-2021)
- 6) ΟΔΕ για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού (Συντονιστική Επιτροπή ΣΔΑΜ 112/26-7-2021)

Όλες οι ΟΔΕ έχουν συμβουλευτικό, τεχνικό και υποστηρικτικό ρόλο προς τη Συντονιστική Επιτροπή ΣΔΑΜ για τα ειδικότερα θέματα που αφορούν το αντικείμενο καθεμιάς από αυτές.

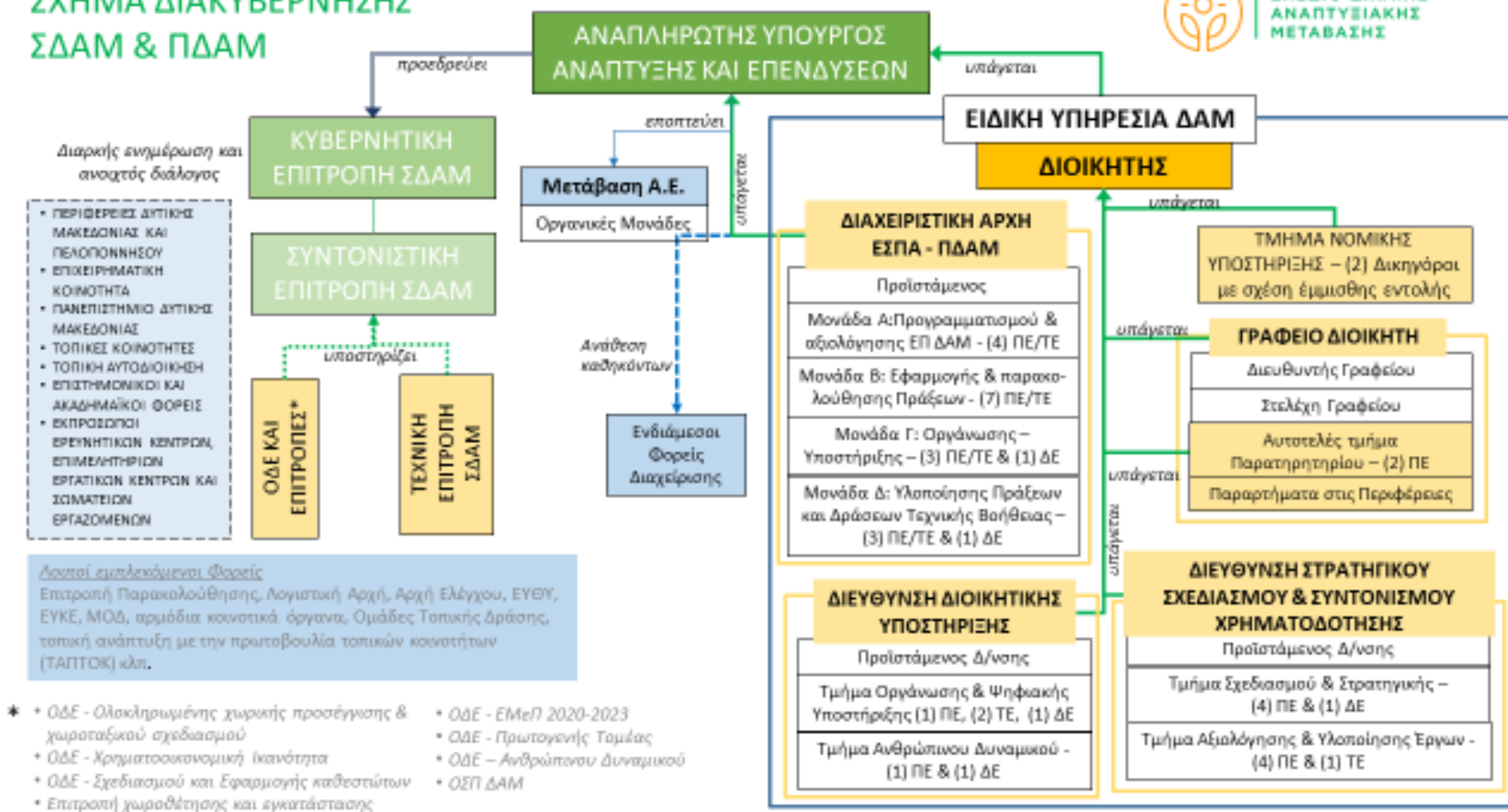
Επιπλέον, έχει συγκροτηθεί:

- η **Ομάδα Σχεδιασμού Προγράμματος (ΟΣΠ)** του Προγράμματος «Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση» 2021-2027, με βασικές αρμοδιότητες την κατάρτιση του Προγράμματος Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης σε συνεργασία με τα όργανα κατάρτισης του ΕΣΠΑ 2021-2027 και με το Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων (Συντονιστική Επιτροπή ΣΔΑΜ 100/11-12-2020)
- η Επιτροπή για την «Προσέλκυση, χωροθέτηση και εγκατάσταση βιομηχανικών μονάδων αξιοποίησης Ορυκτών Πρώτων Υλών (ΟΠΥ) στις λιγνιτοφόρες περιοχές», με αρμοδιότητα την υποστήριξη της Συντονιστικής Επιτροπής για της διαμόρφωση στρατηγικής και πλαισίου ανάπτυξης ΟΠΥ στις λιγνιτικές περιοχές (Συντονιστική Επιτροπή ΣΔΑΜ 24/3-2-2020)
- **Τεχνική Επιτροπή Σχεδίου Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης** για την υποστήριξη της Συντονιστικής Επιτροπής σχετικά με τις επενδυτικές προτάσεις που τίθενται υπόψη της (Συντονιστική Επιτροπή ΣΔΑΜ 6/21-5-2020)

ΣΧΗΜΑ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΣΔΑΜ & ΠΔΑΜ

ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΚΑΙΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ
ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ

Εικόνα 4: Αποτύπωση σχήματος διακυβέρνησης ΣΔΑΜ, πηγή ΜΟΔ ΑΕ

5.4 Ευρήματα – Διαπιστώσεις

1. Στα **θετικά στοιχεία του σχήματος διακυβέρνησης**, συγκαταλέγεται το γεγονός ότι στην ΚΕΔΑΜ και τη Συντονιστική Επιτροπή εκπροσωπούνται, και μάλιστα σε πολύ υψηλό επίπεδο, Υπουργών και Γενικών Γραμματέων, τομείς πολιτικής από τα χαρτοφυλάκια πολλών υπουργείων. Από αυτό εξάγεται ότι είναι αντιληπτό πως η ΔΑΜ αποτελεί μία συμπεριληπτική οριζόντια στρατηγική, που ξεπερνά τα όρια ενός υπουργείου, αλλά και τα όρια του ΠΔΑΜ, τόσο σε επίπεδο χρηματοδότησης, όσο και σε επίπεδο χρόνου και δίνεται ο αντίστοιχος τόνος από την πολιτική ηγεσία. Επιπλέον, η εκπροσώπηση πολλών τομέων πολιτικής μπορεί, δυνητικά, να διευκολύνει τον συντονισμό. Ωστόσο, στην πράξη, τα καθήκοντα των οργάνων αυτών είναι σχετικά περιορισμένα, ενώ έμφαση έχει δοθεί στο ΠΔΑΜ, που όμως είναι μόνο ένας από τους χρηματοδοτικούς πυλώνες της διαδικασίας.
2. Το σχήμα διακυβέρνησης της ΔΑΜ είναι ιδιαίτερα **σύνθετο**, σε **πρωτοφανή βαθμό για τα δεδομένα της χώρας**, με πολλαπλότητα αρμόδιων οργάνων, που σε ορισμένες περιπτώσεις δεν έχουν απολύτως ξεκαθαρισμένες αρμοδιότητες, ενώ ενδέχεται να υπάρχουν αλληλοεπικαλύψεις. Ενδεικτικά, στην υλοποίηση και τον σχεδιασμό, συμμετέχουν η Συντονιστική Επιτροπή, η ΜΕΤΑΒΑΣΗ Α.Ε., η Διεύθυνση Στρατηγικού Σχεδιασμού και Συντονισμού Χρηματοδότησης της ΕΥ-ΔΑΜ, η ΔΑ ΕΣΠΑ-ΔΑΜ για πράξεις που χρηματοδοτούνται από το ΠΔΑΜ, ενώ δεν είναι σαφές ποιες αρμοδιότητες είναι αποκλειστικές, ποιες συμπληρωματικές κ.λπ. Η συνθετότητα του σχήματος αντανακλά μεν τη δυσκολία του συνολικού εγχειρήματος, ωστόσο **θα δημιουργήσει ενδεχομένως δυσκολίες στο συντονισμό, αλλά και αβεβαιότητες για το αρμόδιο όργανο στο οποίο θα απευθύνονται τα ενδιαφερόμενα μέρη**. Είναι ενδεικτικό ότι και **οι τρόποι διαλειτουργίας μεταξύ των αρμόδιων οργάνων δεν περιγράφονται με σαφήνεια**.
3. Υπάρχουν ασάφειες σε ό,τι αφορά σε κάποιες από τις αρμοδιότητες, όπως είναι η **Επικοινωνία** της ΔΑΜ, ως συνολικό εγχείρημα της χώρας. Στα πλαίσια του ΠΔΑΜ, η στρατηγική επικοινωνίας και οι επιτελικοί ρόλοι είναι καθορισμένοι και ανατίθενται στην Μονάδα Α. Ωστόσο, ελλείπει μία ρητά καθορισμένη επιτελική αρμοδιότητα επικοινωνίας συνολικά για τη ΔΑΜ. Μέχρι σήμερα, το ρόλο του υπεύθυνου επικοινωνίας υλοποιεί η Συντονιστική Επιτροπή. Δεν έχει ωστόσο αποσαφηνιστεί εάν θα εξακολουθήσει να ισχύει το ίδιο στο εξής.

4. Παρότι αποτελεί κανονιστική υποχρέωση, αλλά και ισχυρή σύσταση, η εμπλοκή τοπικών αρχών και ενδιαφερομένων μερών στο σχήμα διακυβέρνησης, **η πτυχή αυτή θεωρείται αδύναμη από τους περισσότερους μελετητές** (World Bank, 2020, WWF, 2016, The Green Tank, 2020). Με εξαίρεση τη Συντονιστική Επιτροπή, όπου η συμμετοχή τοπικών αρχών ή/και φορέων περιορίζεται στους Περιφερειάρχες Δυτικής Μακεδονίας και Πελοποννήσου, δεν έχει ρητά προβλεφθεί εκπροσώπηση των περιοχών μετάβασης στα αρμόδια όργανα, ούτε επιμέρους συντονιστικά όργανα σε επίπεδο Περιφερειών. Μοναδική πρόβλεψη για τη συμμετοχή τοπικών αρχών ή φορέων είναι η δυνητική συμμετοχή τους στην ΚΕΔΑΜ και στη Συντονιστική Επιτροπή, κατά περίπτωση, μετά από πρόσκληση του Προέδρου τους και χωρίς δικαίωμα ψήφου.
5. Σημαντικό έλλειμμα αποτελεί και η **μη εκπροσώπηση των δημοτικών αρχών** των περιοχών μετάβασης. Αντίστοιχα, δεν υπάρχει εμπλοκή των φορέων στη Μετάβαση Α.Ε. Για την ενίσχυση του ρόλου των τοπικών φορέων της εταιρικής σχέσης σχεδιάζεται η ίδρυση τοπικών παραρτημάτων / γραφείων της ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΑΕ και η συγκρότηση Περιφερειακής / Τοπικής Επιτροπής για κάθε ΕΣΔΙΜ, στα πρότυπα του αρ. 64 Ν4914/2022 για τις Περιφερειακές Επιτροπές Αναπτυξιακού Σχεδιασμού (ΠΕΑΣ)². Ωστόσο, αναμένεται να διευκρινιστεί ο ρόλος τους, ενώ, επιπλέον και αυτές οι δομές δεν φαίνεται να εμπλέκουν το σύνολο των φορέων που θα μπορούσαν να μετέχουν.
6. Σε συνέχεια των παραπάνω, διαπιστώνεται ότι από το σχήμα διακυβέρνησης **λείπουν φορείς – κλειδιά, η ανταπόκριση των οποίων θα κρίνει το βαθμό επιτυχίας του σχεδιασμού για τη ΔΑΜ**. Ειδικότερα:

δεν προβλέπεται η ενεργή συμμετοχή των φορέων της επιχειρηματικότητας, των συλλογικών οργάνων των επιχειρηματιών (πχ Επιμελητήρια), αλλά και των πιστωτικών ιδρυμάτων. Δεδομένου ότι απολύτως απαραίτητη για την επιτυχία των παρεμβάσεων είναι η προσέλκυση και η συμμετοχή των βασικών ενδιαφερόμενων, ήτοι των οικονομικών φορέων ως τελικών

---

² Στις ΠΕΑΣ συμμετέχουν δύο εκπρόσωποι της Περιφέρειας, με τους αναπληρωτές τους, δύο εκπρόσωποι της Περιφερειακής Ένωσης Δήμων (ΠΕΔ), με τους αναπληρωτές τους και ένας εκπρόσωπος των αναπτυξιακών εταιρειών, με τον αναπληρωτή του που ορίζεται με πρόταση της ΠΕΔ.

δικαιούχων ενίσχυσης, αλλά και του γεγονότος ότι για ένα τέτοιο εύρος συγχρηματοδοτούμενων έργων θα απαιτηθεί δανειακή στήριξη σημαντικού μεγέθους για την κάλυψη της ίδιας συμμετοχής των δικαιούχων, οι φορείς αυτοί και τα συλλογικά τους όργανα (Επιμελητήρια, Επαγγελματικές Ενώσεις κ.λπ.) δεν μπορούν να παραλείπονται τελείως από το σχήμα διακυβέρνησης.

7. Εντοπίζονται κενά σε ότι αφορά στις προβλέψεις για την **ωρίμανση** των προτάσεων παρεμβάσεων από την βάση (Bottom-up). Δεδομένου ότι η ΔΑΜ περιλαμβάνει ένα μεγάλο εύρος παρεμβάσεων, που συνδυάζουν πολλαπλά πεδία πολιτικής και μπορούν δυνητικά να χρηματοδοτηθούν από πλήθος πηγών, αλλά και του γεγονότος ότι μεγάλο μέρος των παρεμβάσεων θα υλοποιηθεί σε δήμους με περιορισμένο εύρος ικανοτήτων, ή, ακόμα περισσότερο, σε μικρά νησιά, δημιουργείται προβληματισμός σε σχέση με την δυνατότητα ανταπόκρισης σε ένα τόσο απαιτητικό και νέο εγχείρημα. Σχετικές αναφορές στην ωρίμανση των έργων γίνονται στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της ΜΕΤΑΒΑΣΗ Α.Ε., ωστόσο δεν έχει μέχρι στιγμής αποσαφηνιστεί ο ακριβής τρόπος και το όργανο που θα επιφορτιστεί με αυτές τις αρμοδιότητες. Αντίστοιχα, αναφορά γίνεται στην περιγραφή των αρμοδιοτήτων της Μονάδας Δ της ΔΑ ΕΣΠΑ-ΔΑΜ, χωρίς όμως ούτε αυτή να είναι συγκεκριμένη, ενώ πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι το ΠΔΑΜ αποτελεί έναν μόνο πυλώνα χρηματοδότησης της ΔΑΜ. Έτσι, η αρμοδιότητα αυτή δεν καλύπτει παρεμβάσεις απαραίτητες για την υλοποίηση του ΔΑΜ, που θα χρηματοδοτηθούν από άλλα προγράμματα (Περιφερειακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ, Εθνικό Πρόγραμμα Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, Αναπτυξιακός Νόμος, Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα 2021-2027», Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή 2021-2027» κ.λπ.).
8. Εντοπίζονται κενά σε ότι αφορά τις διατάξεις εφαρμογής σε σχέση με τον ρόλο της **Τεχνικής Γραμματείας**. Όπως προαναφέρθηκε, παρότι η σύστασή της προβλέφθηκε νομοθετικά, αυτή δεν συγκροτήθηκε. Φαίνεται ότι κάποιες από τις αρμοδιότητες που θα μπορούσε να αναλάβει η Τεχνική Γραμματεία μεταφέρονται στην ΕΥ-ΔΑΜ και ειδικότερα στην Διεύθυνση Στρατηγικού Σχεδιασμού και Συντονισμού Χρηματοδότησης, ωστόσο παραμένει ασαφές ποια θα είναι η εξέλιξη της Τεχνικής Γραμματείας. Σημειώνεται ότι, από την Παγκόσμια Τράπεζα δεν προβλέπεται λειτουργία της Τεχνικής Γραμματείας στη φάση της υλοποίησης.
9. Ενδιαφέροντα είναι τα ευρήματα μίας **συγκριτικής επισκόπησης του σχήματος διακυβέρνησης που προτάθηκε από την Παγκόσμια Τράπεζα και του επιλεχθέντος**

τελικά από την πολιτική ηγεσία. Τα δύο μοντέλα κινούνται σε παρόμοια κατεύθυνση, ωστόσο υπάρχουν ορισμένες διαφοροποιήσεις σε ότι αφορά στην συμμετοχή τοπικών αρχών στη διακυβέρνηση, όπου δεν έχει ακόμα ρητά προβλεφθεί η συγκρότηση Περιφερειακών Επιτροπών και στο όργανο που θα συντονίζει και θα εποπτεύει την υλοποίηση της ΔΑΜ. Στο σχήμα διακυβέρνησης που έχει ήδη θεσμοθετηθεί, η ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΑΕ ανταποκρίνεται μόνο εν μέρει στην πρόβλεψη για συγκρότηση Οχήματος Ειδικού Σκοπού με αρμοδιότητες εποπτείας και συντονισμού, στο βαθμό που η πρόταση της Παγκόσμιας Τράπεζας προέβλεπε να ανατεθούν σε αυτό πολύ αναβαθμισμένα καθήκοντα διαχείρισης και εποπτείας. Ωστόσο μία τέτοια επιλογή δημιουργεί προκλήσεις ως προς την συμβατότητά της με την ελληνική πραγματικότητα της δημόσιας διοίκησης.

10. Πρέπει να σημειωθεί ότι το σχήμα διακυβέρνησης που αποτυπώθηκε αποτελεί την *de jure* διακυβέρνηση της ΔΑΜ. Ωστόσο, υπάρχουν δομές και φορείς που θα συμμετέχουν σε αυτήν *de facto*, παρότι δεν περιλαμβάνονται στο σχήμα διακυβέρνησης, όπως οι ΔΑ των ΠΕΠ των περιοχών ΔΑΜ, των ΕΠ που θα χρηματοδοτήσουν συμπληρωματικές δράσεις, η διοίκηση του ΤΑΑ κ.λπ. Όλες οι παραπάνω αρχές θα πρέπει να συμπεριλαμβάνονται στον συντονισμό, εκτός εάν η επίλυση του συνόλου των ζητημάτων πολιτικής, προτεραιοποίησης, αλλά και καθημερινότητας, ροών χρηματοδότησης κ.λπ. μπορούν να επιλύονται από την ΚΕΔΑΜ.

6. Πηγές Χρηματοδότησης

Ο βασικότερος μηχανισμός χρηματοδότησης της ΔΑΜ είναι ο ΜΔΜ που θα δράσει συμπληρωματικά της χρηματοδότησης από τα κράτη – μέλη και της χρηματοδότησης μέσω άλλων Ταμείων, όπως το ΕΤΠΑ και το ΕΚΤ+.

Όπως προαναφέρθηκε, ο ΜΔΜ διαρθρώνεται σε τρεις πυλώνες:

1. Το ΤΔΜ. Αφορά στην παροχή επιχορηγήσεων και την υλοποίηση δράσεων στο πλαίσιο της επιμερισμένης διαχείρισης. Στα πλαίσια του ΠΔΑΜ έχουν εξασφαλιστεί πόροι 830 εκ. ευρώ.
2. Το ειδικό καθεστώς στο πλαίσιο του InvestEU. Το συγκεκριμένο καθεστώς αφορά την ενίσχυση των ιδιωτικών επενδύσεων με στόχο την κινητοποίηση πρόσθετων ιδιωτικών κεφαλαίων.
3. Την ειδική δανειακή διευκόλυνση του Δημοσίου τομέα από την ΕΤΕπ, η οποία αφορά στην μόχλευση δημόσιας χρηματοδότησης στις περιοχές που πλήττονται.

Το ΠΔΑΜ 2021-2027 είναι το βασικό εργαλείο αξιοποίησης των πόρων του ΤΔΜ (1^{ος} πυλώνας ΜΔΜ). Στα πλαίσια του ΠΔΑΜ έχει εξασφαλιστεί χρηματοδότηση συνολικού προϋπολογισμού δημόσιας δαπάνης 1.629 εκ. ευρώ, εκ των οποίων:

- 830 εκ. θα προέρχονται από το ΤΔΜ,
- 545 εκ. ευρώ από το ΕΤΠΑ και το ΕΚΤ+, με την αξιοποίηση σχετικών προβλέψεων του Κανονισμού ΤΔΜ και του ΚΚΔ, που επιτρέπει την μεταφορά πόρων των παραπάνω Ταμείων
- 254 εκ. ευρώ από το εθνικό ΠΔΕ

Επιπλέον, στην χρηματοδότηση του ΣΔΑΜ θα συνεισφέρουν:

- Πόροι από το ΕΣΠΑ 2021-2027 από το ΕΤΠΑ, το ΤΣ, το ΕΚΤ+ (πλέον του ΠΔΑΜ) (ΕΠ Ανταγωνιστικότητα 2021 – 2027, ΕΠ «Ανθρώπινου Δυναμικού & Κοινωνικής Συνοχής», ΕΠ «Ψηφιακού Μετασχηματισμού», ΕΠ «Περιβάλλον και Κλιματική Αλλαγή», ΠΕΠ περιοχών ΔΑΜ).

- Ο Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (RRF)
- Πράσινο Ταμείο
- Λιγνιτικός πόρος
- Πόροι από το εθνικό ΠΔΕ (πχ ενίσχυση ιδιωτικών επενδύσεων Αναπτυξιακού Νόμου)
- ΕΓΤΑΑ,
- Τα Ανταγωνιστικά Προγράμματα ΕΕ, πχ LIFE, HORIZON EUROPE, ERASMUS PLUS
- Πόροι από τα Προγράμματα Εδαφικής Συνεργασίας 2021-2027.

Για τη χρονική περίοδο μέχρι την οριστική έγκριση των ΕΠ της προγραμματικής περιόδου 2021-2027, η Τεχνική Γραμματεία ΣΔΑΜ κατήρτισε το ΕΜεΠ ΔΑΜ 2021-2023, το οποίο χρηματοδοτείται από το ΕΣΠΑ 2014-2020, το Ταμείο Ανάκαμψης, το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (Εθνικό ΠΔΕ/ΕΠΑ, Πρόγραμμα «Αντώνης Τρίτσης», λιγνιτικός πόρος, ίδιοι πόροι φορέων κ.λπ.) και από το Πράσινο Ταμείο (έχουν ήδη ενεργοποιηθεί τα πρώτα δυο Προγράμματα για την Κυκλική Οικονομία και την Αειφόρο Ενέργεια και το Κλίμα, ενώ αναμένεται η ενεργοποίηση των πρώτων - στοχευμένων στις λιγνιτικές περιοχές - δράσεων κρατικής ενίσχυσης).

Οι πόροι που θα δοθούν στο ΣΔΑΜ είναι (κατ' εκτίμηση συνολικού ύψους ή / και ήδη εξασφαλισμένοι πόροι):

- € 5,05 δις εκτιμάται ότι αναλογούν στη χώρα μας από τους τρεις πυλώνες του ΜΔΜ, σε συνδυασμό και με εθνικούς πόρους. Όπως προαναφέρθηκε, 830 εκ. ευρώ έχουν ήδη εξασφαλιστεί από το ΤΔΜ στα πλαίσια του ΠΔΑΜ (1^{ος} πυλώνας), ενώ έχει υπογραφεί συμφωνία με την ΕΤεΠ ύψους 325 εκ. ευρώ (3^{ος} πυλώνας).
- € 300 έχουν εξασφαλιστεί από το ΤΑΑ
- € 136 εκατ. από την απόδοση του λιγνιτικού πόρου της ΔΕΗ.
- € 62 εκατ. από το Πράσινο Ταμείο, στα πλαίσια του ΕΜεΠ - ΔΑΜ

- Πόροι από το ΕΣΠΑ 2014-2020, στα πλαίσια του ΕΜεΠ - ΔΑΜ (μεταξύ αυτών, έχουν ενταχθεί στο ΕΠΑΝΕΚ 2014-2020 έργα ύψους 23,8 εκ. ευρώ στη Φλώρινα και τη Μεγαλόπολη)
- Πόροι από το ΕΣΠΑ 2021-2027
- Πόροι από το ΠΔΕ
- Πόροι από ΔΕΗ (ήδη, έως το 2024, έχουν προβλεφθεί έργα αποκατάστασης εδαφών και αποξήλωσης ή μετατροπής ΑΗΣ προϋπολογισμού 110 εκατ. ευρώ)
- Ιδιωτικοί πόροι (που συνδέονται με τις επενδύσεις που θα πραγματοποιηθούν στις λιγνιτικές περιοχές).

Επιπλέον, θεσπίζονται ειδικά φορολογικά και επενδυτικά κίνητρα για επενδυτικά σχέδια στις περιοχές ΔΑΜ, ιδιαίτερα μέσα από τις διατάξεις του νέου Αναπτυξιακού Νόμου (Ν4887/2022). Ειδικότερα ο νέος Αναπτυξιακός Νόμος θεσπίζει ειδικό καθεστώς για τις επενδύσεις που υλοποιούνται στις περιοχές των ΕΣΔΙΜ (Υποκεφάλαιο Δ' Ν4887/2022).

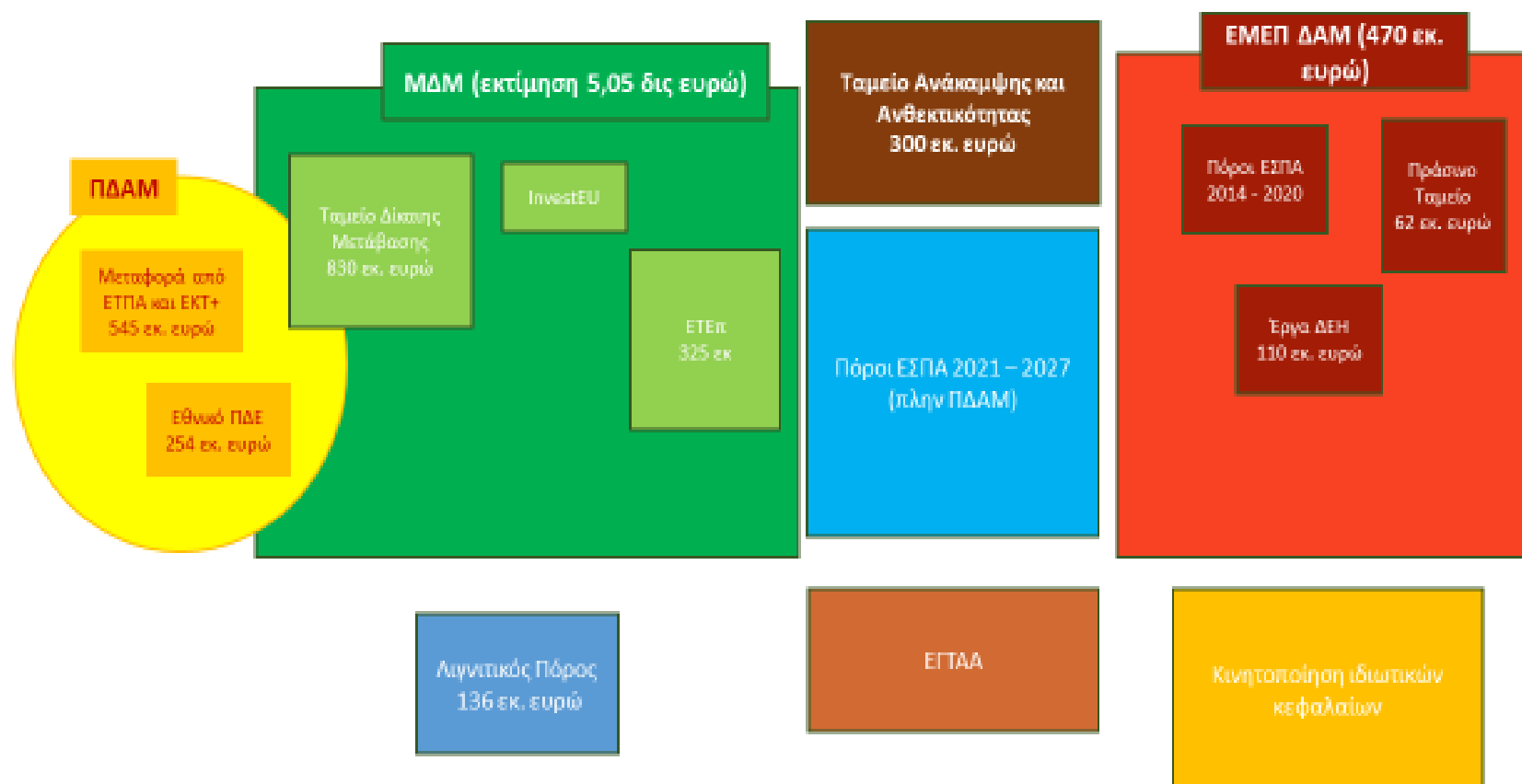
Περαιτέρω, μετά από διαπραγμάτευση κατορθώθηκε, στο πλαίσιο των νέων κατευθυντήριων γραμμών της περιόδου 2021-2027 για τις περιφερειακές ενισχύσεις, **να ισχύσουν αυξημένα ισχυρά κίνητρα για τις περιοχές μετάβασης**. Ειδικότερα, **για εδάφη που προσδιορίζονται για στήριξη από το ΤΔΜ** δίνεται η δυνατότητα οι μέγιστες εντάσεις ενίσχυσης που προβλέπονται **να αυξηθούν κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες**, με αποτέλεσμα επιπλέον ποσοστά ενίσχυσης για τις περιοχές ΔΑΜ από 15% έως και 25% σε σχέση με τα επιτρεπόμενα σήμερα ποσοστά. Τα αυξημένα αυτά ποσοστά καλύπτουν οποιαδήποτε ενίσχυση περιφερειακού χαρακτήρα χορηγηθεί στις εν λόγω περιοχές ανεξαρτήτως της πηγής χρηματοδότησης, δηλαδή όχι μόνο ενισχύσεις επενδύσεων που υποστηρίζονται από το ΤΔΜ.

Στα προγράμματα ΕΣΠΑ (ΠΔΑΜ, ΕΣΠΑ – Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα 2021 – 2027, ΠΕΠ περιοχών ΔΑΜ 2021 – 2027 κ.λπ.) τονίζεται η αναγκαιότητα ελέγχου και πρόβλεψης της συμπληρωματικότητας των συγκεκριμένων προγραμμάτων³ με όλα τα υφιστάμενα ΕΠ, Ταμεία

³ Πιθανές συνέργειες μεταξύ των προγραμμάτων εξετάζονται σε επόμενη ενότητα.

και γενικά οποιουδήποτε χρηματοδοτικό εργαλείο. Τα κριτήρια διαχωρισμού των προγραμμάτων δεν είναι ξεκάθαρα και έτσι δημιουργούνται πιθανές επιζήμιες επικαλύψεις και αστοχίες.

Χρηματοδότηση ΔΑΜ

Εικόνα 5: Σχηματική απεικόνιση πηγών χρηματοδότησης, ίδια επεξεργασία για τις ανάγκες της διπλωματικής

7. Συμπληρωματικότητες και Συνέργειες

Στο πλαίσιο της ΔΑΜ αναδεικνύεται η ανάγκη υλοποίησης δράσεων διαφοροποιημένης στοχοθεσίας και ευρύτερης στόχευσης. Ως εκ τούτου, **οι προτεραιότητες / πράξεις που αναμένεται να συμβάλλουν δύνανται να υποστηριχθούν από πολλαπλές πηγές χρηματοδότησης**. Επομένως, απαιτείται προσεκτικός σχεδιασμός, συγκριτική ανάλυση μεταξύ των Προγραμμάτων και κριτήρια διαχωρισμού, ώστε οι συμπληρωματικότητες και οι συνέργειες να αναπτύξουν πολλαπλασιαστική δυναμική και να μην υπάρξουν επικαλύψεις μεταξύ των Προγραμμάτων.

Στο παρόν κεφάλαιο εξετάζονται οι **συμπληρωματικότητες** (παρεμβάσεις που επιδιώκουν συμπληρωματικά αποτελέσματα), οι **συνέργειες** (παρεμβάσεις που επιδιώκουν αλληλοενισχυόμενα αποτελέσματα) και οι **πιθανές επικαλύψεις** μεταξύ χρηματοδοτικών μέσων και Προγραμμάτων, με επίκεντρο το ΠΔΑΜ. Πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι τα Προγράμματα, των οποίων η πρώτη επίσημη υποβολή έγινε τον Οκτώβριο του 2021, είναι ακόμα υπό επεξεργασία, καθώς η αξιολόγησή τους και η έγκρισή τους από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί.

7.1 ΕΣΔΙΜ Δυτικής Μακεδονίας, Μεγαλόπολης, Νήσων

Τα **ΕΣΔΙΜ Δυτικής Μακεδονίας και Μεγαλόπολης** είναι, μέχρι στιγμής, τα θεσμικά κείμενα στα οποία υπάρχουν οι πιο εκτεταμένες αναφορές στις συμπληρωματικότητες και τις συνέργειες μεταξύ Προγραμμάτων και μηχανισμών χρηματοδότησης. Ωστόσο, δεν περιλαμβάνονται συγκεκριμένα κριτήρια διαχωρισμού, ενώ **οι αναφορές αυτές αποτελούν τη θέση των συντακτών των ΕΣΔΙΜ και δεν αντανακλούν μέχρι στιγμής υπάρχουσες συμφωνίες μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων**. Σύμφωνα με την πρόταση που περιέχεται στα ΕΣΔΙΜ (ενδεικτικά):

Το **ΤΔΜ** θα δράσει ως χρηματοδοτικό εργαλείο για τις επιχειρήσεις **που πλήττονται από την απολιγνιτοποίηση** και βρίσκονται **εντός των ΕΣΔΙΜ**, καθώς και για τις αλυσίδες αξίας που σχετίζονται με αυτές τις επιχειρήσεις. Θα υποστηρίξει δράσεις που έχουν χαρακτηριστεί ότι εμφανίζουν **συγκριτικό πλεονέκτημα στις περιοχές των ΕΣΔΙΜ**. Επιπλέον, στις περιοχές των ΕΣΔΙΜ, θα υποστηρίξει ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης, καθώς και αντιμετώπισης των κοινωνικών επιπτώσεων της μετάβασης και κοινωνικής συνοχής. Θα συμβάλει στην χρηματοδότηση της ενεργειακής αναβάθμισης των κτιρίων και στην προσέλκυση «πράσινων»

επιχειρήσεων **στις περιοχές ΕΣΔΑΙΜ**. Άλλο ένα πεδίο δράσης του ΤΔΜ είναι η διαχείριση των αποβλήτων και η κυκλική οικονομία, **στο βαθμό που χωροθετούνται εντός της περιοχής των ΕΣΔΑΙΜ και υπάρχει άμεση σύνδεση με τον γενικότερο στόχο της ΔΑΜ**. Επίσης η υλοποίηση μεγάλων παρεμβάσεων εξυγίανσης, **αποκατάστασης και αναπροσαρμογής χρήσεων των εδαφών που θα αποδεδμευτούν από τη ΔΕΗ** θα χρηματοδοτηθούν τόσο από το ΤΔΜ όσο και από το Ταμείο Ανάκαμψης. Τέλος το ΤΔΜ θα χρηματοδοτήσει δράσεις για την προστασία και αξιοποίηση της ενεργειακής βιομηχανικής κληρονομιάς.

Το **ΕΤΠΑ** ενισχύει την επιχειρηματικότητα και προσφέρει παράλληλα υποστήριξη για την ίδρυση νέων επιχειρήσεων και την ανάπτυξη των υφιστάμενων. Επιπρόσθετα, θα χρηματοδοτήσει δράσεις, οι οποίες θα αξιοποιήσουν και αναδείξουν τα **περιφερειακά συγκριτικά πλεονεκτήματα**. Επίσης προωθεί δράσεις για ΑΠΕ και δράσεις που θα αντιμετωπίσουν τις επιπτώσεις τις κλιματικής αλλαγής και θα προστατεύσουν την βιοποικιλότητα. Θα χρηματοδοτήσει έργα ολοκλήρωσης τμημάτων του βασικού και αναλυτικού Διευρωπαϊκού Οδικού Δικτύου της ηπειρωτικής χώρας, με έμφαση στην ολοκλήρωση των διασυνοριακών συνδέσεων, καθώς και έργα που θα βοηθήσουν στη διασύνδεση απομονωμένων περιοχών των Περιφερειών. Επιπλέον, θα αποτελέσει το βασικό Ταμείο χρηματοδότησης για την υποστήριξη της εφαρμογής ολοκληρωμένων εδαφικών στρατηγικών αξιοποιώντας όλα τα είδη παρέμβασης.

Το **ΕΓΓΑΑ** θα συμβάλει στην ανάπτυξη του γεωργικού τομέα και του κλάδου της αγροδιατροφής. Στις δράσεις που περιλαμβάνονται στο ΕΓΓΑΑ. Το ΤΔΜ θα δράσει επικουρικά και ο ρόλος του θα αφορά πρωτίστως σε εμβληματικές παρεμβάσεις που εντάσσονται στο πλαίσιο της σχετικής προτεραιότητας, καθώς και σε δράσεις καινοτόμου επιχειρηματικότητας και έρευνας και καινοτομίας στον τομέα.

Το **Ταμείο Συνοχής (ΤΣ)** θα χρηματοδοτήσει δράσεις για τη διαχείριση των στερεών αποβλήτων, της κυκλικής οικονομίας και των αστικών λυμάτων και ορθολογικής και βιώσιμης διαχείρισης των υδάτινων πόρων. Επιπλέον θα χρηματοδοτήσει δράσεις ανάπτυξης μεταφορικών υποδομών. Σε δράσεις του ΤΣ όπου δεν επαρκεί η χρηματοδότηση το ΕΤΠΑ θα δράσει συμπληρωματικά.

Το **ΕΚΤ+** θα υποστηρίξει δράσεις που αφορούν στην απασχόληση, την εκπαίδευση και τη δια βίου μάθηση. Επίσης θα χρηματοδοτήσει δράσεις για την κοινωνική ένταξη και τη στήριξη της απασχόλησης.

Το **ΤΑΑ** θα χρηματοδοτήσει δράσεις για την επιχειρηματικότητα σε όλη την Περιφέρεια. Παράλληλα θα ενισχύσει έργα ενεργειακής αποδοτικότητας και κλιματικής ουδετερότητας σε όλη την Περιφέρεια.

Το **Πράσινο Ταμείο** θα χρηματοδοτήσει δράσεις κυρίως στην περιοχή του Εδαφικού σχεδίου.

Το **InvestEU** λειτουργεί με γνώμονα την προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων. Προωθεί ειδικότερα την έρευνα, καινοτομία, την ψηφιοποίηση, τις επενδύσεις σε βιώσιμες υποδομές. Επίσης στηρίζει τις στρατηγικές επιχειρήσεις, καθώς και τις ανάγκες του κοινωνικού τομέα και των ΜΜΕ. Το InvestEU προβλέπει ειδικό καθεστώς για τη δημιουργία πρόσθετων επενδύσεων στις περιοχές ΔΑΜ (πυλώνας 2 ΜΔΜ), συμπληρωματικά προς το ΤΔΜ (πυλώνας 1) και τη δανειακή διευκόλυνση του δημόσιου τομέα από την ΕΤΕπ (πυλώνας 3). Στις περιοχές των ΕΣΔΙΜ, ο πυλώνας InvestEU θα χρηματοδοτεί έργα στους τομείς: ενίσχυση και προώθηση επιχειρηματικότητας, ενεργειακή μετάβαση – κλιματική ουδετερότητα, αναπροσαρμογή χρήσεων γης - κυκλική οικονομία, δίκαιη εργασιακή μετάβαση και ενδυνάμωση ανθρώπινου κεφαλαίου, ανάπτυξη μεταφορικών υποδομών για τη στήριξη της επιχειρηματικότητας και της βιώσιμης αστικής κινητικότητας και ψηφιακή διασυνδεσιμότητα, ολοκληρωμένες εδαφικές επενδύσεις - ευφυείς πόλεις.

Οι χρηματοδοτήσεις από την **Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων** περιλαμβάνουν δράσεις στους ακόλουθους τομείς:

- Ενέργεια και μεταφορές,
- Τηλεθέρμανση,
- Πράσινη κινητικότητα,
- Έξυπνη διαχείριση απορριμμάτων,
- Κτιριακές αναβαθμίσεις με μέτρα και δράσεις καθαρής ενέργειας και βελτίωσης της ενεργειακής αποδοτικότητας,
- Κυκλική οικονομία,
- Αποκαταστάσεις εδαφών και
- Κοινωνικές υποδομές.

Σημειώνεται ότι οι δράσεις που χρηματοδοτούνται από το ΤΔΜ αφορούν αποκλειστικά τις περιοχές που προσδιορίζονται στα ΕΣΔΙΜ ως περισσότερο αρνητικά επηρεαζόμενα από τη ΔΑΜ εδάφη, σύμφωνα με το αρ. 11 του Κανονισμού ΤΔΜ, ενώ οι υπόλοιποι δύο πυλώνες του ΜΔΜ έχουν ευρύτερη επιλεξιμότητα και μπορούν να χρηματοδοτήσουν δράσεις και σε περιοχές πέραν των προσδιορισθέντων ως περισσότερο αρνητικά επηρεαζόμενων εδαφών, υπό την προϋπόθεση ότι τα έργα που θα στηριχθούν θα είναι καίριας σημασίας για την επίτευξη της ΔΑΜ.

Στον ακόλουθο πίνακα κωδικοποιούνται τα χρηματοδοτικά μέσα που δύνανται να χρησιμοποιηθούν ανά Προτεραιότητα.

Προτεραιότητες / πράξεις	ΤΔΜ	InvestEU	ΕΤΕπ	Ταμείο Ανάκαμψης	ΕΤΠΑ / ΤΣ	ΕΓΓΑΑ	ΕΚΤ+	Εθνικοί πόροι
Επιχειρηματικότητα	1	2		3	3			1
Ενέργεια	1	2	2	3	3			1
Ανάπτυξη γεωργικού τομέα και αγροδιατροφή	1					3		
Κυκλική Οικονομία	1		2	3	3			1
Ανθρώπινο Κεφάλαιο	1	2	2	3	3		3	1
Υποδομές μεταφορών και ψηφιακός μετασχηματισμός	1	2	2	3	3			1
Ολοκληρωμένες Εδαφικές Επενδύσεις	1	2	2	3	3		3	1

Πίνακας 9: Χρηματοδοτικά μέσα που δύνανται να χρησιμοποιηθούν ανά Προτεραιότητα (1: πράξεις με αποκλειστική στόχευση στις Ζώνες Απολιγνιτοποίησης, 2: παρεμβάσεις κρίσιμης σημασίας για τη ΔΑΜ που μπορούν να υλοποιηθούν στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή των περισσότερο αρνητικά επηρεαζόμενων εδαφών, 3: πράξεις σε έμμεση συσχέτιση με τη ΔΑΜ, μπορούν να αφορούν στο σύνολο των Περιφερειών), πηγή ΕΣΔΙΜ Δυτικής Μακεδονίας.

Είδος δράσεων	ΤΔΜ	ΕΤΠΑ	Τ.Σ.	ΤΑΜΕΙΟ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ	ΕΚΤ+	ΕΓΤΑΑ	Σύνολο Περιφέρειας	Περιοχές ΕΣΔΙΜ
Ενίσχυση επιχειρηματικότητας, καινοτομίας, εξωστρέφειας***		X		X			X	
Ψηφιακός μετασχηματισμός	X	X		X			X	X
Δράσεις RIS3 με περιφερειακό συγκριτικό πλεονέκτημα		X		X			X	
Παρακμάζοντες τομείς / βιομηχανική μετάβαση / οικονομική διαφοροποίηση	X							X
Δράσεις RIS3 με συγκριτικό πλεονέκτημα στις περιοχές ΕΣΔΙΜ	X							X
Αγροδιατροφή*	X					X	X	X
Βελτίωση ενεργειακής απόδοσης, ΑΠΕ, κλιματική αλλαγή**	X	X		X			X	X
Αστική αναζωογόνηση		X					X	
Προστασία και ανάδειξη βιοποικιλότητας	X	X					X	X
Βιομηχανικά πάρκα, ζώνες καινοτομίας, εκκολαπτήρια κ.λπ.	X							X
Ολοκληρωμένη διαχείριση στερεών αποβλήτων	X		X				X	X
Κυκλική Οικονομία	X		X				X	X
Λύματα / Υδάτινοι Πόροι			X				X	
Αποκατάσταση λιγνιτικών εδαφών	X			X				X
Απασχόληση, εκπαίδευση, διά βίου μάθηση					X			X
Απασχόληση, upskilling, reskilling στους τομείς που πλήττονται από την απολιγνιτοποίηση	X							X
Υποδομές Μεταφορών		X	X				X	
Ηλεκτροκίνηση, καθαρά καύσιμα στο δημόσιο στόλο	X							X
Δίκτυα φόρτισης	X							X
Ολοκληρωμένες εδαφικές Στρατηγικές		X					X	
Στρατηγικές ΒΑΑ	X							X
Ευφυείς πόλεις / χωριά	X							X

Πίνακας 10: Κωδικοποίηση ανά είδος δράσεων, χρηματοδοτικό μέσο και γεωγραφική χωροθέτηση, ίδια επεξεργασία για τις ανάγκες της διπλωματικής

Το **ΕΣΔΙΜ Νήσων** περιέχει αναφορές σε συνέργειες και συμπληρωματικότητες με τα ΠΕΠ Βορείου, Νοτίου Αιγαίου και Κρήτης. Για το Βόρειο Αιγαίο, στα πλαίσια του μετασχηματισμού της οικονομίας της Περιφέρειας, διαπιστώνεται ότι οι στόχοι του ΠΕΠ ευθυγραμμίζονται με τις επιδιώξεις της ΔΑΜ, δίνοντας έμφαση στην ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού, την κυκλική οικονομία, την αναβάθμιση των τεχνικών και κοινωνικών υποδομών, και την προστασία και ανάδειξη του περιβάλλοντος ως μοχλό οικονομικής ανάπτυξης. Για το Νότιο Αιγαίο, διαπιστώνεται ότι ο στόχος της αποτελεσματικής διαχείρισης των πόρων και του περιβάλλοντος, αλλά και της ενδυνάμωσης της χωρικής συνοχής και της άμβλυνσης των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων συγκλίνει με τις επιδιώξεις της ΔΑΜ. Για την Κρήτη διαπιστώνονται συνέργειες στις στρατηγικές στοχεύσεις για την ενσωμάτωση της έρευνας και της καινοτομίας στην παραγωγική διαδικασία και την προώθηση της κυκλικής οικονομίας.

7.2 Προγράμματα ΕΣΠΑ 2021 - 2027

Το νέο ΕΣΠΑ 2021 – 2027 περιλαμβάνει 13 Περιφερειακά και 9 Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα. Τα Τομεακά Προγράμματα είναι:

- Ανταγωνιστικότητα
- Ανθρώπινο Δυναμικό & Κοινωνική Συνοχή
- Ψηφιακός Μετασχηματισμός
- Περιβάλλον και Κλιματική Αλλαγή
- Μεταφορές
- Πολιτική Προστασία
- Τεχνική Βοήθεια και Υποστήριξη Δικαιούχων
- Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση
- Αλιεία, Υδατοκαλλιέργεια και Θάλασσα

Στον ακόλουθο πίνακα καταγράφονται οι Προτεραιότητες (εκτός Τεχνικής Βοήθειας) των ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας, Πελοποννήσου, Βορείου Αιγαίου, Νοτίου Αιγαίου, καθώς και των ΕΠ

Ανταγωνιστικότητα, Ανθρώπινο Δυναμικό & Κοινωνική Συνοχή και Περιβάλλον και Κλιματική Αλλαγή. Με έγχρωμη επισήμανση εμφανίζονται οι Προτεραιότητες στις οποίες μπορούν να εντοπιστούν πιθανές συμπληρωματικότητες και συνέργειες.

ΠΔΑΜ 2021-2027	ΕΠ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ 2021 - 2027	ΕΠ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ 2021 - 2027	ΕΠ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ 2021-2027	ΠΕΠ ΔΥΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ 2021 - 2027	ΠΕΠ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ 2021 - 2027	ΠΕΠ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ 2021 -2027	ΠΕΠ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ 2021-2027
Ενίσχυση και Προώθηση Επιχειρηματικότητας	Ενίσχυση επιχειρηματικότητας, ανταγωνιστικότητας & καινοτομίας	Ενεργειακή απόδοση - Προώθηση ΑΠΕ - Ενεργειακές Υποδομές	Συστημικές / Οριζόντιες Παρεμβάσεις	Ενίσχυση του παραγωγικού και οικονομικού μετασχηματισμού της Περιφέρειας	Μια πιο ανταγωνιστική και έξυπνη Ευρώπη μέσω της προώθησης του καινοτόμου και έξυπνου οικονομικού μετασχηματισμού, καθώς και της περιφερειακής ψηφιακής διασυνδεσιμότητας	Ενίσχυση ανταγωνιστικότητας και παραγωγικού δυναμικού	Μετασχηματισμός της οικονομίας της Περιφέρειας, με αύξηση του μεγέθους και της παραγωγικότητας των επιχειρήσεων, κυρίως μέσω και της έξυπνης εξειδίκευσης
Ενεργειακή Μετάβαση - Κλιματική Ουδετερότητα	Βελτίωση της πρόσβασης επιχειρήσεων σε χρηματοδότηση	Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή	Απασχόληση και Αγορά Εργασίας	Στήριξη της καθαρής ενέργειας και της πράσινης αειφόρου ανάπτυξης	Αειφορική ανάπτυξη και βιώσιμη διαχείριση των πόρων της Περιφέρειας	Αειφορική ανάπτυξη και βιώσιμη διαχείριση των πόρων	Προστασία του περιβάλλοντος και των πόρων της Περιφέρειας – Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή – Πρόληψη και διαχείριση κινδύνων
Αναπροσαρμογή Χρήσεων Γης - Κυκλική Οικονομία	Ανάπτυξη ανθρώπινου κεφαλαίου στο πλαίσιο του αναπτυξιακού μετασχηματισμού	Αστική Αναζωογόνηση	Εκπαίδευση και διά βίου Μάθηση	Βελτίωση της διασυνδεσιμότητας της Περιφέρειας	Μια πιο διασυνδεδεμένη Ευρώπη μέσω της ενίσχυσης της κινητικότητας	Βελτίωση της περιφερειακής προσβασιμότητας και ενίσχυση της κινητικότητας	Ενίσχυση της προσβασιμότητας των νησιών της Περιφέρειας
Δίκαιη Εργασιακή Μετάβαση		Ολοκληρωμένη Διαχείριση Αποβλήτων – Μετάβαση στη Κυκλική Οικονομία	Κοινωνική Καινοτομία	Ενίσχυση της Κοινωνικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας	Ενίσχυση της Κοινωνικής Συνοχής - Ανάπτυξη και βελτίωση κοινωνικών υποδομών της Περιφέρειας	Ανάπτυξη και βελτίωση κοινωνικών υποδομών	Ενίσχυση της Κοινωνικής Συνοχής- Ανάπτυξη Κοινωνικών Υποδομών
Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις Μικρής Κλίμακας – Ευφείς Κοινότητες		Διαχείριση Αστικών Λυμάτων και Υδάτινων Πόρων	Απασχόληση των νέων	Ενίσχυση της Κοινωνικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας	Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού, Κοινωνική Ένταξη, Αντιμετώπιση της Φτώχειας και ενίσχυση της Κοινωνικής Συνοχής της Περιφέρειας	Ανθρώπινο δυναμικό και κοινωνική ένταξη	Κοινωνική Ένταξη και Αντιμετώπιση της Φτώχειας
		Προστασία της Βιοποικιλότητας	Επισιτιστική βοήθεια και υλική στέριση	Ολοκληρωμένη Χωρική Ανάπτυξη των αστικών περιοχών και της υπαίθρου	Ολοκληρωμένη και βιώσιμη ανάπτυξη περιοχών της Περιφέρειας	Ολοκληρωμένη και βιώσιμη ανάπτυξη περιοχών	Ενίσχυση της Χωρικής Συνοχής των νησιών της Περιφέρειας μέσω ολοκληρωμένων και βιώσιμων στρατηγικών και με την συμμετοχή των πολιτών

Πίνακας 11: Προτεραιότητες (εκτός Τεχνικής Βοήθειας) ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας, Πελοποννήσου, Βορείου Αιγαίου, Νοτίου Αιγαίου και των ΕΠ Ανταγωνιστικότητα, Ανθρώπινο Δυναμικό & Κοινωνική Συνοχή, Περιβάλλον και Κλιματική Αλλαγή, ίδια επεξεργασία για τις ανάγκες της διπλωματικής.

Στα ίδια τα Προγράμματα υπάρχουν αναφορές για πιθανές συνέργειες και συμπληρωματικότητες, χωρίς, ωστόσο, στα περισσότερα από αυτά να γίνεται εκτεταμένη επεξεργασία σε επίπεδο Αξόνων Προτεραιότητας, πολύ περισσότερο δράσεων, ενώ δεν τυποποιούνται κριτήρια διαχωρισμού.

7.2.1 ΕΠ Ανταγωνιστικότητα 2021 -2027

Στο ΕΠ Ανταγωνιστικότητα 2021 -2027 δεν υπάρχουν αναφορές σε συνέργειες ή συμπληρωματικότητες με το ΠΔΑΜ. Σε προηγούμενη έκδοση του ΕΠ που τέθηκε σε διαβούλευση, αναφερόταν ότι:

«Το ΔΑΜ καλύπτει χρηματοδοτικές ανάγκες των ΜμΕ και για υλοποίηση δράσεων προσαρμογής και αναβάθμισης των δεξιοτήτων και βιομηχανικής μετάβασης. Δεν υπάρχουν επικαλύψεις μόνο συμπληρωματικότητα. Κατά κανόνα ό,τι ενισχύεται στο πλαίσιο του ΔΑΜ για ΜμΕ, δεν θα καλύπτεται από άλλα Προγράμματα».

Ενώ στο Concept Paper του ΕΠ αναφέρεται:

*«Το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης θα στηρίζει την **οικονομική διαφοροποίηση** και τη μετατροπή των οικείων περιοχών. Αυτό σημαίνει τη στήριξη παραγωγικών επενδύσεων σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, της δημιουργίας νέων επιχειρήσεων, της έρευνας και της καινοτομίας, της περιβαλλοντικής αποκατάστασης, της καθαρής ενέργειας, της αναβάθμισης των δεξιοτήτων των εργαζομένων και της επανεπιδίκευσής τους, των προγραμμάτων συνδρομής στην αναζήτηση εργασίας και ενεργού ένταξης όσων αναζητούν εργασία, καθώς και της μετατροπής υφιστάμενων εγκαταστάσεων υψηλής έντασης άνθρακα όταν αυτές οι επενδύσεις οδηγούν σε σημαντικές μειώσεις εκπομπών και προστασία της απασχόλησης».*

Για τον προσδιορισμό της σχέσης του ΤΔΜ με το ΕΠΑΝΕΚ, αναμένεται η οριστικοποίηση των εδαφικών σχεδίων δίκαιης μετάβασης, με τα εδάφη και τους τομείς που είναι επιλέξιμοι για χρηματοδότηση στο πλαίσιο του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης και η έγκριση των σχεδίων από την Επιτροπή.

Προκύπτει έτσι, ότι το κριτήριο διαχωρισμού που διαφαίνεται είναι ότι οι δράσεις του ΠΔΑΜ θα υποστηρίζουν έργα βιομηχανικής μετάβασης, σε παρακμάζοντες / μετασχηματιζόμενους τομείς, ενώ οι δράσεις αυτές δεν θα ενισχύονται και από το ΕΠ Ανταγωνιστικότητα 2021 – 2027.

7.2.2 ΕΠ Περιβάλλον και Κλιματική Αλλαγή 2021 – 2027

Στο ΕΠ Περιβάλλον και Κλιματική Αλλαγή 2021 – 2027 δεν υπάρχουν σαφείς αναφορές σε συνέργειες και / ή συμπληρωματικότητες με το ΠΔΑΜ. Ωστόσο, το κριτήριο που φάνηκε στην πρώτη υποβολή του Προγράμματος να επικρατεί στα πλαίσια των Αξόνων Προτεραιότητας που εντοπίστηκαν πιθανές συνέργειες και συμπληρωματικότητες κατά τον σχεδιασμό του Προγράμματος, είναι γεωγραφικό, αφού οι δράσεις στις περιοχές που προσδιορίζονται στα ΕΣΔΙΜ θα χρηματοδοτηθούν μόνο από το ΠΔΑΜ.

ΑΞΟΝΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ 2021 - 2027	ΔΡΑΣΕΙΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ 2021 - 2027	ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ/ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΜΕ ΠΔΑΜ
Ενεργειακή απόδοση - Προώθηση ΑΠΕ - Ενεργειακές Υποδομές	Δράσεις ενεργειακών αναβαθμίσεων μεγάλων ή εμβληματικών κτιρίων	Περιοχές ΕΣΔΙΜ
	Δράσεις ενεργειακών παρεμβάσεων «Zero Energy», ενεργειακών αναβαθμίσεων και προώθησης καθαρών μορφών ενέργειας με χρήση ΑΠΕ	Περιοχές ΕΣΔΙΜ
	Δράσεις προώθησης καθαρών μορφών ενέργειας με χρήση ΑΠΕ	Περιοχές ΕΣΔΙΜ
	Συμβολή στο Πρόγραμμα Greco Islands	Περιοχές ΕΣΔΙΜ
Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή	Δράσεις αποκατάστασης παράκτιων συστημάτων, προστασίας ακτών, αντιδιαβρωτικών έργων	Περιοχές ΕΣΔΙΜ
	Ανάπτυξη πράσινων υποδομών	Περιοχές ΕΣΔΙΜ
Αστική Αναζωογόνηση	Ενίσχυση πράσινων και μπλε υποδομών σε αστικές περιοχές και η βελτίωση της προσβασιμότητας	Περιοχές ΕΣΔΙΜ
	Πιλοτικές δράσεις μικροκινητικότητας	Περιοχές ΕΣΔΙΜ

Πίνακας 12: Συμπληρωματικότητα / Διάκριση ΕΠ ΠΕΚΑ – ΕΠ ΠΔΑΜ

7.2.3 ΕΠ Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή

Στο ΕΠ Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή, οι αναφορές σε συνέργειες περιορίζονται μόνο στα πλαίσια του Άξονα Προτεραιότητας 3 «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», όπου αναφέρεται

«Κατά την επιλογή των παρεμβάσεων, λαμβάνονται υπόψη τόσο οι συνέργειες όσο και τα κριτήρια διάκρισης των δράσεων που θα υλοποιηθούν από το ΠΑΔΚΣ και τα ΠΕΠ, το ΠΑΝΕΚ, το ΠΨΜ, το ΤΑΑ, το ΤΔΜ, το ΤΑΜΕ, το ΕΓΤΑ και το ΕΤΘΑΑ»,

ωστόσο δεν γίνεται αναφορά σε κριτήρια διαχωρισμού.

7.2.4 ΠΕΠ Πελοποννήσου

Το ΠΕΠ Πελοποννήσου δεν περιλαμβάνει ρητή αναφορά σε συνέργειες ή/και συμπληρωματικότητες με το ΠΔΑΜ, παρότι στη Στρατηγική του Προγράμματος εντοπίζονται πολλές αναφορές στην δίκαιη μετάβαση, ως κεντρική επενδυτική ανάγκη ιδίως για τη Μεγαλόπολη, αλλά και για το σύνολο της Περιφέρειας. Αναφέρεται η ανάγκη του ΠΕΠ Πελοποννήσου να δημιουργήσει ένα αναπτυξιακό μοντέλο στο πλαίσιο του ΕΣΕΚ, της Πράσινης Συμφωνίας και του Ενεργειακού Χάρτη για το 2050, καθώς και να θέσει τις βάσεις για την προετοιμασία του ΕΣΔΙΜ για το Δήμο της Μεγαλόπολης.

Στο Concept Paper του Προγράμματος υπάρχουν περισσότερες αναφορές, καθώς το ΠΔΑΜ αναφέρεται ρητά ως πρόγραμμα που θα καλύψει ανάγκες που δεν μπορούν να καλυφθούν από το ΠΕΠ, όπως η αποκατάσταση, απορρύπανση και αναπροσαρμογή της χρήσης των πρώην εξορυκτικών πεδίων και άλλων επιβαρυσμένων εκτάσεων περιμετρικά της Μεγαλόπολης καθώς και αποκατάσταση, απορρύπανση και αναπροσαρμογή της χρήσης υποβαθμισμένων και εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών εγκαταστάσεων, στη Ζ.ΑΠ. Μεγαλόπολης.

Ιδιαίτερα οι Άξονες Προτεραιότητας 1: Μια πιο ανταγωνιστική και έξυπνη Ευρώπη μέσω της προώθησης του καινοτόμου και έξυπνου οικονομικού μετασχηματισμού, καθώς και της περιφερειακής ψηφιακής διασυνδεσιμότητας, 2: Αειφορική ανάπτυξη και βιώσιμη διαχείριση των πόρων της Περιφέρειας, 5: Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού, Κοινωνική Ένταξη, Αντιμετώπιση της Φτώχειας και ενίσχυση της Κοινωνικής Συνοχής της Περιφέρειας παρουσιάζουν μεγάλο βαθμό συμπληρωματικότητας και πιθανών συνεργειών με το ΠΔΑΜ.

7.2.5 ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου, ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου

Στο Concept Paper του ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου αναφέρεται ότι το ΠΔΑΜ

«παρουσιάζει ιδιαίτερα υψηλό βαθμό συμπληρωματικότητας και συνέργειας με το Πρόγραμμα της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, στο πλαίσιο του Στόχου Πολιτικής 2, αλλά και με τους άλλους Στόχους Πολιτικής του Προγράμματος της Περιφέρειας, λόγω της μεγάλης ευρύτητας ειδών δράσεων που περιλαμβάνει αυτό το Τομεακό Πρόγραμμα. Με αυτά τα δεδομένα, έχει ιδιαίτερη

σημασία ο εξοχής διαχωρισμός των δράσεων του Τομεακού που θα υλοποιηθούν στην Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου από τις δράσεις του Προγράμματος της Περιφέρειας, προκειμένου να αποφευχθούν επικαλύψεις και «ανταγωνισμός» των δράσεων των δύο Προγραμμάτων στην Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου και να επιτευχθεί ο μέγιστος βαθμός συμπληρωματικότητας και συνέργειας».

Ωστόσο, στο ίδιο το ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου, γίνονται ελάχιστες αναφορές σε συμπληρωματικότητες και συνέργειες. Ειδικότερα, στη στρατηγική του Προγράμματος αναφέρεται ότι οι δράσεις του ΠΕΠ λειτουργούν συμπληρωματικά στις δράσεις των ΕΠ: ΑΝΑΔΒΜ, Ψηφιακός Μετασχηματισμός, Ανταγωνιστικότητα - Επιχειρηματικότητα – Καινοτομία, Δίκαιης μετάβασης στους τομείς Έρευνα/καινοτομία και επιχειρηματικότητα, Περιβάλλον, Φυσικοί Πόροι-Κλιματική Αλλαγή, Προσπελασιμότητα/Υποδομές μεταφορών, Κοινωνικές Υποδομές / ΕΤΠΑ, Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού / Κοινωνική Ένταξη / Αντιμετώπιση της Φτώχειας / ΕΚΤ+, ενώ η μόνη συγκεκριμένη αναφορά που υπάρχει εντοπίζεται στο πλαίσιο της Προτεραιότητας 6 «Ενίσχυση της Χωρικής Συνοχής των νησιών της Περιφέρειας μέσω ολοκληρωμένων και βιώσιμων στρατηγικών και με την συμμετοχή των πολιτών», όπου σημειώνεται ότι στο πλαίσιο των ΟΧΕ θα υλοποιηθούν δράσεις της πρωτοβουλίας Greco Islands σε συμπληρωματικότητα με αντίστοιχες δράσεις του ΠΔΑΜ.

Στο **ΠΕΠ Νότιου Αιγαίου** οι ρητές αναφορές περιορίζονται, στα πλαίσια των Στόχων Πολιτικής 1 και 2 στην συμπληρωματική λειτουργία του ΠΕΠ στο πλαίσιο της Πρωτοβουλίας Greco Islands, όπου αναφέρεται ότι στα νησιά της Πρωτοβουλίας Greco Islands το ΠΔΑΜ θα χρηματοδοτήσει δράσεις προσαρμογής και αναβάθμισης των δεξιοτήτων και της βιομηχανικής μετάβασης των ΜΜΕ, έργα πράσινου μετασχηματισμού των επιχειρήσεων, δράσεις ενεργειακής αναβάθμισης δημόσιων και δημοτικών κτιρίων και υποδομών, καθώς και έργα ενεργειακής αποδοτικότητας στους τομείς της βιομηχανίας και του τουρισμού.

7.2.6 ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας

Το **ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας** είναι το μοναδικό που περιέχει εκτεταμένη ανάλυση και επεξεργασία, μέχρι το επίπεδο των ενδεικτικών δράσεων, για να αποσαφηνιστούν κριτήρια διαχωρισμού και αναλυτική περιγραφή των δράσεων που θα στηρίζουν άλλα Προγράμματα. Ωστόσο, ακόμα και σε αυτό, δεν κωδικοποιούνται συνολικότερα τα κριτήρια διαχωρισμού. Ένα σημαντικό κριτήριο διαχωρισμού των δράσεων που διαφαίνεται στο ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας είναι η ενίσχυση των επιχειρήσεων από δράσεις του ΠΔΑΜ που έχουν ως στόχο την **οικονομική**

διαφοροποίηση της επιχειρηματικότητας στους παρακάμζοντες και μετασηματιζόμενους τομείς, σε αντιδιαστολή με το ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας που θα καλύπτει στοχευμένες ενισχύσεις σε ΜΜΕ στο πλαίσιο της περιφερειακής εξειδίκευσης της νέας εθνικής RIS3.

Στον παρακάτω πίνακα κωδικοποιούνται η συμπληρωματικότητα των δράσεων του ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας με το ΠΔΑΜ, όπως περιγράφονται στο ΠΕΠ, μαζί με πιθανά κριτήρια διαχωρισμού.

Δράσεις	ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας 2021 - 2027	ΠΔΑΜ 2021 - 2027	ΕΠ Ανταγωνιστικότητα 2021 -2027	Ταμείο Ανάκαμψης	ΕΠ Ανθρώπινου Δυναμικού & Κοινωνικής Συνοχής	ΕΠ Ψηφιακού Μετασηματισμού
ΣΠ1: Μια Εξυπνότερη Ευρώπη	X	X	X			X
	Περιφερειακές και τοπικές δράσεις σε Μικρομεσαίες επιχειρήσεις	Ανταγωνιστικότητα των Επιχειρήσεων	Δράσεις για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων των απασχολούμενων			Αναβάθμιση του δικτύου ευρυζωνικότητας σε δημόσιες υπηρεσίες
ΣΠ2: Μια πιο Πράσινη Ευρώπη	X	X	X	X		
	Ενεργειακή αποδοτικότητα, Ενίσχυση της πολιτικής προστασίας σε ΟΤΑ	ΑΠΕ	ΑΠΕ	ΑΠΕ		
ΣΠ3: Μια πιο Διασυνδεδεμένη Ευρώπη						
ΣΠ4: Μια πιο Κοινωνική Ευρώπη	X	X			X	
	Ανάπτυξη των υποδομών υγείας, εκπαίδευσης, πολιτισμού, τουρισμού και πρόνοιας	Περιορισμών των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων της απολιγνιτοποίησης			Κατάρτιση των απασχολούμενων, δια βίου μάθηση	

Πίνακας 13: Συμπληρωματικότητες ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας – ΠΔΑΜ, ανά Στόχο Πολιτικής, πηγή ΜΟΔ ΑΕ

Τέλος παρουσιάζεται η **συσχέτιση των δράσεων** του Επιχειρησιακού Προγράμματος για τη Δυτική Μακεδονία 2021 – 2027 με το ΠΔΑΜ.

	ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΠ ΔΥΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΣΤΟΧΟΣ ΤΟΥ ΕΠ ΔΥΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ / ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΜΕ ΠΔΑΜ	ΚΥΡΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΩΦΕΛΟΥΜΕΝΩΝ
1.1.1	Ενίσχυση των υποδομών και δομών στήριξης της ΕΤΑΚ	Διασύνδεση δημόσιων ερευνητικών υποδομών και αποτελεσμάτων ΕΤΑΚ με την επιχειρηματικότητα/Ενίσχυση των δαπανών επιχειρήσεων σε ΕΤΑΚ	Οι δράσεις θα αναπτυχθούν σε συνέργεια με τα εμβληματικά έργα του ΠΔΑΜ (Ζώνη Καινοτομίας, Πράσινο Κέντρο Δεδομένων και Υπερυπολογιστή, Κόμβος Καινοτομίας για το Υδρογόνο και την αποθήκευση ενέργειας), και θα ενισχύσουν την προβλεπόμενη συμβολή αυτών στον παραγωγικό μετασχηματισμό και τη στροφή της περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας στην έρευνα και την καινοτομία	Υφιστάμενες επιχειρήσεις για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων ΕΤΑΚ. Συνεργατικοί σχηματισμοί και συστάδες επιχειρήσεων με ακαδημαϊκά ή/και ερευνητικά ιδρύματα. Φορείς δημόσιου χαρακτήρα που έχουν στόχο την προαγωγή και την υποστήριξη της RIS3 της Περιφέρειας Δυτ. Μακεδονίας
1.1.2	Ενίσχυση έρευνας επιχειρήσεων - ερευνητικών φορέων με έμφαση σε τομείς προτεραιότητας της στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης			
1.3.1	Ενίσχυση των υφιστάμενων και της δημιουργίας νέων επιχειρήσεων με έμφαση στην ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών και της καινοτομίας	Βελτίωση της παραγωγικότητας, της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Ανάδειξη καινοτόμων/νεοφυών επιχειρήσεων. Βελτίωση της πρόσβασης των ΜΜΕ σε χρηματοδότηση και υπηρεσίες υποστήριξης για την συνεργασία, την κυκλικότητα και αύξηση της προστιθέμενης αξίας	Το ΠΔΑΜ εστιάζει στο πλαίσιο των συγκεκριμένων διατάξεων του Κανονισμού ΤΔΜ, στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και του μετασχηματισμού των επιχειρήσεων αλλά και τη δημιουργία νέων, με ιδιαίτερη στόχευση στην τόνωση της απασχόλησης.	Υφιστάμενες και νεοφυείς επιχειρήσεις / Υπό Σύσταση Επιχειρήσεις / Οργανισμοί και φορείς υποστήριξης
2.1.1	Δράσεις εξοικονόμησης ενέργειας των δημοσίων υποδομών	Δράσεις εξοικονόμησης ενέργειας σε δημόσια / δημοτικά κτήρια Περιφερειακής και Τοπικής αρμοδιότητας. Δράσεις Ενεργειακής αναβάθμισης δημόσιων χώρων και υποδομών.	Κύριο στοιχείο διαχωρισμού των πράξεων μεταξύ του Π-ΔΜ και των λοιπών μέσων (Ταμείου Ανάκαμψης, ΠΠΕΚΑ 2021-2027 και του ΠΔΑΜ) θα αποτελέσει ο φορέας αρμοδιότητας, ο οποίος προσδιορίζεται στο περιφερειακό - τοπικό επίπεδο. Συμπληρωματικές δράσεις θα αναληφθούν και από το ΠΔΑΜ στη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης (νοικοκυριά, δημόσια κτίρια, υποδομές και επιχειρήσεις), και στη προώθηση της αυτονομίας με αξιοποίηση των ΑΠΕ με στόχο τη μετάβαση των ενισχυόμενων περιοχών του Προγράμματος σε μία κλιματικά ουδέτερη οικονομία.	ΟΤΑ Α' και Β' Βαθμού, Αποκεντρωμένη Διοίκηση Ηπείρου - Δυτικής Μακεδονίας, Νοσοκομεία και φορείς του Υπουργείου Υγείας, Ακαδημαϊκά και Πολιτιστικά ιδρύματα, Επιμελητήρια
2.2.1	Ενίσχυση της πρόληψης, της αντιμετώπισης και της διαχείρισης των φυσικών κινδύνων	Δράσεις και έργα, τα οποία θα βελτιώσουν την ανθεκτικότητα της Περιφέρειας έναντι των επιπτώσεων των φυσικών καταστροφών, όπως οι πλημμύρες και οι δασικές πυρκαγιές	Οι δράσεις θα αναπτυχθούν σε συμπληρωματικότητα με δράσεις του Προγράμματος Πολιτικής Προστασίας 2021-2027, του ΠΔΑΜ 2021-2027 και του ΠΠΕΚΑ 2021-2027. Το Π-ΔΜ θα διαχωρίσει την δράση του κυρίως εστιάζοντας στις ανάγκες σε τοπικό επίπεδο και στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων που έχουν οι περιφερειακοί και τοπικοί φορείς	ΟΤΑ Α' και Β' Βαθμού και Νομικά Πρόσωπα. Αποκεντρωμένη Διοίκηση (Δ/ση Υδάτων και Δ/ση Δασών Δυτ. Μακεδονίας).
	Κατασκευή, αναβάθμιση και ορθολογική διαχείριση των υποδομών ύδρευσης.	Δράσεις και έργα, τα οποία θα βελτιώσουν τη βιώσιμη και αποτελεσματική διαχείριση των υδατικών πόρων με έμφαση στην εξοικονόμηση των υδατικών πόρων	Οι Δράσεις αναπτύσσονται σε συμπληρωματικότητα με στο ΠΔΑΜ (Εξοικονόμηση και αποδοτική χρήση των φυσικών πόρων) που θα χρηματοδοτήσει δράσεις αντικατάσταση δικτύων ύδρευσης, καθώς και δράσεις επαναχρησιμοποίησης νερού από τις Εγκαταστάσεις Επεξεργασίας Λυμάτων για την άρδευση του αστικού πρασίνου, την αξιοποίηση σύγχρονων ψηφιακών τεχνολογιών για την εφαρμογή έξυπνων συστημάτων άρδευσης χώρων αστικού	ΟΤΑ Α' και Β' Βαθμού και Νομικά Πρόσωπα (ΔΕΥΑ), Αποκεντρωμένη Διοίκηση Ηπείρου - Δυτ. Μακεδονίας Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας
2.4.1	Προώθηση δράσεων πρόληψης, ελαχιστοποίησης, διαλογής και ανακύκλωσης των απορριμμάτων, διαχείρισης των βιοαποβλήτων και δημιουργίας πράσινων σημείων.	Δράσεις και έργα υποδομών διαχείρισης αποβλήτων μικρής κλίμακας τοπικού χαρακτήρα,	Συμπληρωματικά το ΠΔΑΜ θα εστιάζει κυρίως στην επαναχρησιμοποίηση, την επισκευή και την ανακύκλωση των αποβλήτων των νέων παραγωγικών επενδύσεων, όπως η δημιουργία μονάδας ανακύκλωσης φωτοβολταϊκών πάνελ, η δημιουργία μονάδας ανακύκλωσης μπαταριών, κ.ο.κ.	ΟΤΑ Α' και Β' Βαθμού και Νομικά Πρόσωπα
6.1	Στρατηγικές για Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη (ΒΑΑ).	Η ολοκληρωμένη και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική ανάπτυξη, της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, του βιώσιμου τουρισμού και της ασφάλειας στις αστικές περιοχές	θα εξεταστεί η δυνατότητα αξιοποίησης των πόρων του ΠΔΑΜ με βάση τις ειδικότερες επιδεξιότητες του Ταμείου, το οποίο θα παρέμβει στις αστικές περιοχές των περιφερειακών ενότητων Κοζάνης και Φλώρινας, που κυρίως υφίστανται τις επιπτώσεις της διττής κοινωνικο-οικονομικής και περιβαλλοντικής υποβάθμισης. Οι παρεμβάσεις αυτές δύνανται να αφορούν στους εξής τομείς: βιώσιμη κινητικότητα, κυκλική οικονομία, ενέργεια	Αστικός πληθυσμός στο σύνολο του στις περιοχές που θα επιλεγούν, Κοινωνία των πολιτών, επιχειρήσεις.

Πίνακας 14: Συσχέτιση δράσεων ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας – ΠΔΑΜ, πηγή ΜΟΔ ΑΕ

Κατηγορίες παρέμβασης	ΤΔΜ	ΠΕΠ	ΕΠΑΝΕΚ	ΕΠ Περιβάλλον-Ενέργεια & Κλιματική Αλλαγή	ΕΠΑΝΑΔΕΛΒΜΙ	ΕΠ Ψηφιακός Μετασχηματισμός	Σχόλια/ Παρατηρήσεις
Επιχειρηματικότητα							
Ενίσχυση των ικανοτήτων έρευνας και καινοτομίας και αξιοποίηση των προηγμένων τεχνολογιών	■	■	■				Κατά γενική τυπολογία: <ul style="list-style-type: none"> ■ ΤΔΜ για τομείς περιφερειακής εξειδίκευσης εθνικού ενδιαφέροντος, ανεξαρτήτως Π/Υ. ■ ΕΠΑΝΕΚ για τομείς εθνικού ενδιαφέροντος, πέραν των όσων υποστηρίζει το ΤΔΜ και συμπληρωματικά για όσους υποστηρίζει το ΤΔΜ. ■ ΠΕΠ για τομείς αποκλειστικά περιφερειακού ενδιαφέροντος.
Ενίσχυση της ανάπτυξης και της ανταγωνιστικότητας των ΠΜΕ και ΜΜΕ	■						<ul style="list-style-type: none"> ■ Το ΤΔΜ χρηματοδοτεί κατ' αποκλειστικότητα τις συγκεκριμένες επιχειρήσεις, οι οποίες εντάσσονται στους παρακάμζοντες και μετασχηματιζόμενους τομείς.
Εκμετάλλευση των οφελών της ψηφιοποίησης για τις επιχειρήσεις							<ul style="list-style-type: none"> ■ Το ΤΔΜ χρηματοδοτεί κατ' αποκλειστικότητα τις συγκεκριμένες επιχειρήσεις, οι οποίες εντάσσονται στους παρακάμζοντες και μετασχηματιζόμενους τομείς
Οργανωμένοι χωρικοί υποδοχείς	■						<ul style="list-style-type: none"> ■ Το ΤΔΜ χρηματοδοτεί κατ' αποκλειστικότητα τις συγκεκριμένες επενδύσεις ειδικά στις ΠΕ Κοζάνης και Φλώρινας και συμπληρωματικά τις αναβαθμίσεις σε υφιστάμενους υποδοχείς
Μεγάλες παραγωγικές επενδύσεις							<ul style="list-style-type: none"> ■ Αποκλειστικότητα ΤΔΜ
Ενέργεια							
Προώθηση μέτρων ενεργειακής απόδοσης	■	•	•				<ul style="list-style-type: none"> ■ Το ΤΔΜ για την αντιμετώπιση της ενεργειακής πείνας των νοικοκυριών, για επιχειρήσεις, για δημόσια / δημοτικά κτίρια και υποδομές, παράλληλα με τα υπόλοιπα προγράμματα. ■ Όσον αφορά στις ενεργειακές κοινότητες, κυρίως από το ΤΔΜ στην περιοχή παρέμβασής του.
Προαγωγή των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας Ανάπτυξη έξυπνων ενεργειακών συστημάτων, δικτύων, εξοπλισμού αποθήκευσης και ηλεκτροκίνησης	•			•			<ul style="list-style-type: none"> ■ Κυρίως από το ΤΔΜ στην περιοχή παρέμβασής του.
Ανάπτυξη έξυπνων ενεργειακών συστημάτων, δικτύων, εξοπλισμού αποθήκευσης και ηλεκτροκίνησης	•			•			<ul style="list-style-type: none"> ■ Συμπληρωματικά από το ΤΔΜ στην περιοχή παρέμβασής του.
Αναπροσαρμογή χρήσεων γης - κυκλική οικονομία							
Αναγέννηση, απορρύπανση και αποκατάσταση των υποβαθμισμένων εκτάσεων και εγκαταστάσεων	•						<ul style="list-style-type: none"> ■ Το ΤΔΜ για διακριτά τμήματα από αυτά του RRF.
Προώθηση της μετάβασης σε μια κυκλική οικονομία	■	•	•				<ul style="list-style-type: none"> ■ Το ΤΔΜ αποκλειστικά για επενδύσεις που σχετίζονται άμεσα με την ενέργεια, τον βιομηχανικό μετασχηματισμό και τη βιομηχανική μετάβαση. Συμπληρωματικά για τη διαχείριση αποβλήτων.
Εξοικονόμηση και προστασία των φυσικών πόρων	■	•		•			<ul style="list-style-type: none"> ■ Το ΤΔΜ συμπληρωματικά για αντικατάσταση δικτύων ύδρευσης, ψηφιακές εφαρμογές διαχείρισης νερού.
Δίκαιη εργασιακή μετάβαση και ενδυνάμωση ανθρώπινου κεφαλαίου							
Προώθηση της απασχόλησης και της προσαρμοστικότητας των εργαζομένων, με έμφαση στους οικονομικούς κλάδους και επαγγέλματα που σχετίζονται με τις παραγωγικές επενδύσεις των προηγούμενων προτεραιοτήτων	■		•		•		<ul style="list-style-type: none"> ■ Το ΤΔΜ αποκλειστικά για παρακάμζοντες και μετασχηματιζόμενους κλάδους που υποστηρίζονται από το πρόγραμμα στο πλαίσιο της Προτεραιότητας 1. Ειδικά για τομείς εθνικής προτεραιότητας της περιφέρειας συμπληρωματικά με τα υπόλοιπα προγράμματα.
Διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής, με στοχευμένες δράσεις πρόληψης και αντιμετώπισης των συνεπειών της μετάβασης για τους ανέργους, τους εργαζόμενους σε επισφαλείς θέσεις εργασίας και τους αυτοαπασχολούμενους	■	•			•		<ul style="list-style-type: none"> ■ Το ΤΔΜ αποκλειστικά για όσους ανήκουν σε παρακάμζοντες και μετασχηματιζόμενους κλάδους (ανέργους, εργαζόμενους σε επισφαλείς θέσεις και αυτοαπασχολούμενους), καθώς και τις οικογένειές τους.
Επενδύσεις σε υποδομές για τους σκοπούς της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της διευκόλυνσης της ένταξης στην αγορά εργασίας	■	•			•		<ul style="list-style-type: none"> ■ Το ΤΔΜ συμπληρωματικά με τα υπόλοιπα προγράμματα
Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις –Ευφυείς κοινότητες							
Ολοκληρωμένη ανάπτυξη στις αστικές περιοχές	■	•		•			<ul style="list-style-type: none"> ■ Το ΤΔΜ συμπληρωματικά στις ΠΕ Κοζάνης και Φλώρινας, πρωτίστως στο πλαίσιο ολοκληρωμένης προσέγγισης
Ολοκληρωμένη ανάπτυξη στις αγροτικές περιοχές	■	•		•			<ul style="list-style-type: none"> ■ Το ΤΔΜ συμπληρωματικά στις ΠΕ Κοζάνης και Φλώρινας, πρωτίστως στο πλαίσιο ολοκληρωμένης προσέγγισης
Ευφυείς Κοινότητες	■	•				•	<ul style="list-style-type: none"> ■ ΕΠ Ψηφιακός Μετασχηματισμός για οριζόντιες δράσεις και δράσεις ψηφιακής διασυνδεσιμότητας ■ Το ΤΔΜ συμπληρωματικά με το ΠΕΠ

Πίνακας 15: Συμπληρωματικότητα ΤΔΜ σύμφωνα με τα ΕΣΔΙΜ και λοιπών προγραμμάτων, πηγή ΜΟΔ ΑΕ

7.3 Κριτήρια διαχωρισμού

Από την επεξεργασία των ΕΣΔΙΜ και των ΕΠ προκύπτουν ειδικότερα τα εξής, ως προς τα πιθανά κριτήρια διαχωρισμού:

- Η **οικονομική διαφοροποίηση** της επιχειρηματικότητας, που αφορά παρακαμάζοντες κλάδους / μετασχηματιζόμενους τομείς στις περιοχές ΔΑΜ, αποτελεί ένα κριτήριο διαχωρισμού από το ΤΔΜ / ΠΔΑΜ, με το ΠΔΑΜ να υποστηρίζει αποκλειστικά δράσεις για την Προτεραιότητα Επιχειρηματικότητα στους συγκεκριμένους κλάδους.
- Η **γεωγραφική χωροθέτηση** των έργων αποτελεί ένα κριτήριο διαχωρισμού των δράσεων, αφού το ΤΔΜ μπορεί να χρηματοδοτήσει αποκλειστικά παρεμβάσεις στις περιοχές που καλύπτονται από τα ΕΣΔΙΜ.
- Ως προς την Προτεραιότητα Δίκαιη Εργασιακή Μετάβαση και ενδυνάμωση ανθρώπινου κεφαλαίου, κριτήριο μπορεί να αποτελέσει η υποστήριξη του ΠΔΑΜ σε ενεργητικές πολιτικές της αγοράς εργασίας για μακροχρόνια ανέργους αλλά και εργαζόμενους και αυτοαπασχολούμενους, που πλήττονται από τη μετάβαση. Σύμφωνα με το ΠΔΑΜ, η στήριξη του θα αφορά αποκλειστικά σε ενεργητικές πολιτικές, συμπληρωματικά προς τις παθητικές πολιτικές εισοδηματικής στήριξης και κοινωνικής προστασίας
- Ο **φορέας αρμοδιοτήτων των έργων**, ο οποίος προσδιορίζεται σε περιφερειακό - τοπικό επίπεδο
- Δεν υπάρχει πάντα σαφής διάκριση με κριτήριο το **μέγεθος, την πολυπλοκότητα και τον προϋπολογισμό των δράσεων**. Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις χρησιμοποιείται ως κριτήριο διαχωρισμού. Επιπλέον, στις περιοχές των ΕΣΔΙΜ, χρησιμοποιείται ως κριτήριο η αποκλειστική χρηματοδότηση από το ΠΔΑΜ για εμβληματικά έργα που θα συνδεθούν συνολικότερα με τη ΔΑΜ (Ζώνη Καινοτομίας στη Δυτική Μακεδονία, Πράσινο Κέντρο Δεδομένων και Υπερυπολογιστή ΠΔΜ, Κόμβος Βιοοικονομίας εστιασμένος στην αλυσίδα αξίας της αγροδιατροφής).
- Από το ΠΔΑΜ αναμένεται η στήριξη σε έργα που δε θα υλοποιηθούν από λοιπούς πόρους του ΕΣΠΑ 2021 – 2027 είτε λόγω περιορισμένων πόρων είτε διότι κατατάσσονται σε δράσεις εκτός προγραμματικού σχεδιασμού. Ενδεικτικά αναφέρονται τα ακόλουθα προγράμματα:

1. Ο εκσυγχρονισμός μερικών λιγνιτικών μονάδων, όπως για παράδειγμα η μονάδα «Πτολεμαΐδα V», με στόχο τη συνέχιση της λειτουργίας τους χωρίς καύση λιγνίτη, και τη διατήρηση των υφιστάμενων θέσεων εργασίας (αφορά την πλειοψηφία των θέσεων και όχι όλες τις θέσεις εργασίας).
2. Την ενίσχυση της πρωτογενούς παραγωγής ενέργειας σε συνδυασμό με την καινοτομία και τις ενεργειακές κοινότητες, στις περιοχές που πλήττονται. Επίσης ένα μέρος των εκτάσεων θα δοθεί για αγροτική χρήση.

Επιπλέον σενάρια για τα πιθανά κριτήρια διαχωρισμού έχουν προταθεί στα πλαίσια συγκριτικής ανάλυσης που έχει πραγματοποιηθεί από τη ΜΟΔ ΑΕ (ΜΟΔ ΑΕ, 2021):

- **Χρονικός διαχωρισμός παρεμβάσεων/Ενίσχυση επιχειρήσεων με εμπροσθοβαρή χρονισμό πρόσκλησης:** Προηγούνται χρονικά οι Προσκλήσεις του ΠΔΑΜ, ώστε να χρηματοδοτηθούν διακριτά, κατά προτεραιότητα οι επιχειρήσεις των περιοχών ΔΑΜ.
- **Δικαιούχοι των ενισχύσεων/ Ενίσχυση της πρόσβασης των φυσικών προσώπων στην ανταπασχόληση και την μικρή επιχειρηματικότητα:** Στόχευση ενός αριθμού προκηρύξεων του ΠΔΑΜ πρωτίστως σε φυσικά πρόσωπα (αυτοαπασχολούμενους, ατομικές επιχειρήσεις, μονοπρόσωπες εταιρίες) και δευτερευόντως σε επιχειρήσεις.
- **Τομέας κοινωνικής οικονομίας:** Στόχευση ενός αριθμού προκηρύξεων που πρωτίστως προάγουν το τοπικό, συλλογικό συμφέρον, την προώθηση της απασχόλησης, την ενδυνάμωση της τοπικής ή περιφερειακής ανάπτυξης και την εξασφάλιση της κοινωνικής συνοχής (τοπικοί Συνεταιρισμοί, Φορείς Κοινωνικής Οικονομίας, Ενεργειακές Κοινότητες).
- **Ειδικές Ομάδες Πληθυσμού:** Στόχευση ενός αριθμού προκηρύξεων του ΠΔΑΜ σε γυναίκες, νέους, μακροχρόνια ανέργους.
- **Ενίσχυση εμβληματικών έργων κλειστού καταλόγου για την επανεκκίνηση της επιχειρηματικότητας:** Στόχευση του ΠΔΑΜ σε επενδύσεις που δημιουργούν συστημική αλλαγή κλίμακας.
- **Προσκλήσεις με διαφορετικά κριτήρια αξιολόγησης με εφαρμογή ελάχιστου κατωφλίου θέσεων εργασίας:** Ενσωμάτωση υποχρεωτικών κριτηρίων αξιολόγησης με αυξημένη βαρύτητα που θα ευνοούν πρωτίστως την απασχόληση ή και υποχρεωτικά ελάχιστα νέων θέσεων εργασίας ανά ενισχυόμενο κόστος

7.4 Διαπιστώσεις

1. Η ΔΑΜ χρηματοδοτείται **από πολλαπλές πηγές, οι οποίες δυνητικά μπορούν να υποστηρίξουν παρόμοιες ή και ταυτόσημες δράσεις.** Η ασάφεια στον διαχωρισμό της χρηματοδότησης ξεκινά από τον ίδιο τον σχεδιασμό της ΠΠ 2021 – 2027, κατά τον οποίο δεν υπήρξε από τα Ταμεία εκ των προτέρων στόχευση πόρων για συγκεκριμένους στόχους (earmarking), ή για να διατεθούν αποκλειστικά σε περιοχές ΔΑΜ. Το ζήτημα εντοπίζεται τόσο στις δράσεις που θα χρηματοδοτηθούν από διαφορετικά ΕΔΕΤ και Προγράμματα, όσο και σε αυτές που μπορούν να χρηματοδοτηθούν από ανταγωνιστικά προγράμματα όπως το Horizon Europe, αλλά και τους πυλώνες του ΜΔΜ πλην ΠΔΑΜ και άλλα μέσα, όπως το ΤΑΑ.
2. Σε επίπεδο σχεδιασμού προγραμμάτων ΕΣΠΑ, **οι συμπληρωματικότητες και συνέργειες δράσεων δεν είναι ξεκάθαρες.** Ακόμα περισσότερο **δεν τίθεται με σαφήνεια ένα πλήρες σύνολο κριτηρίων διαχωρισμού.** Με εξαίρεση το ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας, στο οποίο γίνεται αναλυτική επεξεργασία για τη συσχέτιση των Προτεραιοτήτων και Δράσεων με το ΠΔΑΜ (αλλά και με τα υπόλοιπα ΕΠ του ΕΣΠΑ), τα ΕΠ και τα Concept Papers παραθέτουν ελάχιστα στοιχεία για τις συμπληρωματικότητες και συνέργειες με το ΠΔΑΜ.
3. Πιο εκτενής περιγραφή γίνεται στα ΕΣΔΙΜ, όπου εντοπίζονται οι δυνατότητες συνεργειών και συμπληρωματικότητας ανά Προτεραιότητα και περιγράφονται πιθανά κριτήρια διαχωρισμού, παρότι αυτά είναι σχετικά περιορισμένα. Ωστόσο και στο επίπεδο των ΕΣΔΙΜ, οι αναφορές περισσότερο δίνουν γενικές κατευθύνσεις πολιτικής, παρά συγκεκριμένα κριτήρια, **ενώ μέχρι στιγμής αποτελούν απλές προτάσεις και δεν δεσμεύουν τα Προγράμματα του ΕΣΠΑ 2021-2027.**

8. Συζήτηση – Προτάσεις

Από την επισκόπηση και την επεξεργασία των θεσμικών κειμένων, της βιβλιογραφίας και του συνόλου του υλικού, διαπιστώνεται ότι **το ΣΔΑΜ αποτελεί ένα αρκετά φιλόδοξο και τολμηρό εγχείρημα της χώρας μας, που καλείται να μεταμορφώσει την οικονομία περιοχών** σε μια αρκετά ευαίσθητη οικονομικά και κοινωνικά συγκυρία, ωστόσο το επιχειρεί με ένα αρκετά **πολύπλοκο και πολυεπίπεδο τρόπο διακυβέρνησης, κατατμημένες πηγές χρηματοδότησης** και σε περιβάλλον αντικρουόμενων ομάδων συμφερόντων και πολιτικών.

Βάσει των διαπιστώσεων και των συμπερασμάτων που εξήχθησαν, μπορούν να διατυπωθούν αρκετές προτάσεις, ώστε να συμβάλλουν στην ανοιχτή συζήτηση για τις απαραίτητες βελτιώσεις στον σχεδιασμό και την υλοποίηση της ΔΑΜ, με στόχο την αντιμετώπιση των προκλήσεων και την διευκόλυνση των φορέων, που θα κληθούν να υλοποιήσουν ή συνδράμουν το εγχείρημα.

1. Προσαρμογή στην μεταβλητότητα

Η διεθνής κατάσταση διαμορφώνει πιέσεις σχετικά με τον αρχικό σχεδιασμό της ΔΑΜ, όπως έχει αποτυπωθεί στο ΣΔΑΜ. Η ανάγκη **τροποποίησης του χρονοδιαγράμματος** της απολιγνιτοποίησης, εάν προκύψει, ενδέχεται να οδηγήσει σε ανάγκες τροποποίησης των ΕΣΔΙΜ, αλλά και των Προγραμμάτων. Η εκ νέου επεξεργασία των χρονικών οροσήμων της ΔΑΜ είναι σκόπιμο να γίνει σύντομα, για να αρθεί η αβεβαιότητα και να οριστούν εκ νέου κρίσιμα ορόσημα και να κλείσουν έγκαιρα όποια κενά ή καθυστερήσεις μπορεί να δημιουργηθούν.

2. Διαλειτουργικότητα

Η **διακυβέρνηση της ΔΑΜ αποτελεί ένα ιδιαίτερα πολυσύνθετο σχήμα που συνεπάγεται σοβαρές προκλήσεις**. Σε συνδυασμό με την πολλαπλότητα των πηγών χρηματοδότησης και τα ενδεχόμενα επικαλύψεων χρηματοδότησης από διαφορετικά προγράμματα, όσοι κληθούν να υλοποιήσουν τις διάφορες πτυχές της ΔΑΜ, θα αντιμετωπίσουν δυσκολίες. **Προκύπτει ο κίνδυνος να υπερχρηματοδοτηθούν κάποιες ανάγκες από πολλές πηγές και να υποχρηματοδοτηθούν άλλες**. Αποτέλεσμα μίας τέτοιας εξέλιξης ενδέχεται να είναι η καθυστέρηση και η δυσκολία στην **απορρόφηση** των διαθέσιμων κονδυλίων, αλλά και η **άρση του «δίκαιου» χαρακτήρα της μετάβασης**, αν, λόγω της πολυπλοκότητας του σχήματος υποτιμηθούν συγκεκριμένα πεδία πολιτικής ή/και ειδικές κατηγορίες δικαιούχων, ένα φαινόμενο γνωστό στην βιβλιογραφία ως «creaming»

(επιλογή της εναλλακτικής ήσσονος προσπάθειας). Για να αποφευχθούν συγχύσεις, είναι απαραίτητος ο **ακριβής καθορισμός των αρμοδιοτήτων κάθε αρχής / φορέα που εμπλέκεται με τη ΔΑΜ και της δια-λειτουργίας του με τους υπόλοιπους φορείς.**

3. Συμμετοχικότητα (Inclusiveness)

Προβλήματα μπορεί να δημιουργηθούν από τις **ελλείψεις στη συμμετοχή** τοπικών αρχών, φορέων, εκπροσώπων της κοινωνίας των πολιτών στη διακυβέρνηση της ΔΑΜ. Δεδομένου ότι οι πολιτικές ΔΑΜ έχουν ισχυρό τοποκεντρικό στοιχείο, αλλά και συνδέονται με πολύ σημαντικές αλλαγές του μοντέλου ανάπτυξης στις περιοχές ΔΑΜ, το έλλειμμα στην εκπροσώπηση των τοπικών κοινωνιών δύναται να οδηγήσει σε αυξημένο βαθμό αντίστασης στην αλλαγή, σε αντιδράσεις, αλλά και σε προβλήματα στον σχεδιασμό των δράσεων. Έτσι, είναι αναγκαία **η συγκρότηση οργάνων / δικτύων / πλατφορμών σε τοπικό επίπεδο που θα έχουν συμβουλευτικό- διευκολυντικό ρόλο, θα προωθούν τον διάλογο μεταξύ των εμπλεκόμενων και θα διαχέουν γνώση και πρακτικές**, σε συμφωνία και με τις κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Επιπλέον, θα διευκόλυνε την εφαρμογή αν οι Περιφερειακές Επιτροπές έχουν λόγο στην επιλογή έργων. Η κατεύθυνση για τη **συγκρότηση Περιφερειακών Επιτροπών σε επόμενο χρόνο είναι θετική**, ωστόσο πρέπει να αποσαφηνιστούν οι αρμοδιότητές τους, να διασφαλιστεί η ουσιαστική εμπλοκή τους σε όλα τα στάδια της υλοποίησης, ενώ πιθανόν είναι σκόπιμη η διεύρυνση των συμμετεχόντων σε αυτές με περισσότερους τοπικούς φορείς.

4. Αίσθηση ιδιοκτησίας (Ownership)

Ο τοπικός χαρακτήρας των βασικών παρεμβάσεων ΔΑΜ διαμορφώνει επιπλέον προκλήσεις για τις διοικητικές αρχές στις περιοχές μετάβασης. Η εμπειρία από τον σχεδιασμό και την υλοποίηση χωρικών στρατηγικών (ΟΧΕ και ΤΑΠΤΟΚ) στην ΠΠ 2014-2020 έδειξε ότι υπήρχαν καθυστερήσεις στην πορεία της υλοποίησης, κάτι που συνάδει με τη διεθνή εμπειρία, καθώς η εφαρμογή χωρικών εργαλείων είναι πιο αργή σε σχέση με τη γενικότερη εφαρμογή των παρεμβάσεων των ΕΔΕΤ (Fery, Kah,2018). Σε ένα σημαντικό βαθμό, το γεγονός αυτό οφείλεται στους **περιορισμούς της ικανότητας σε τοπικό επίπεδο για την αντιμετώπιση των διοικητικών απαιτήσεων**. Έτσι απαιτείται ειδική πρόνοια για την εκ των προτέρων ενίσχυση των ικανοτήτων των φορέων (**capacity building**) σε τοπικό επίπεδο, εντοπισμός των θεσμικών και διοικητικών προκλήσεων που

αντιμετωπίζουν και σχεδιασμός ολοκληρωμένων δημόσιων πολιτικών που αντιστοιχούν στις τοπικές ιδιαιτερότητες, ώστε να μπορέσουν να αποκτήσουν την πλήρη ιδιοκτησία των στρατηγικών (ΕΥΣΣΑ, 2020). Ιδιαίτερα στις περιπτώσεις των μικρών νησιών, το πρόβλημα θα εμφανίζεται ακόμα πιο έντονο, ειδικά στο βαθμό που, μεταξύ άλλων, προγραμματίζονται έργα με υψηλό βαθμό τεχνικής πολυπλοκότητας. Επομένως πρέπει να δοθεί έμφαση στην τεχνική βοήθεια, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά στο σχεδιασμό και στην ωρίμανση έργων και στην πρόσβαση στη χρηματοδότηση, αλλά και την ανάπτυξη δεξιοτήτων ανάπτυξης διαλόγου στην κοινότητα.

5. Διακριτότητα στην χρηματοδότηση

Ιδιαίτερα ζητήματα παρατηρούνται σε ό,τι αφορά στη διαμόρφωση ενός πλήρους συνόλου **κριτηρίων διαχωρισμού** για τις παρεμβάσεις που θα χρηματοδοτηθούν από διαφορετικά προγράμματα. Μέχρι στιγμής, τα θεσμικά κείμενα δεν κωδικοποιούν συγκεκριμένα κριτήρια διαχωρισμού, ενώ όσες επεξεργασίες έχουν γίνει κινούνται σε επίπεδο σεναρίων και συζητήσεων μεταξύ ΔΑ και οργάνων αρμόδιων για το ΣΔΑΜ. Επομένως τα κριτήρια πρέπει να αποσαφηνιστούν και η τήρησή τους να διασφαλιστεί πχ με το να συναφθούν **Προγραμματικές Συμφωνίες μεταξύ των διαφορετικών προγραμμάτων, που θα αποτρέπουν τους κινδύνους επικαλύψεων.**

6. Επάρκεια ιδιωτικών πόρων

Επιπλέον κίνδυνοι μπορεί να διαμορφωθούν και από ζητήματα σχετικά με τη χρηματοδότηση των έργων, στο σκέλος των ιδιωτικών κεφαλαίων. Η χώρα βρίσκεται σε μία απαιτητική συγκυρία, ενώ το ύψος των προς απορρόφηση κονδυλίων (τόσο συνολικά, όσο και των σχετιζόμενων με τη ΔΑΜ αλλά και ευρύτερα με τους κλιματικούς στόχους) είναι πρωτοφανές στην ιστορία της χώρας. Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι πιστοδοτικές δυνατότητες του τραπεζικού συστήματος είναι συγκεκριμένες, ελλοχεύει ο κίνδυνος του **χρηματοδοτικού κενού** και της αδυναμίας να καλυφθούν τα ίδια κεφάλαια από τους δυνητικούς δικαιούχους έργων ενίσχυσης επιχειρηματικότητας στις περιοχές ΔΑΜ, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά στις πολύ μικρές επιχειρήσεις και στα φυσικά πρόσωπα. Τον ίδιο κίνδυνο διατρέχουν τα έργα, που θα υλοποιηθούν με την μορφή Συμπράξεων Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ). Η εξασφάλιση υψηλότερων ποσοστών κρατικής ενίσχυσης είναι θετική, ωστόσο δεν επιλύει συνολικά το ζήτημα. Επομένως, πρέπει **να αναζητηθούν**

μέθοδοι και χρηματοδοτικά εργαλεία που θα διευκολύνουν τους δικαιούχους και θα μπορούν ρεαλιστικά να αξιοποιηθούν.

7. Διευκόλυνση φορέων υλοποίησης

Ελλείμματα εντοπίζονται σε ότι αφορά στην **κάλυψη των αναγκών επαρκούς προσανατολισμού και διευκόλυνσης των φορέων**. Σε ότι αφορά στους φορείς που θα κληθούν να σχεδιάσουν ή/και να ωριμάσουν έργα, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι θα αντιμετωπίσουν μία πρωτοφανή κατάσταση, όπου παρόμοιες ή συμπληρωματικές δράσεις και έργα θα μπορούν να χρηματοδοτηθούν από διαφορετικές πηγές, η καθεμία εκ των οποίων διέπεται από διαφορετικό πλαίσιο κανόνων. Είναι επομένως απαραίτητο να διευκολυνθούν οι φορείς με την **παραγωγή από τις αρχές συντονισμού της ΔΑΜ εύχρηστων εργαλείων**. Τέτοια εργαλεία μπορεί να είναι:

α) **Συνοπτικός Οδηγός ΔΑΜ** που θα καθοδηγεί τους φορείς σχετικά με τις δυνατότητες μεταξύ των οποίων μπορούν να επιλέξουν, θα περιέχει τυποποιημένα πρότυπα και Ευρετήριο αρμόδιων αρχών και φορέων για την καθοδήγησή τους,

β) **Ευρετήριο ορολογίας ΔΑΜ**,

γ) **Ευρετήριο νομοθεσίας**

που θα εμπλουτίζονται κατά την εξέλιξη της διαδικασίας.

Εργαλεία διευκόλυνσης μπορούν να είναι διαθέσιμα και από την ιστοσελίδα του ΣΔΑΜ.

8. Δικτύωση και ανταλλαγή

Για την ενίσχυση του συντονισμού, αλλά και την διάχυση της τεχνογνωσίας και των καλών πρακτικών, προτίνεται να δημιουργηθεί **Θεματικό Δίκτυο ΔΑΜ** στο οποίο θα συμμετέχουν οι Μονάδες σχεδιασμού, αξιολόγησης και επιλογής έργων των αρχών διαχείρισης των προγραμμάτων, που χρηματοδοτούν δυνητικά έργα ΔΑΜ.

9. Προσέλκυση και διευκόλυνση τελικών αποδεκτών

Αντίστοιχα, απαιτούνται **πρωτοβουλίες διευκόλυνσης των τελικών αποδεκτών της χρηματοδότησης (οικονομικοί φορείς, ευπαθείς ομάδες, επαπειλούμενοι εργαζόμενοι, ερευνητές, νοικοκυριά κ.λπ.)**. Πέρα από την εμπλοκή συλλογικών φορέων της επιχειρηματικότητας, επιμελητηρίων, ομάδων της κοινωνίας των πολιτών στην υλοποίηση της στρατηγικής, απαιτούνται και σχεδιασμένες ενέργειες προσέλκυσης και διευκόλυνσης, ιδιαίτερα λαμβάνοντας υπόψη ότι οι περιοχές ΔΑΜ σε αποκλειστικό σχεδόν βαθμό δεν αρθρώνονται γύρω από μεγάλα αστικά κέντρα, αλλά και ότι η πολυπλοκότητα του

σχήματος ενδέχεται να αποθαρρύνει δυνητικούς δικαιούχους, ιδιαίτερα τις πολύ μικρές επιχειρήσεις και τα φυσικά πρόσωπα. Για την προσέλκυση είναι σκόπιμη μία **συγκροτημένη στρατηγική επικοινωνίας**, αλλά, πολύ περισσότερο, **πρωτοβουλίες, συμμαχίες/εταιρικά σχήματα και δομές προσέλκυσης και διευκόλυνσης**. Πέρα από τον ρόλο που μπορούν να παίξουν για την υποστήριξη τα τοπικά γραφεία της METABΑΣΗ ΑΕ, η δημιουργία των οποίων πρέπει να επιταχυνθεί, σκόπιμη θα ήταν η λήψη πρωτοβουλιών όπως οι συνέργειες με τα τοπικά Επιμελητήρια, τις τράπεζες, τα ΑΕΙ, τους φορείς της Κοινωνίας των Πολιτών, τα Εργατικά Κέντρα, τα τοπικά ΜΜΕ, αλλά και οι οργανωμένες δομές Στήριξης Επιχειρηματικότητας που θα παρέχουν συμβουλευτική και καθοδήγηση για μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις και φυσικά πρόσωπα. Η ικανότητα αυτών των φορέων να παρέχουν αυτήν την υποστήριξη επίσης χρήζει ενδυνάμωσης με εκ των προτέρων δράσεις ενημέρωσης, δικτύωσης και τεχνικά εργαλεία.

Βιβλιογραφία

Bachtler, J and Downes, R (2020), *A time of policy change: Reforming regional policy in Europe*. Paper to the 40th meeting of the EoRPA Regional Policy Research Consortium, October 2019

Dozhdeva V and Fonseca L (2021) A Green Transition: Making the new programmes sustainable. IQ-Net Thematic Paper 49(2), European Policies Research Centre Delft.

European Commission (2020), “Governance of Transitions Toolkit: Design of governance structures and stakeholder engagement processes for coal regions in transition”, <https://bit.ly/3dSQxHw>

Ferry, M and Downes, R (2020), *Mega-trends and Development Traps: How are Regional Policies Responding?* Paper to the 41st meeting of the EoRPA Regional Policy Research Consortium, October 2020

Ferry, M, Kah, S and Bachtler, J (2018), *Integrated territorial development: new instruments – new results?* IQ-Net Thematic Paper 42(2), June 2018

Happaerts, Sander (2021), The Just Transition Fund and territorial just transition plans

Krawchenko, T.A. & Gordon, M. (2020) How Do We Manage a Just Transition? A Comparative Review of National and Regional Just Transition Initiatives, *Sustainability* 2021, 13, 6070, <https://doi.org/10.3390/su13116070>

OECD (2020), *Regional Policy for Greece Post-2020*, OECD Territorial Reviews, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/cedf09a5-en>.

OECD Regional Outlook 2014: Regions and Cities: Where Policies and People Meet, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264201415-en>

Policy Department for Budgetary Affairs (2020), Directorate General for Internal Policies of the Union A Just Transition Fund - How the EU budget can best assist in the necessary transition from fossil fuels to sustainable energy

Polverari, L, Ferry, M and & Bachtler, J (2017), *The Structural Funds as ‘Agents of Change’: New Forms of Learning and Implementation*, IQ-Net Thematic Paper 40(2), June 2017

Sebastiano, S. & Fronteddu, B. (2020), A socially just transition through the European Green Deal?

The Green Tank (2021) “The Governance of Just Transition in Greece and in Europe”

The World Bank (2020), “A Road Map for a Managed Transition of Coal-Dependent Regions in Western Macedonia”, <https://bit.ly/2TiP8Ap>

Vironen H, McMaster I and den Hoed W (2019) Transition to a low-carbon Europe: the supporting role of Cohesion policy. IQ-Net Thematic Paper 44(2), European Policies Research Centre Delft.

WWF (2016), Roadmap for the transition of the Western Macedonia region to a post lignite era

ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΚΑΙΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ-ΕμεΠΔΑΜ ΓΙΑΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2020-2023 <https://www.sdam.gr/sites/default/files/2021-02/%CE%95%CE%99%CE%94%CE%99%CE%9A%CE%9F%20%CE%9C%CE%95%CE%A4%CE%91%CE%92%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F%20%CE%A0%CE%A1%CE%9F%CE%93%CE%A1%CE%91%CE%9C%CE%9C%CE%91%20%CE%94%CE%99%CE%9A%CE%91%CE%99%CE%97%CE%A3%20%CE%91%CE%9D%CE%91%CE%A0%CE%A4%CE%A5%CE%9E%CE%99%CE%91%CE%9A%CE%97%CE%A3%20%CE%9C%CE%95%CE%A4%CE%91%CE%92%CE%91%CE%A3%CE%97%CE%A3%202020-2023.pdf>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2021), Έγγραφο Εργασίας των Υπηρεσιών της Επιτροπής για τα εδαφικά σχέδια δίκαιης μετάβασης

ΕΥΣΣΑ (2020), Αποτίμηση της εφαρμογής των Χωρικών Εργαλείων στην Ελλάδα στην Προγραμματική Περίοδο 2014 – 2020, Φεβρουάριος 2020

ΙΕΝΕ (2020), Υφιστάμενη Κατάσταση και Προοπτικές για τις Περιοχές σε Ενεργειακή Μετάβαση στην Ελλάδα

ΙΟΒΕ (2020), Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης, Απολιγνιτοποίηση της ηλεκτροπαραγωγής:

Κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις και αντισταθμιστικές δράσεις

ΜΟΔ ΑΕ (2021), «Προγράμματα ΕΣΠΑ & ΠΔΑΜ Συγκριτική Ανάλυση»

ΜΟΔ ΑΕ (2021), «Σχήμα Διακυβέρνησης»

Περιφερειακό Πρόγραμμα Νότιο Αιγαίο 2021-2027, CONCEPT PAPER (Κείμενο Βασικών Αρχών)

Περιφερειακό Πρόγραμμα Πελοπόννησος 2021-2027, Concept Paper (Κείμενο Βασικών Αρχών)

Πρόγραμμα «Βόρειο Αιγαίο» 2021-2027, Κείμενο Βασικών Αρχών (Concept Paper)

Πρόγραμμα Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης 2021 – 2027, Υπόμνημα Κατανόησης Βασικών Αρχών (Concept Paper)

Πρόγραμμα «ΚΡΗΤΗ» 2021 – 2027, Concept Paper

Πρόγραμμα «Περιβάλλον – Ενέργεια – Κλιματική Αλλαγή 2021-2027», Concept Paper

Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, 12-13 Δεκεμβρίου 2019

Συνοπτικό Κείμενο Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση 2021-2027», Concept Paper

Συντονιστική Επιτροπή ΣΔΑΜ, Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2021), Επικαιροποιημένο Master Plan Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης των λιγνιτικών περιοχών

Συντονιστική Επιτροπή ΣΔΑΜ, Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2021), Κατάσταση Προόδου Έργου

Συντονιστική Επιτροπή ΣΔΑΜ, Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2020), Σχέδιο δίκαιης αναπτυξιακής μετάβασης των λιγνιτικών περιοχών, Τόμος 1: Ανάλυση κατάστασης & Διεθνείς πρακτικές

Συντονιστική Επιτροπή ΣΔΑΜ, Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2020), Σχέδιο δίκαιης αναπτυξιακής μετάβασης των λιγνιτικών περιοχών, Τόμος 2: Master Plan

Κολώνας, Χ. (2022, Απρίλιος, 6), Μητσοτάκης για απολιγνιτοποίηση: Λύση ανάγκης η τροποποίηση του προγράμματος, Οικονομικός Ταχυδρόμος, Ανακτήθηκε από: <https://www.ot.gr/2022/04/06/energeia/mitsotakis-lysi-anagkis-i-tropoioisi-tou-programmatos-apolignitopoiisis/>

Χρυσανθοπούλου, Α. (2022, Απρίλιος, 6), Κ. Μητσοτάκης: Αυξάνεται η παραγωγή ενέργειας από λιγνίτη. Αναθεωρείται το χρονοδιάγραμμα της απολιγνιτοποίησης υπό το βάρος της ενεργειακής

κρίσης, Ναυτεμπορική, Ανακτήθηκε από: <https://m.naftemporiki.gr/story/1850990/k-mitsotakis-auksanetai-i-paragogi-energeias-apo-ligniti>

Προγραμματικά Κείμενα

Εδαφικό Σχέδιο Δίκαιης Μετάβασης Δυτικής Μακεδονίας

Εδαφικό Σχέδιο Δίκαιης Μετάβασης Μεγαλόπολης

Εδαφικό Σχέδιο Δίκαιης Μετάβασης Νησιών Βορείου και Νοτίου Αιγαίου και Κρήτης

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή 2021-2027»

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα 2021-2027»

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Βόρειο Αιγαίο 2021-2027»

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση 2021-2027»

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Δυτική Μακεδονία 2021-2027»

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κρήτη 2021-2027»

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Νότιο Αιγαίο 2021-2027»

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Πελοπόννησος 2021-2027»

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον και Κλιματική Αλλαγή 2021-2027»

Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2021 – 2027

Κανονιστικά Κείμενα

Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1056 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Ιουνίου 2021, για τη θέσπιση του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης

Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1060 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Ιουνίου 2021, για τον καθορισμό κοινών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+, το Ταμείο Συνοχής, το Ταμείο Δίκαιης

Μετάβασης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας, Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας και δημοσιονομικών κανόνων για τα εν λόγω Ταμεία και για το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης, το Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας και το Μέσο για τη Χρηματοδοτική Στήριξη της Διαχείρισης των Συνόρων και την Πολιτική των Θεωρήσεων.

Κανονισμός (ΕΕ) 2021/523 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Μαρτίου 2021 για τη θέσπιση του προγράμματος InvestEU και την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) 2015/1017.

Κανονισμός (ΕΕ) 2021/241 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12ης Φεβρουαρίου 2021 για τη θέσπιση του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας

Κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1078 της Επιτροπής της 14ης Απριλίου 2021 για τη συμπλήρωση του κανονισμού (ΕΕ) 2021/523 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου με τον καθορισμό των επενδυτικών κατευθυντήριων γραμμών για το ταμείο InvestEU

Ανακοίνωση της Επιτροπής (2021/C 153/01), Κατευθυντήριες γραμμές για τις κρατικές ενισχύσεις περιφερειακού χαρακτήρα

Ανακοίνωση της Επιτροπής (2020/C 150 final), Ευρωπαϊκό Εξάμηνο 2020: Αξιολόγηση της προόδου σχετικά με τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, την πρόληψη και τη διόρθωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών, και αποτελέσματα των εμπεριστατωμένων επισκοπήσεων βάσει του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1176/2011

Σύμβαση – πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή

Νόμος 4914/2022 (ΦΕΚ Α 61/21.3.2022): Διαχείριση, έλεγχος και εφαρμογή αναπτυξιακών παρεμβάσεων για την Προγραμματική Περίοδο 2021-2027, σύσταση Ανώνυμης Εταιρείας «Εθνικό Μητρώο Νεοφυών Επιχειρήσεων Α.Ε.» και άλλες διατάξεις

Νόμος 4887/2022 (ΦΕΚ Α 16/4.2.2022): Αναπτυξιακός Νόμος, Ελλάδα Ισχυρή Ανάπτυξη.

Νόμος 4872/2021 (ΦΕΚ Α 247/10.12.2021): Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση, ρύθμιση ειδικότερων ζητημάτων απολιγνιτοποίησης και άλλες επείγουσες διατάξεις.

Νόμος 4685/2020 (ΦΕΚ Α 92/7.5.2020): Εκσυγχρονισμός περιβαλλοντικής νομοθεσίας, ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία των Οδηγιών 2018/844 και 2019/692 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και λοιπές διατάξεις.

Κυβερνητικό Συμβούλιο (ΦΕΚ Β' 4893/31.12.2019), Κύρωση του Εθνικού Σχεδίου για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ).

ΠΥΣ 52/2019, (ΦΕΚ Α' 213/24.12.19): Κυβερνητική Επιτροπή για τη Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση στη μεταλιγνιτική εποχή

ΠΥΣ 49/2020 (ΦΕΚ Α 259/27.12.2020): Τροποποίηση ΠΥΣ 52/2019 «Αναπτυξιακή Μετάβαση Δυτικής Μακεδονίας και Δήμου Μεγαλόπολης στη μεταλιγνιτική εποχή»

ΠΥΣ 37/2021 (ΦΕΚ Α' 173/27.09.2021): Αντικατάσταση ΠΥΣ 52/2019 «Κυβερνητική Επιτροπή για τη Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση στη μεταλιγνιτική εποχή»

ΥΑ 17656/2022 (ΦΕΚ Β' 803/2022): Καθορισμός διάρθρωσης Διαχειριστικής Αρχής ΕΣΠΑ-ΔΑΜ, Καθορισμός, συμπλήρωση και εξειδίκευση των αρμοδιοτήτων των Τμημάτων της Ειδικής Υπηρεσίας Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης, θέσεις ευθύνης και κατανομή του προσωπικού αυτής.

Απόφαση Συντονιστικής Επιτροπής Δίκαιης Μετάβασης, Σύσταση και συγκρότηση Ομάδας Σχεδιασμού Προγράμματος (ΟΣΠ) του Προγράμματος «Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση» 2021-2027 (Α.Π.100/11.12.2020, ΑΔΑ: 6Ο3Φ4653Π8-ΩΕΧ)

Απόφαση Συντονιστικής Επιτροπής Δίκαιης Μετάβασης, Σύσταση και συγκρότηση Ομάδας Εργασίας & Διοίκησης Έργου ολοκληρωμένης χωρικής προσέγγισης και χωροταξικού σχεδιασμού του ΣΔΑΜ (Α.Π.15/28.07.2020, ΑΔΑ: 6ΧΟ44653Π8-42Τ)

Απόφαση Συντονιστικής Επιτροπής Δίκαιης Μετάβασης, Σύσταση και συγκρότηση Επιτροπής για την «Προσέλκυση, χωροθέτηση και εγκατάσταση βιομηχανικών μονάδων αξιοποίησης Ορυκτών Πρώτων Υλών (ΟΠΥ) στις λιγνιτοφόρες περιοχές» (Α.Π. 24/2020, ΑΔΑ:64ΓΧ4653Π8-Ζ6Ω)

Απόφαση Συντονιστικής Επιτροπής Δίκαιης Μετάβασης, Σύσταση και συγκρότηση Ομάδας Εργασίας & Διοίκησης Έργου «Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση –Χρηματοοικονομική ικανότητα», (Α.Π.109/06.07.2021, ΑΔΑ: 9Ρ114653Π8-ΔΟΚ)

Απόφαση Συντονιστικής Επιτροπής Δίκαιης Μετάβασης, «Σύσταση και συγκρότηση Ομάδας Εργασίας & Διοίκησης Έργου «Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση – Πρωτογενής Τομέας» (Α.Π.102/24.06.2021, ΑΔΑ: 6ΚΜ74653Π8-ΘΥ0)

Απόφαση Συντονιστικής Επιτροπής Δίκαιης Μετάβασης, Σύσταση και συγκρότηση Τεχνικής Επιτροπής Σχεδίου Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (Α.Π.06/21.05.2020, ΑΔΑ: ΨΡΦ04653Π8-9Α1)

Απόφαση Συντονιστικής Επιτροπής Δίκαιης Μετάβασης, Τροποποίηση της με Αρ. Πρωτ. 71, 27/10/2020 (ΑΔΑ 6ΑΜΨ4653Π8-Λ29) Απόφασης Σύστασης και συγκρότησης Ομάδας Εργασίας & Διοίκησης Έργου Σχεδιασμού και Εφαρμογής καθεστώτων ενίσχυσης στις περιοχές μετάβασης (Α.Π. 96/2.6.2021, ΑΔΑ: Ω0ΖΦ4653Π8-3ΣΝ)

Απόφαση Συντονιστικής Επιτροπής Δίκαιης Μετάβασης, Σύσταση και συγκρότηση Ομάδας Εργασίας & Διοίκησης Έργου του Ειδικού Μεταβατικού Προγράμματος 2020-2023 (ΕΜεΠ 2020-2023) (Α.Π. 69/14.04.2021, ΑΔΑ: ΩΥ1Ρ4653Π8-ΚΕΥ)

Απόφαση Συντονιστικής Επιτροπής Δίκαιης Μετάβασης, Σύσταση και συγκρότηση Ομάδας Εργασίας & Διοίκησης Έργου για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού (Α.Π.112/26.07.2021, ΑΔΑ: ΩΦ0Ε4653Π8-ΒΘΛ)

Ε.Π.
**ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ**

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (Ε.Σ.Δ.Δ.Α.)
Πειραιώς 211, ΤΚ 177 78, Ταύρος
τηλ: 2131306349 , fax: 2131306479
www.ekdd.gr